TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ERGENLERİN İNTERNET BAĞIMLILIK, ALGILANAN SOSYAL DESTEK, YALNIZLIK VE PSİKOLOJİK BELİRTİ DÜZEYLERİ: FARKLI YAPISAL MODELLERİN DENENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Caner DOĞRUSEVER

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ERGENLERİN İNTERNET BAĞIMLILIK, ALGILANAN SOSYAL DESTEK, YALNIZLIK VE PSİKOLOJİK BELİRTİ DÜZEYLERİ: FARKLI YAPISAL MODELLERİN DENENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Caner DOĞRUSEVER

Danışman: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Meral KILIÇ ATICI
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Burhan ÇAPRİ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2020

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Meral KILIÇ ATICI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER

Üye: Doç. Dr. Burhan ÇAPRİ

Üye: Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

…../…../2020

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 03 / 04 / 2020

Caner DOĞRUSEVER

ÖZET

ERGENLERİN İNTERNET BAĞIMLILIK, ALGILANAN SOSYAL DESTEK, YALNIZLIK VE PSİKOLOJİK BELİRTİ DÜZEYLERİ: FARKLI YAPISAL MODELLERİN DENENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Caner DOĞRUSEVER

Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
Nisan 2020, 167 sayfa

Bu çalışmada, ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri, algılanan aile sosyal desteği, yalnızlık ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma Siirt ilinde farklı lise türlerine devam eden 2047 ergenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı olarak Young İnternet Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Çalışmada verilerin çözümlenmesi betimsel istatistik analizleri, çok değişkenli normallik testleri ve yapısal eşitlik modellemesi yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca modellere ilişkin dolaylı etkinin anlamlılığını test etmek için bootstrapping işlemi kullanılmıştır. Araştırmada test edilen farklı yapısal eşitlik modelleri sonrasında, psikolojik belirtilerin algılanan aile sosyal desteği ile internet bağımlılığı arasında kısmi aracı role, yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında ise tam aracı role sahip olduğunu belirten modelin en iyi yapısal eşitlik modeli olduğu görülmüştür. Bootstrapping işlemi sonrasında da modeldeki tüm dolaylı etkilerin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada bazı demografik değişkenlerin ergenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisine de bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre cinsiyet değişkeni açısından erkek olmak, sosyal medya üyeliği bulunmak, algılanan akademik başarı düzeyini düşük algılamak, günlük internet kullanım süresinin yüksek olması ve internete girerken kullanılan aracın tablet olması ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde anlamlı etkileri olan değişkenler olarak görülmüştür.

Anahtar kelimeler: İnternet Bağımlılığı, Algılanan Sosyal Destek, Yalnızlık, Psikolojik Belirtiler, Yapısal Eşitlik Modeli

ABSTRACT

INTERNET ADDICTION, PERCEIVED SOCIAL SUPPORT, LONELINESS AND PSYCHOLOGICAL SYMPTOM LEVELS OF ADOLESCENTS: A RESEARCH ON TESTING DIFFERENT STRUCTURAL MODELS

Caner DOĞRUSEVER

Ph.D. Thesis, Department of Educational Sciences
Supervisor: Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
April 2020, 167 pages

In this study, the relationships between adolescents' internet addiction levels, perceived family social support, loneliness and psychological symptoms were examined. The study was carried out with the participation of 2047 adolescents attending different high school types in Siirt City. Young Internet Addiction Scale Short Form, Multidimensional Perceived Social Support Scale, UCLA Loneliness Scale Short Form and Brief Symptom Inventory were used as measurement tools. In the study, data analysis were done using descriptive statistical analysis, multivariate normality tests and structural equation modeling methods. In addition, bootstrapping process was used to test the significance of the indirect effect of the models. After the different structural equality models tested in the research, it was observed that the model, which states that psychological symptoms have a partial mediating role between perceived family social support and internet addiction, and the full mediating role between loneliness and internet addiction, is the best structural equation model. After the bootstrapping process, it was seen that all indirect effects in the model were significant. The effect of some demographic variables on adolescents' internet addiction was also examined in the study. According to the findings, being male in terms of gender variable, having social media membership, low perceived academic achievement level, high daily internet usage time and the tool used when entering the internet is a tablet were found to have significant effects on adolescents' levels of internet addiction.

Keywords: Internet Addiction, Perceived Social Support, Loneliness, Psychological Symptoms, Structural Equation Model

ÖN SÖZ

Türkiye istatistik kurumu verileri ülkemizde gerek ergenler gerek genç yetişkinler ve gerekse de yetişkin bireylerde internet kullanımının çok hızlı bir şekilde arttığını göstermektedir. Okulda, evde, parkta, sokakta, sınıfta, toplu taşıma araçlarında neredeyse hayatımızın her yerinde insanlar ya ellerindeki akıllı telefonlar aracılığıyla ya da diğer bazı teknolojik araçlar vasıtasıyla internet kullanmaktalar. Acaba şu anda akıllı telefonlarımız elimizden alınsa ya da internet bağlantısı kesilse nasıl davranırdık, hangi duygular içine girerdik. Tahmin ediyorum büyük bir tedirginlik yaşar, yaşantımızda büyük bir eksiklik hissederdik. Çünkü internet günlük yaşantımızda hayatı kolaylaştıran ve birçok teknolojiyi içerisinde barındıran devasa içeriklere sahip sonu pekte görünmeyen yeni bir teknolojidir. Ancak yapılan araştırmalar özellikle ergenlerin bu devasa içerikleri amacı dışında ve çok uzun süreler kullandıklarını göstermektedir. Bu teknolojinin amacı dışında ve uzun süreler kullanılması özellikle ergenlerde önemli bazı psikososyal problemleri de beraberinde getirmektedir. Acaba ergenler ne oluyor da interneti uzun süreli ve amacı dışında kullanıyor olabilir ya da ergenlerin bağımlılık düzeyinde internet kullanım nedenleri neler olabilir, gibi sorular akla gelmektedir. Nitekim bu sorulara bir parça yanıt vermek adına böyle bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada ergenlerin internet bağımlılığı, algılanan sosyal destek düzeyleri, yalnızlık ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkiler incelenmiş ayrıca bazı sosyodemografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakılarak elde edilen bulgular ışığında psikolojik danışmanlara ve bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

Öncelikle kariyer basamaklarını atlarken eğitim yaşantımın neredeyse her aşamasında dünyaya bakışımı değiştiren, ilkeli ve kararlı tutumlarıyla olayları nasıl değerlendirmem konusunda bana yol gösteren, bir psikolojik danışman olarak mesleğime karşı olan ilgimi ve yetkinliğimi artıran, tez sürecimde minik dokunuşları ve söylemleriyle tezimin son halini almasında çokça katkıları olan, derslerinde kendisini büyük bir hayranlıkla dinlediğim, elimden gelse hiç odasından çıkmadan derslerini büyük bir ilgiyle dinlemeye devam etmek konusunda hiç anlamadığım bir şekilde beni büyüleyen kıymetli ve değerli hocam Doç. Dr. Mehmet BİLGİN size ne kadar teşekkür etsem azdır. Mümkün olsa sizinle ilgili bu uzunca cümleyi sayfalarca uzatacak kadar güzel duygular yaşıyorum. Sanırım benim en büyük şansım lisansüstü eğitimimde sizi daha yakından tanımak ve yaşam felsefenizi, çalışkanlığınızı, ilkeli ve dik duruşunuzu öğrenmek ve en önemlisi öğrenciniz olmaktı. Size çok minnettarım ve tüm akademik kariyerim boyunca bana açtığınız, öğrettiğiniz ve aydınlattığınız yoldan gitmeye kararlıyım. Size çok ama çok teşekkür ediyorum.

Gerek tezimin başlangıç dönemlerinde gerekse de sonuçlanma dönemlerinde güler yüzleri, destekleri ve cesaretlendirici tavırlarıyla ufkumu açan içten ve samimi destekleriyle beni tezimi bitirmem konusunda motive eden jüri üyeleri Prof. Dr. Meral KILIÇ ATICI ve Dr. Öğr.

Üyesi Muzaffer Sencer ÖZSEZER hocalarıma ayrıca tezimi okuyarak bana geribildirimlerini tüm samimiyetleriyle ifade eden jüri üyeleri Doç. Dr. Burhan ÇAPRİ ve Doç. Dr. Bülent GÜNDÜZ'e teşekkür ederim.

Bu satırları yazacak düzeye gelmem ve tezimi bitirmem konusunda hem lisans hem yüksek lisans hem doktora sürecimde burada isimlerini teker teker yazamadığım tüm bölüm hocalarımın büyük bir katkısı olmuştur. Tüm bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Sizleri asla unutmayacağım…

Bu tez yazım sürecinde burada ismini sayamayacağım kadar meslektaşımın katkısı olmuştur. Özellikle veri toplama sürecinde okullarda çalışan ve onların yanında kendimi çok değerli hissettiğim tüm okul psikolojik danışmanı arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Siz olmasaydınız bu tez için verilerimi sağlıklı bir şekilde toplamak gerçekten çok zor olurdu. İyi ki sizleri tanıdım.

Doktora sürecine başlamam konusunda beni destekleyen, motive eden ve çok yorulduğum zamanlarda başarı konusundaki inancımı yeniden yeşerten sevgili ve kıymetli annem ve babama ayrıca çoğu zaman sabahın erken saatlerinde kütüphaneye birlikte gittiğim, akşam birlikte döndüğüm, birlikte çalıştığım ve tezimi bitirmem konusunda beni sürekli cesaretlendiren kardeşim Ayşe DOĞRUSEVER'e ve evde olamadığım tüm zamanlarda ne zaman arasam yardımıma koşan kardeşim İshak DOĞRUSEVER'e teşekkürü bir borç bilirim, hakkınızı ödeyemem. Sizleri çok seviyorum.

Bilmiyorum ama tez sayfalarını çevirip okurken kulağınıza ağlama sesi geliyor mu? Bu tezin başlangıç aşamasından sonlanma aşamasına kadar hatta şu an bu satırları yazarken bile ağlama sesleri duyuyorum. Merak etmeyin sizin de kulağınızda çınlayan bu ağlama sesleri daha çok küçük olan kızlarım Gülsüm DOĞRUSEVER, Hatice DOĞRUSEVER ve doktora sürecimin son döneminde sürpriz bir şekilde aramıza katılarak bize yeni bir mutluluk kaynağı olan oğlum Kusem DOĞRUSEVER'E aittir. İtiraf ediyorum bu zorlu süreçte çocuklarıma yeteri kadar vakit ayıramadım onlarla yeteri kadar ilgilenemedim, sizlerden özür dilerim. Ancak ne zaman eve girsem üstüme atlayarak, sarılarak ve öpücük yağmuruna tutarak beni destekledikleri, baba ödevlerin ne zaman bitecek diyerek beni sürekli bitirmem konusunda güdüledikleri için kendilerine çokça teşekkür ediyorum. Son olarak bu çalışma boyunca tüm sıkıntılı dönemlerime ve çalışma şartlarıma dayanarak sabır ve hoşgörüsüyle beni destekleyen, çocuklarımızın büyümesinde ve eksikliğimi hissetmemeleri için çokça uğraşan yol arkadaşıma ve değerli eşime sonsuz teşekkür ederim.

Not: *Bu tez çalışması, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından, (SDK-2018-10448) numaralı proje olarak desteklenmiştir.*

Caner DOĞRUSEVER

NİSAN 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

ÖN SÖZ ..... **vi**

KISALTMALAR ..... **xii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiv**

EKLER LİSTESİ ..... **xv**

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem 1

1.2. Araştırmanın Amacı 12

1.3. Araştırmanın Önemi 14

1.4.Sınırlıklar 17

1.5. Sayıltılar 17

1.6. Tanımlar 17

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri 18

2.1.1. Goldberg'in İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriterleri 18

2.1.2. Young'un İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriterleri 19

2.2. İnternet Bağımlılığına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 20

2.2.1. Davis'in Bilişsel Davranışçı Kuramı 20

2.2.2. Suler'in İnternet Bağımlılığı Kuramı 23

2.2.3. Caplan'ın Sosyal Beceri Eksikliği Kuramı 25

2.3. İlgili Araştırmalar 27

2.3.1. İnternet Bağımlılığı ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar 27

2.3.2. İnternet Bağımlılığı ve Yalnızlığın Birlikte İncelendiği Araştırmalar 30

2.3.3. İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Birlikte İncelendiği Araştırmalar 33

2.3.4. İnternet Bağımlılığı, Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlığın Birlikte İncelendiği Araştırmalar 39

2.3.5. İnternet Bağımlılığı, Psikolojik Belirtiler ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar 42

2.3.6. İnternet Bağımlılığı, Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar 45

2.3.7. İnternet Bağımlılığı, Algılanan Sosyal Destek, Yalnızlık ve Psikolojik Belirtilerin Birlikte İncelendiği Araştırmalar 48

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 50

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem 50

3.3. Veri Toplama Araçları 53

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu 54

3.3.2. Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF) 54

3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu (UCLA-KF) 56

3.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) 57

3.3.5. Kısa Semptom Envanteri (KSE-53) 59

3.4. Verilerin Toplanması 61

3.5. Verilerin Analizi 63

3.5.1. Kayıp Veriler 65
3.5.2. Normallik 66
3.5.3. Ölçüm Modeli ve Yapısal Eşitlik Modeli 67
3.5.4. Aracılık Test Etme 71
3.6. Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin ve Ölçme Modelinin Test Edilmesi 72
3.6.1 Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formunun Ölçüm Modeli 72
3.6.2 UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli 74
3.6.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Ölçüm Modeli 75
3.6.4 Kısa Semptom Envanteri Ölçüm Modeli 77
3.6.5 Ölçüm Modelinin Test Edilmesi 80

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler 83
4.2. Yapısal Modellerin Test Edilmesi 85
4.2.1. Aile Sosyal Desteğinin Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlık Aracılığıyla Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi 85
4.2.2. Bazı Sosyo Demografik Değişkenlerin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesi 97

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Aile Sosyal Desteğinin Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlık Aracılığı ile Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeylerini Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 101

5.1.1 Modelde Yer Alan Doğrudan Etkilere İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 102

5.1.2. Modelde Yer Alan Dolaylı Etkilere İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu .. 111

5.2. Modelde Yer Alan Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlerin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 115

5.2.1. Cinsiyetin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 115

5.2.2. Ergenlerin Sosyal Medya Üyeliklerinin Olup Olmaması Durumunun İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu .. 117

5.2.3. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Durumlarının İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 118

5.2.4. Ergenlerin Ebeveynlerinin İnternet Kullanımlarına Sınırlama Koyup Koymama Durumlarının İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 119

5.2.5. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresinin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 121

5.2.6. Ergenlerin İnternete Girdikleri Araçların İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu 122

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar 124

6.2. Öneriler 128

KAYNAKÇA 131

EKLER 161

ÖZGEÇMİŞ 167

KISALTMALAR

PİK: Problemli İnternet Kullanımı-Patolojik İnternet Kullanımı

UCLA: Yalnızlık ölçeği (University of California Los Angeles Loneliness Scale)

DSM: Ruhsal Bozuklukların Tanımsal ve Sayısal El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders)

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı

YEM: Yapısal Eşitlik Modeli

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Devam Ettikleri Okullara ve Okul Türüne İlişkin Betimleyici İstatistikler 52
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sınıf Düzeylerine İlişkin Betimleyici İstatistikler 53
Tablo 3. Kategorik Değişkenlerin Dummy Değişkenler Olarak Tanımları ve Kodlanması 65
Tablo 4. Çok Değişkenli Normallik Testleri Sonuçları 67
Tablo 5. Geleneksel Olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleri 70
Tablo 6. Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri 73
Tablo 7. UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri ... 75
Tablo 8. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri 76
Tablo 9. Kısa Semptom Envanteri Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri 79
Tablo 10. Betimsel İstatistikler ve İlişkiler 84
Tablo 11. Yapısal Modellere Ait Uyum İyiliği İndeksleri 95
Tablo 12. Tercih Edilen Modele Ait Bootstrapping Sonuçları 96
Tablo 13. İnternet Bağımlılığı Yapısal Eşitlik Modellemesinin Dışsal Değişkenleri İçin Kestirimler 97
Tablo 14. Hipotetik Modelin Araştırma Hipotezlerine Ait Bulgular 99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. İnternet Bağımlılığına İlişkin Oluşturulan Hipotetik Model 13
Şekil 2. Patolojik internet kullanımına ilişkin bilişsel-davranışçı model. 20
Şekil 3. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini temel alan Suler'in (1996) internet bağımlılığı kuramı temel alınarak Doğrusever (2015) tarafından oluşturulan piramit 23
Şekil 4. Ölçme Modeli Örneği. 68
Şekil 5. Yapısal Eşitlik Modeli Örneği 68
Şekil 6. Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli 73
Şekil 7. UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli 74
Şekil 8. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Ölçüm Modeli 76
Şekil 9. Kısa Semptom Envanteri Ölçüm Modeli 78
Şekil 10. Ölçüm modeli 82
Şekil 11. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin kurulan yapısal model. 86
Şekil 12. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. 88
Şekil 13. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. 89
Şekil 14. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. 90
Şekil 15. Ergenlerin aile sosyal desteğinin yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. 91
Şekil 16. Ergenlerin aile sosyal desteğinin yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. 93
Şekil 17. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin kurulan yapısal model. 94

EKLER LİSTESİ

EK 1. Kişisel Bilgi Formu 161

EK 2. İnternet Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu 162

EK 3. Ucla Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu 163

EK 4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 164

EK 5. Kısa Semptom Envanteri 165

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

İnternet, bilgi ve iletişimin zaman ve uzayda depolanmasını, geri çağrılmasını, dolaşımını ve işlenmesini mümkün kılan, birbirine bağlı bilgisayar donanım ve yazılım sistemlerinden oluşan küresel bir ağdır (Slevin, 2007). Yirminci yüzyılın en önemli icatlarından biri olan internet, yeni bir sosyal çevre, kültürel bir araç, bilişin yeni bir nesnesi, devasa sanal karmaşık bir ağ ve yeni metodolojilerin geliştirilmesini gerektiren yeni bir araştırma konusudur (Greenfield ve Yan, 2006). Çoğu kullanıcı için internet, aynı zamanda bir iletişim yolu, keyifli ve güçlü bir çalışma alanı ve bir eğlence faaliyetidir (Gresle ve Lejoyeux, 2011). İnternet kullanımı çoğunlukla çok oyunculu oyunlar, internet pornografisi ve sanal seks, çevrim içi kumar, çevrim içi alışveriş ve sohbet odaları gibi çok yönlü birçok pekiştireç tarafından sürdürülen yeni bir teknolojidir (Luo, Brennan ve Wittenauer, 2015).

1990'lı yılların başında yaygınlaşmaya başlayan internetin başlıca kullanıcıları teknoloji alanında çalışmalar yapan küçük bir akademisyen ve araştırmacıdan oluşmaktayken günümüzde birçok insan için internet kullanımı günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur (Schoenfeld, 2011). Dünyada internet kullanımının 2000-2019 yılları arasında %1157 oranında artarak 4.5 milyar insana ulaştığı ve dünya nüfusunun yarısından fazlasının internet kullanıcısı olduğu (Miniwatts Marketing Group, 2020) ve bu insanların günlük yaklaşık 7 saat internet kullandığı (Hootsuite, 2020) görülmektedir. Ülkemizde de internet kullanım oranları Dünyadaki gelişmeye paralel gitmektedir. Öyle ki ülkemizde internet abone sayısına bakıldığında 1998 yılında 229.885 iken 2019 yılında ise bu sayının 77 milyonu aştığı; evden internete erişim imkanının 2007 yılında %19 iken, 2019 yılında %88 olduğu görülmektedir (Tüik, 2019). Bu veriler internet kullanımın her geçen yıl arttığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

İnternet kullanımı gerek Dünyada gerekse ülkemizde geçmişten günümüze katlanarak büyümeye devam etmektedir. Özellikle ergenler bu yeni teknolojiye en çok ilgi duyan gruplardan biridir (Beard, 2011). Türkiye'de 16-24 yaş arasındaki ergen ve genç yetişkinlerin internet kullanım oranlarına bakıldığında 2004 yılında internet kullanımı %26 iken 2019 yılında %91'e çıkmıştır (Tüik, 2019). Bu oran ergen ve genç

yetişkinlerin yıllara göre internet kullanım oranlarında görülen yükselişi göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Ergenler interneti cinsel bilgiye ulaşma, interaktif oyun oynama, sohbet sitelerine girme, e-mail kullanma gibi farklı amaçlar için kullanabilmektedirler (Kormas, Critselis, Janikian, Kafetzis ve Tsitsika, 2011). Diğer taraftan ergenlerin interneti kullanım amaçlarına önem sırasına göre bakıldığında sosyal ağ sitelerini kullanma ilk sırada gelirken, sonrasında sırasıyla okul çalışmaları, eğlence, internet tabanlı oyun oynama ve son olarak online alışveriş yapma amaçlı kullandıkları görülmektedir (Xin et al., 2018).

Bu teknolojinin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte internet bağımlılığı, bireylerin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine önemli etkileri olan yasal bir psikolojik bozukluk olarak tanımlanmaya başlamıştır (Price, 2011). Ergenler bu yeni teknolojiyi planlanandan daha uzun süreli ve amacı dışında kullanmaları sonucunda internet bağımlılığı gibi bir riskle karşı karşıya kalabilmektedirler. Nitekim bireye internet bağımlılık tanısının konulmasında hemen hemen tüm araştırmacıların hem fikir olduğu semptomlardan birinin günlük internet kullanım süresi olduğu görülmektedir (Goldberg, 1995; Young, 1998; Beard ve Wolf, 2001; Shapira et al., 2003). Ergenlerle yapılan araştırmalarda bu sonucu destekler niteliktedir. Günlük ortalama sekiz saat internet kullananlar ile iki saat internet kullananlar karşılaştırıldığında günlük internet kullanım süresi daha uzun olanların internet bağımlılık düzeyleri anlamlı derecede daha yüksek çıkmaktadır (Karaer ve Akdemir, 2019). Ergenlerle yapılmış bir başka araştırmada örneklemin haftalık internet kullanım sürelerinin internet bağımlılık düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiş, günlük internet kullanım süresinde olduğu gibi haftalık internet kullanım süresinin yükselmesi ergenlerin bağımlılık düzeyleri üzerinde pozitif yönde anlamlı farklılıklar oluşturmaktadır (Kuss, Rooij, Shorter, Griffiths, ve Mheen, 2013; Mo, Chan, Chan, ve Lau, 2018; Taş, 2018).

Çocuklar, ergenler, genç yetişkinler ve yetişkinlerle yapılan çalışmalar internet bağımlılığının birçok değişkenle ilişkili olduğunu göstermektedir. İnternet bağımlılığının yalnızlık, utangaçlık, uyumsuz biliş, kişilerarası ilişkiler (Tian et al., 2019), depresyon, anksiyete, dürtüsellik (Bisen ve Deshpande, 2020), mutluluk ve yaşam doyumu (Longstreet, Brooks ve Gonzalez, 2019), algılanan sosyal destek, duygusal zeka (Wang ve Zhang, 2020), ebeveyn tutumları, akademik baskı, öğretmen-öğrenci ilişkisi, arkadaş ilişkisi ve bilişsel işlev (Li et al., 2020), benlik saygısı (Mathew ve Raman, 2020), uyku bozuklukları, intihar girişimi ve somatik bozukluklar (Kawabe, Horiuchi, Ochi, Oka ve

Ueno, 2016) gibi geniş yelpazede yer alan bir takım psikososyal ve psikolojik değişkenlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

İnternet bağımlılığının yaygınlığı kültüre, yaşa, okul türüne, ülkeye ve ayrıca diğer birçok değişkene göre farklılıklar göstermektedir. Gerek yurt içi gerekse de yurt dışında ergenlerle yapılan araştırmalarda internet bağımlısı ergenlerin olduğu görülmektedir. Örneğin, internet bağımlılığının yaygınlığına farklı okul türlerine göre bakıldığında; meslek lisesine devam eden öğrencilerde %10,1 (Wu et al., 2016); genel liseye devam eden öğrencilerde %18.5 (Li et al., 2020); üniversite öğrencilerinde %12.5 (Bisen ve Deshpande, 2020) olduğu tespit edilmiştir. Yetişkin ve ergen örneklemin bağımlılık düzeylerinin birbiriyle karşılaştırıldığı bir çalışmada ergenlerin internet bağımlılık düzeyinin yetişkinlerden daha yüksek çıktığı görülmektedir (McNicol ve Thorsteinsson, 2017).

İnternet bağımlılığının kaynağı ve yaygınlığı birçok faktörü içerebilmektedir (Price, 2011). Dolayısıyla gerek bu terimi tanımlarken gerekse de ifade ederken araştırmacılar arasında bazı farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Shapira ve ark., (2000) bu bağımlılık türünü tanımlarken; "problemli internet kullanımı" terimini kullanmakta, bireyin endişelenmesine ve günlük yaşam aktivitelerinde bozulmaya yol açacak derecede internet kullanımını kontrol edememesi durumu olarak tanımlamaktadır. Young (1998) ise "internet bağımlılığı" terimini kullanarak, sarhoş edici bir etki içermeyen dürtü kontrol bozukluğu olarak tanımlamaktadır. Kandell (1998) ise "internet bağımlılığı" terimini kullanarak internete psikolojik olarak bağlı olmak şeklinde karakterize etmektedir. Beard ve Wolf (2001) "problemli internet" terimini kullanarak bireyin yaşamında psikolojik, sosyal, okul ve/veya iş zorluklarına yol açan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Ancak alan yazında kullanılan en popüler terimin "internet bağımlılığı" olduğu görülmektedir (Beard, 2011).

Literatürde internet bağımlılığının, internet oyun bağımlılığı, aşırı bilgi alma bağımlılığı, net bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı-siber ilişki bağımlılığı, cinsel içerikli mesajlaşma ve pornografi bağımlılığı, şeklinde farklı türleri ya da boyutları olduğundan söz edilmektedir (Young, 1999a; Young, Pistner, O'mara ve Buchanan, 1999; Walker, 2019; Gönül, 2002; Netaddiction.com, 2020). Davis (2001) ise internet bağımlılığının bu farklı türlerinin uzun süreli ve aşırı bir şekilde kullanılmasını tek başlık altında toplayarak "patolojik internet kullanımı" (PİK) kavramını kullanmayı tercih ederek, bunu özgül PİK ve genelleştirilmiş PİK olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Özgül PİK'i bireyin interneti kumar, pornografi v.b gibi sadece bireysel amaçlar için kullanması,

genelleştirilmiş PİK'i bireyin herhangi bir amacı olmadan interneti uzun süreli olarak kullanması şeklinde tanımlamaktadır.

Ergenlik dönemi gerek sosyal gerekse de nörobiyolojik olarak bağımlılık riski açısından kritik bir dönem olarak görülmektedir (Pallanti, Bernardi, Quercioli, 2006). Son yıllarda internet bağımlılığının tanısı ve ilişkili değişkenler üzerine yapılan araştırmalar istatistiksel ve amprik temelli çalışmalar dışında nörobilimsel çalışmalar yoluyla da incelenmektedir. İnternetin aşırı ve bağımlılık yaratan kullanımı üzerine nöropsikolojik ve nörogörüntüleme araştırmaları, hızla büyüyen bir bilimsel alan olup, çok ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Prefrontal korteksin internet bağımlılığının gelişiminde önemli bir rol oynadığı söylenmektedir (Brand, Young ve Laier, 2014). İnternetin bağımlılık yaratan kullanımının, diğer kortikal ve subkortikal bölgelerdeki değişikliklerle birlikte, prefrontal korteksin kısımlarını içeren fonksiyonel beyin değişiklikleriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir (Young ve Abreu, 2017). İnternet bağımlısı olan ve olmayanların, beynin yapısal ve fonksiyonel değişikliklerinin nörogörüntüleme araştırmalarıyla karşılaştırılması sonucu internet bağımlısı bireylerin beyin yapısında değişiklikler olduğunu göstermektedir (Zhou et al., 2011). İnternet bağımlılığının farklı bir türü olarak kabul edilen internet oyun bağımlılarıyla yapılan nöropsikolojik çalışmalarda, internet oyun bağımlılarının nörogörüntüleme sonuçları, bağımlılığın beynin yapısında derin değişiklikler oluşturduğu yönündedir (Mohammadi, et al., 2020). Görüldüğü üzere beynin işleyişine kanıtsal deliller sunan nöropsikoloji ve nörogörüntüleme çalışmaları sonucu ulaşılan bulgular internet bağımlılığı üzerinde araştırmacıların önemle durması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmacılar internet bağımlılığı ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemeye dönük yapmış oldukları araştırmalarda, bireylerin sosyal destek düzeyleri düştükçe internet bağımlılık düzeylerinin yükseldiğini, düşük sosyal destek düzeyinin bireylerin internet bağımlısı olmasında bir risk faktörü olduğunu ifade etmektedirler (Chen vd., 2007; Tanrıverdi, 2012; Naseri, Mohamadi, Sayehmiri ve Azizpoor 2015). Sosyal destek, bireyin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1997). Ailesi, arkadaşları ya da çevresi tarafından yeterli sosyal destek alamayan ergenlerin internet bağımlısı olduğu, yeterli sosyal destek alan ergenlerin bağımlılık riski taşımadığı ifade edilmektedir (Wu vd. 2016). Sosyal desteğin internet bağımlılığını anlamlı derecede yordadığı bilinmektedir (Wu vd., 2016; Çevik ve Yıldız, 2017). Nitekim çevrimiçi sosyal destek internet bağımlılığıyla pozitif yönde ilişki gösterirken, çevrimdışı sosyal destek internet bağımlılığıyla negatif yönde ilişki

göstermektedir (Wang ve Wang, 2013). Başka bir ifadeyle çevresinden beklediği sosyal desteği bulamayan ergenler bu desteği internet ortamında bulmaya çalışarak internet bağımlısı olma riski taşırken, çevresi tarafından sosyal destek verilen ergenler böyle bir gereksinim içine girmediklerinden bağımlı olma riski taşımamaktadırlar. Diğer taraftan ergenin ailesi ve arkadaşlarıyla online etkileşim yerine çevirim dışı yüz yüze sosyal etkileşim kurmasının internet bağımlılık semptomlarının düşmesini sağladığı bilinmektedir (Yao ve Zhong, 2014).

Araştırmacılar sosyal desteğin aileden, arkadaştan ve diğer özel bireylerden alınan sosyal destek olmak üzere üç boyutu olduğunu ifade etmektedirler (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001). Alanyazında özellikle aile sosyal desteğinin ve aile ile ilişkili faktörlerin internet bağımlılığı ile olan ilişkisine dayalı birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Aile ilişkileri internet bağımlılığına etki eden en önemli faktördür (Ahmadi ve Saghafi, 2013). Ergenlerde aileden algılanan sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerinde en etkili değişken olduğu görülmektedir (Gunuc ve Dogan, 2013). Ebeveyn ergen ilişkisi ve kurulan iletişimin kalitesinin ergenlerde internet bağımlılığının gelişimiyle yakından ilişkili olduğu rapor edilmektedir (Eijnden et al., 2010; Xu et al., 2014). Ergenlerle yürütülen bir diğer araştırmada algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarıyla internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye bakılmış, aileden algılanan sosyal desteğin internet bağımlılığıyla en yüksek düzeyde negatif ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Taşdemir, 2016). Ebeveynlerinin fiziksel cezasına maruz kalan, aşırı korumacı davranılan, duygusal sıcaklık gösterilmeyen, eğitim ve bakımı tutarsız olan ve ihmal edilen ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri yüksek çıkmıştır (Xin et al., 2018). Anne babasıyla kurmuş olduğu iletişimi zayıf olarak algılama problemli internet kullanımının önemli bir yordayıcısı çıkmıştır (Boniel-Nissim ve Sasson, 2018). Ebeveyn ve ergen arasında çatışmanın yüksek olması, düşük aile fonksiyonları, internet bağımlılığının negatif yordayıcıları olarak bulunmuştur (Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007). Ergenlerin ailelerinden algıladıkları ilişki düzeyi problemli internet kullanımının aşırı kullanım, sosyal fayda ve olumsuz sonuçlar boyutlarının tamamında önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveynleriyle olan ilişkisini kötü olarak algılayanlar iyi olarak algılayanlar ile kıyaslandığında problemli internet kullanım düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir (Kabasakal, 2015).

İnternetin uzun süreli kullanımı bireyin sosyal bağlar kurmasını güçleştirebilmektedir. İnterneti kısa süreli kullanan ergenler daha uzun süreli internet kullananlara göre gerek anneleriyle gerekse de arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler

kurduklarını belirtmektedirler (Sanders, Field, Diego, Kaplan, 2000). Daha önce yapılan birçok çalışma ergenlerin gerek anneleriyle gerekse de babalarıyla kurmuş oldukları etkileşimin ya da iletişimin ayrıca algılanan anne baba tutumlarının internet bağımlılık düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Xu et al., 2014; Liu vd. 2013; Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007; Young, 1999b). Ayrıca yapılan bazı araştırmalar aileyle ilişkili bazı faktörlerin ergenlerdeki internet bağımlılığını etkilediğini göstermiştir. Örneğin, ebeveyn tutumları, aile içi iletişim, aile bağlılığı, aile içi şiddete maruz kalma internet bağımlılığıyla ilişkili çıkmıştır (Park, Kim, Cho, 2008). Diğer taraftan babanın çocuğunu reddetmesi, cezalandırması ve aşırı koruması ayrıca annenin çocuğu reddetmesi çocukların internet bağımlısı olma riskini artırmaktadır (Yao, He, Ko ve Pang, 2014). Başka bir ifadeyle ebeveynlerin çocukları üzerindeki olumsuz tutumlarının çocuklarında internet bağımlılığı gibi istenemeyen bir davranışın ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir (Li et al., 2020).

İnternet bağımlılığı ve yalnızlık arasındaki ilişkileri incelemeye dönük olarak yapılan araştırmalarda ergenlerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe internet bağımlılık düzeylerinin de buna eşlik ederek yükseldiği ifade edilmektedir (Bulut Serin, 2011; Koyuncu, Ünsal ve Arslantaş, 2014; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000). İnternet bağımlısı olan ve olmayan grupların karşılaştırıldığı bir araştırmada internet bağımlısı grup kendini daha yalnız hissetmektedir (Shi, Wang ve Zou, 2017). Yalnız bireylerin problemli internet kullanımının alt boyutlarından interneti kompulsif kullandıklarını, bırakma sendromları ve zaman yönetim problemleri yaşadıklarını göstermektedir (Li ve Chung, 2006). Ayrıca internet bağımlılarının yalnız oldukları ve kişiler arası iletişimlerinde problem yaşadıkları görülmektedir (Batıgün ve Hasta, 2010). Yalnızlık, bireyin mevcut sosyal ilişkileri ile olmasını arzu ettiği sosyal ilişkilerden kaynaklanan ve çoğu zaman birey için acı ve rahatsızlık veren bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Perlman ve Peplau, 1984). Yalnızlık duygusunun sanılanın aksine ileriki yaşlardan çok ergenler ve genç yetişkinlerde daha çok görüldüğü ifade edilmektedir (Jones ve Carver, 1991). Nitekim ergenlerle yapılmış bir çalışmada internet bağımlısı ergenler, sınırlı semptom gösterenlere göre kendilerini daha yalnız hissettiklerini bildirmişlerdir (Ghassemzadeh, Shahraray ve Moradi, 2008).

Yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında endişe verici bir kısır döngü olduğu ifade edilmektedir (Yao ve Zhong, 2014). Alanyazında ki araştırmaların büyük bir kısmında kuramsal olarak beklendiği üzere gerek ergenlerde gerekse genç yetişkinlerde yalnızlığın internet bağımlılığı üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu ifade edilirken

(Çevik ve Yildiz, 2017; Ceyhan ve Ceyhan, 2008; Hasta, 2014; Bozoğlan, Demirer ve Şahin, 2013; Casale ve Fioravanti, 2011), bazı çalışmalarda ise aslında internet kullanımının bireyi yalnızlaştırdığına ilişkin sonuçlara ulaşıldığı (Ostovar et al., 2016; Tabak ve Zawadzka, 2017; Tian et al., 2018) görülmektedir.

Araştırma sonuçları yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında karşılıklı bir ilişkinin olduğunu göstermiş olsa da kuramsal olarak ergenin kendini yalnız hissetmesinin onu internet kullanımına yönelttiği ifade edilmektedir. Suler'in (1996) internet bağımlılığına ilişkin geliştirmiş olduğu hiyerarşinin ikinci basamağını kişiler arası temas, sosyal onay ve aidiyet duygusu oluşturmaktadır. Birey eğer bu duyguları gerçek dünyada karşılayamazsa online sosyal etkileşimleri tercih ederek bu duygularına hitap edecek sanal etkileşimler içine girmektedir. Nitekim bu insanlar online sosyal etkileşimleri daha az tehdit edici algıladıkları ve daha güvenilir gördükleri için ve kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini düşündükleri için yüz yüze iletişim kurmanın bir alternatifi olarak online sosyal etkileşimleri tercih etmektedirler. Online sosyal etkileşimleri tercih etmenin bireyi aşırı ve kompülsif kullanıma yönelttiği ifade edilmektedir (Caplan, 2003).

Alan yazında yalnızlığın internet bağımlılığı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığına ilişkin araştırma sonuçlarıyla da karşılaşılmaktadır. Ön ergenlerle ve genç yetişkinlerle yapılmış çalışmalarda yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ifade edilmektedir (Doğrusever, 2015; Odaci ve Çelik, 2013). Benzer şekilde orta okul öğrencileriyle yürütülmüş bir diğer çalışmada yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi bulunmuş olmasına rağmen kurulan regresyon modelinde yalnızlığın internet bağımlılığı üzerinde yordayıcı bir özellik taşımadığı görülmüştür (Eldeleklioğlu ve Vural-Batik, 2013; Çetinkaya, 2013). Sosyal medya bağımlılığı internet bağımlılığının farklı bir türü olarak kabul edilmektedir. Üniversite öğrencileriyle yapılmış bir çalışmada yalnızlık ve sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüş, yalnızlığın sosyal medya bağımlılığı üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı buna karşın dolaylı olarak sosyal medya bağımlılığını etkilediği görülmüştür (Yang et al., 2019).

Yalnızlık, depresyon ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu (Ostovar et al., 2016) ayrıca yalnızlık ve depresyonun internet bağımlılığını yordadığı görülmektedir (Ayas ve Horzum, 2013; Ceyhan ve Ceyhan, 2008). Problemli internet kullanan ve kullanmayanların , psikopatolojik ve psikolojik değişkenlerle olan ilişkisinin karşılaştırıldığı bir araştırmada, problemli internet kullanıcısı olanlar psikopatolojik belirtilerden depresyon, psikolojik belirtilerden ise adaptif olmayan başa

çıkma becerileri bakımından anlamlı olarak yüksek puanlar almışlar, ayrıca bu değişkenlerin kadın ve erkeklerde problemli internet kullanımının pozitif yönde anlamlı yordayıcıları olduğu bulunmuştur (Laconi et al., 2017). Ergenlik psikopatolojisi üzerine yapmış oldukları çalışmalarıyla tanınan Achenbach ve arkadaşları (1995), ergenlik dönemi sorunlarından ampirik olarak türetilmiş ve çoğunlukla dünya sağlık örgütünün ruhsal ve tanısal el kitabındaki psikopatolojik tanıları temel alarak bir taksonomi geliştirdikleri görülmektedir. Bu model içe yönelim sorunları, dışa yönelim sorunları, diğer problemler ve karışmış problemler olmak üzere dört boyutlu bir taksonomiden oluşmaktadır (Forns, Abad ve Kirchner, 2011). İçe yönelim sorunları bireyde rahatsızlık, gerginlik sıkıntı gibi bireyin kendi iç dünyasına dönük psikopatolojileri içerir. Bunlar anksiyete, sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluklar, panik bozuklar, majör depresif bozukluklar ve somatizasyon gibi sorunlarla karakterize edilmektedir. Dışa yönelim sorunları ise dışa yönelik olan, diğer insanlarla kurulan iletişimde rahatsızlık ve çatışma yaratan ve sosyal normlara uymamak gibi bazı psikopatolojileri içermektedir. Bunların hostility/düşmanlık, saldırganlık, antisosyal kişilik bozuklukları, madde bağımlılığı ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi sorunlarla karakterize edildiği görülmektedir (Forns vd., 2011).

Davis'in (2001), patolojik internet kullanımına ilişkin önerdiği bilişsel davranışçı modele göre, bireylerin var olan psikolojik belirtileri patolojik internet kullanımına neden olmaktadır. İnternet bağımlısı ergenler anksiyete bozuklukları, özellikle ayrılma anksiyetesi bozukluğu, spesifik fobiler, obsesif kompulsif bozukluklar ve yıkıcı davranış bozuklukları gibi bazı psikolojik belirtiler göstermektedirler (Karaer ve Akdemir, 2019). İnternet bağımlısı olan grupla bağımlı olmayan grubun psikolojik belirti ölçeği alt boyutlarından aldığı puanlar karşılaştırıldığında bağımlı grubun tüm alt ölçeklerden bağımlı olmayan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar alarak farklılaştığı görülmektedir (Yen et al., 2008; Jang, Hwang ve Choi, 2008). Türkiye'de ergenlerle yürütülmüş bir araştırmada problemli internet kullanımı ölçeğinin toplam puanı ve alt boyutları olan, internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım ve sosyal fayda/rahatlık boyutlarının psikolojik belirti ölçeğinin alt boyutlarından anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite boyutlarının tamamıyla pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir (Kaya, İkiz ve Asıcı, 2016). Benzer şekilde, yine Türkiye'de genç yetişkin örneklemiyle yapılmış bir araştırmada internet bağımlılığı ile psikolojik belirtilerin tüm alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu,

depresyon ve somatizasyon alt ölçeklerinin internet bağımlılığını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı ifade edilmektedir (Batıgün ve Kılıç, 2011).

Psikolojik belirtilerden depresyon bireylerin internet bağımlılık düzeyleri ve günlük yaşam fonksiyonlarıyla yakından ilişkilidir (Yang, Fu, Chen, Hsieh,ve Lin, 2019). İnternet bağımlısı olan, olası internet bağımlıları ve bağımlı olmayan grupların psikolojik profillerinin incelendiği bir araştırmada bağımlı olan grubun depresyon ve yalnızlık düzeyleri olası bağımlılar ve bağımlı olmayan gruptan yüksek çıkmıştır (Whang, Lee ve Chang, 2003). Bu psikopatolojilerin kombinasyonunun zaman içinde bireyin günlük yaşam rutinini önemli ölçüde bozan çeşitli psikososyal problemler üreteceği görülmüştür (Luo, Brennan ve Wittenauer, 2015).

Ergenler ruh sağlığı anlamında bir problem yaşadıklarında sosyal destek onların depresif belirtilerini azaltmada koruyucu bir rol üstlenmektedir (Lindsey, Joe ve Nebbitt, 2010). Üniversite öğrencileriyle yapılmış bir araştırmada düşük çevrimdışı sosyal destek ve yüksek çevrim içi sosyal destek yüksek depresyon düzeyiyle ilişkili çıkmıştır (Yeh, Ko, Wu ve Cheng, 2008). Kız ergenlerle yürütülmüş bir başka çalışmada sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişki gizil değişim modeliyle, boylamsal bir araştırmayla test edilmiş, arkadaş desteğinde bir eksikliğin olmadığı ancak ebeveyn desteğinde gözlemlenebilecek eksikliklerin gelecekte depresif semptomların artışını ve majör depresyonun başlangıcını anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur (Stice, Ragan ve Randall, 2004). Türkiye'de ergenlerle yapılmış bir araştırmada aile ve arkadaş sosyal destek boyutlarının psikolojik belirtiler ile ilişkisine ayrıca yordayıcı rolüne bakılmıştır. Aile desteği psikolojik belirtiler ölçeğinin somatizasyon, depresyon, anksiyete ve hostility alt boyutlarının tamamıyla anlamlı ve negatif yönde bir ilişki gösterirken, arkadaş desteği sadece depresyon ile negatif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir. Diğer taraftan aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin tüm alt boyutlarını anlamlı derecede negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2008). Üniversite öğrencileriyle yürütülmüş bir başka araştırmada ise algılanan aile desteği ve arkadaş desteği ile depresyon arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, algılanan sosyal destek ölçeğinin diğerleri boyutu depresyon ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir (Eldeleklioglu, 2006).

Ergenler depresif belirtilerini ilk tanımlayan ya da tanıyan kişilerin ayrıca yardım arayışlarında ilk gittikleri kişilerin aileleri olduklarını belirtmişlerdir (Lindsey et al., 2010). Ebeveyn ve çocuk arasındaki bağlılık çocuğun sağlıklı gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ergenlerle yürütülmüş bir çalışmada ebeveynleri ile yüksek bakım ve

düşük kontrol ilişkisi içinde olan ergenlerin daha az psikiyatrik semptom ve sıkıntı bildirdikleri görülmüştür (Canetti, Bachar, Galili-Weisstub, De-Nouzr ve Shalev, 1997). Özellikle aile sosyal desteği ergenlerde gerek psikolojik iyi oluş, gerekse de depresyon, anksiyete ve stres gibi psikolojik belirtiler üzerinde güçlü bir koruyucu faktör olarak göze çarpmaktadır (Gardner ve Webb, 2019).

Alan yazında algılanan sosyal destek düzeyinin psikolojik belirtilerle baş etme becerisi üzerindeki rolünü inceleyen araştırma bulgularına da rastlanılmaktadır. Depresif semptomlarla baş etmede algılanan sosyal desteğin aile, arkadaş ve diğer boyutlarının depresyon üzerindeki yordayıcı rolüne genç yetişkinler üzerinde bakılan bir başka araştırmada, algılanan aile ve arkadaş desteği depresif belirtiler üzerinde negatif yönde anlamlı bir yordayıcı role sahipken, diğerleri boyutunun depresyon üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak genç yetişkinlerde depresif semptomlar üzerinde aile ve arkadaş sosyal desteğinin koruyucu bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Ioannou, Kassianos ve Symeou, 2019). Yetişkin örneklem grubuyla yapılan bir araştırmada sosyal desteğin depresyon ve kaygı üzerindeki rolüne bakılmış, algılanan sosyal desteğin özellikle aile boyutunun depresyon ve kaygı düzeyi üzerinde güçlü koruyucu faktör olduğu görülmüştür (Roohafza et al., 2014).

Buraya kadar olan kısımda sosyal desteğin psikolojik belirtiler ile olan ilişkisine ve psikolojik belirtiler üzerinde olan yordayıcı rolüne bakılmış, bu ilişkide çoğunlukla aile sosyal desteğinin etkili olduğu görülmüştür. Alanyazında psikolojik belirtiler dışında bireylerin psikolojik iyi oluşları üzerine çalışmalarda yapıldığı görülmektedir. Psikolojik iyi oluş ya da mental iyi oluş kısaca bir bireyin ruh sağlığının yerinde olması şeklinde tanımlanmaktadır. Şükran duyma, hayatın anlamı ve amacı, sosyal destek ve umut psikolojik iyi oluşun dört temel belirleyicisi olarak düşünülmektedir (Doğan, 2019). Bunlardan sosyal destek mental iyi oluşun doğal bir tamamlayıcısı ve belirleyicisidir (Doğan, 2017). Sosyal destek ve iyi oluş arasındaki ilişkilerin irdelendiği bir meta analiz çalışmasında sosyal desteğin aile alt boyutunun arkadaş ve diğer boyutlarına göre ortalama etki büyüklüğünün daha güçlü olduğu bulunmuştur (Yalçın, 2015). Görüldüğü üzere psikolojik iyi oluş üzerinde aile sosyal desteğinin önemli bir rolü vardır. Nitekim literatürde yapılan araştırmalar bu görüşü destekler niteliktedir. Üniversite öğrencileriyle (Doğru, 2018; Winefield, Winefield, ve Tiggemann, 1992) ve genç yetişkinlerle yapılmış çalışmalarda (Kalpana Rani, 2016) algılanan sosyal desteğin aile ve arkadaş boyutları psikolojik iyi oluş üzerinde pozitif yönde anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur. Ayrıca yine üniversite öğrencilerinde sosyal destek ve mental sağlık arasındaki ilişkinin

incelendiği bir başka çalışmada sosyal destek güçlü bir şekilde sadece düşük düzeyde olan depresyon ve anksiyete ile değil aynı zamanda intihar, kendine zarar verme ve yeme bozuklukları belirtileriyle ilişkili bulunmuştur (Hefner ve Eisenberg, 2009). Son olarak bu araştırmanın örneklem grubuyla benzerlik taşıyan ergenlerle yürütülmüş başka bir araştırmada algılanan sosyal desteğin, depresyon, anksiyete, stres ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisine bakılmış, algılanan sosyal desteğin aile boyutu depresyon, anksiyete ve stresi negatif yönde, psikolojik iyi oluşu ise pozitif yönde doğrudan etkilemekteyken, arkadaş boyutunun ise sadece psikolojik iyi oluşu pozitif yönde doğrudan etkilediği görülmüştür (Gardner ve Webb, 2019).

Sosyal paylaşım ağları, kullanıcıların bireysel genel profiller oluşturabildiği, gerçek arkadaşlarla etkileşime girebildiği ve paylaşılan ilgi alanlarına dayanarak diğer insanlarla tanışabildiği sanal topluluklardır (Kuss ve Griffiths, 2011). Youtube, İnstagram ve Snapchat gibi sosyal ağların ergenler arasında en popüler online sosyal paylaşım siteleri olduğu ifade edilmektedir (Anderson ve Jiang, 2018). Genç yetişkinlerle yapılmış bir çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının Facebook (%86) ve Whatsapp (%75) gibi sosyal medya hesaplarına sahip oldukları ayrıca internet kullanımında en temel amacın sosyal medya kullanımı olduğu gözlenmektedir (Haque et al., 2016). Sosyal medya ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalarda, sosyal medyada geçirilen sürenin internet bağımlılığı üzerinde etkili olmakla beraber sosyal medya üyeliği, uygulamaları ve siteleri internet bağımlılık düzeyini artıran bir etken olarak bulunmuştur (Kuss et al., 2013; Simsek ve Balaban Sali, 2014).

Araştırmacıların internet bağımlığı üzerinde yukarıda dile getirilen değişkenler dışında bazı sosyodemografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisini de inceledikleri görülmektedir. Bu araştırmalara bakıldığında internet bağımlılığı üzerinde cinsiyetin (Işık ve Ergün, 2018; Mo et al., 2018; Xin et al., 2018), akademik performansın (Kormas et al., 2011; Wu et al., 2016), ebeveynin internet kullanımını sınırlandırmasının (Floros ve Siomos, 2013), günlük/haftalık internet kullanım süresinin (Gu, 2012; Karaer ve Akdemir, 2019; Mo et al., 2018) ve dijital araçların (Erol ve Cirak, 2019; Kawabe et al., 2016) anlamlı etkiler gösterdiği görülmektedir.

Bu bağlamda, yukarıda dile getirilen teorik alt yapı sonucunda ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde, algılanan sosyal destek, yalnızlık, psikolojik belirtiler ve bazı sosyodemografik değişkenlerin (cinsiyet, sosyal medya üyelik durumu, algılanan akademik başarı düzeyi, ebeveynlerin internet kullanımını sınırlandırma durumu, günlük internet kullanım süresi ve internete girilen araçlar) etkili olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla, bu çalışmada kuramsal alt yapıya uygun olarak ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkide yalnızlık ve psikolojik belirtilerin aracılık rolünün olduğu hipotetik modelin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı ergenlerin internet bağımlılık, algılanan sosyal destek, yalnızlık ve psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Bu kapsamda algılanan sosyal desteğin yalnızlık ve psikolojik belirtiler aracılığıyla, yalnızlığın ise psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkisini incelemek üzere, ilgili alan yazın çerçevesinde önerilen hipotetik model Şekil 1'de sunulmuştur.

Ayrıca ergenlerin cinsiyeti, herhangi bir sosyal medya üyeliklerinin olup olmaması, algılanan akademik başarı düzeyleri, ebeveynlerinin internet kullanımlarına bir sınırlama koyup koymaması, günlük internet kullanım süresi ve interneti kullandıkları araçlar gibi bazı sosyo demografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisini de incelemek amaçlanmıştır.

Bu araştırmada, Şekil 1'de belirtilen hipotetik modeli test etmek amacıyla aşağıdaki iki temel hipotez incelenecektir:

Hipotez A: Ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyleri, yalnızlık ve psikolojik belirtiler aracılığıyla, yalnızlıkları ise psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemektedir. Alt hipotezler ise şu şekilde sıralanabilir:

Hipotez A.1: Algılanan sosyal destek internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.2: Algılanan sosyal destek psikolojik belirtileri anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.3: Algılanan sosyal destek yalnızlığı anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.4: Yalnızlık psikolojik belirtileri anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.5: Yalnızlık internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.6: Psikolojik belirtiler internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.7: Algılanan sosyal destek psikolojik belirtiler aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.8: Algılanan sosyal destek yalnızlık aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez A.9: Yalnızlık psikolojik belirtiler aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Hipotez B: Bazı sosyo-demografik değişkenlerin ergenlerin internet bağımlılığı üzerinde etkisi vardır.

Hipotez B.1: Ergenlerin cinsiyeti internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

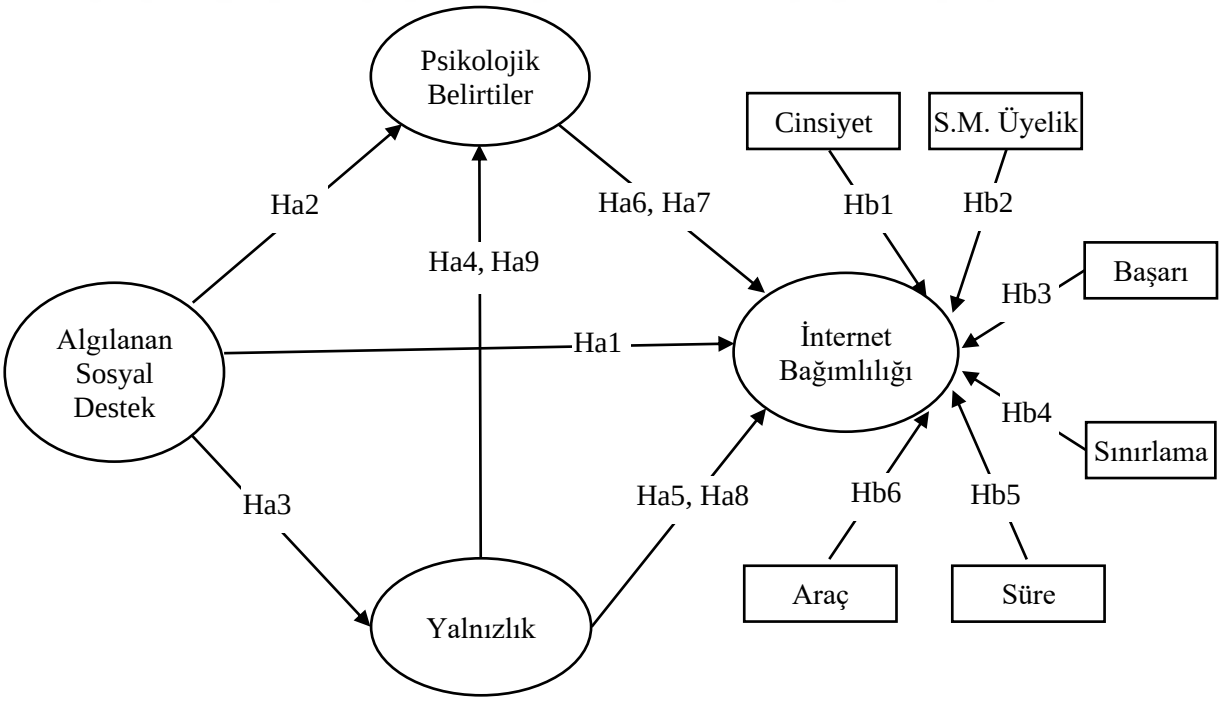
Hipotez B.2: Ergenlerin herhangi bir sosyal medya üyeliğinin olması internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

Hipotez B.3: Ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyleri internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

Hipotez B.4: Ergenlerin ebeveynlerinin internet kullanımına koymuş oldukları sınırlamalar internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

Hipotez B.5: Ergenlerin günlük internet kullanım süreleri internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

Hipotez B.6: Ergenlerin internete girmek için kullanmış oldukları araçlar internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.

Şekil 1. İnternet Bağımlılığına İlişkin Oluşturulan Hipotetik Model

1.3. Araştırmanın Önemi

"Ergenlik dönemi hem bedensel hem de psikolojik açıdan birçok temel değişikliklerin oluştuğu bir çağdır" (Cüceloğlu, 2004, s.345). Ergenler hem fiziksel hem de psikolojik olarak tam olarak gelişimlerini tamamlamadıkları için diğer tüm yaş gruplarına göre internetin olumsuz etkileri karşısında daha büyük bir risk taşımaktadırlar. Ergenlerle yapılan araştırmalar, internet bağımlılığı ile yalnızlık (Shi et al., 2017), psikolojik belirtiler (Jang, Hwang, ve Choi, 2008; Kelleci ve Inal, 2010; Yen et al., 2008), düşük sosyal destek (Jung et al., 2019), akademik performans düşüklüğü (Xin et al., 2018), sosyal izolasyon (Puri ve Sharma, 2016), düşük uyku kalitesi (Lin, Lee, Chen, Hsieh ve Yang, 2019) gibi bazı olumsuz psikososyal değişkenler ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Ergenlerin %95'inin bir akıllı telefona sahip olduğu ve yaklaşık yarısının da interneti sürekli kullandığı görülmektedir (Anderson ve Jiang, 2018). Türkiye'de 10-19 yaş aralığında 12.7 milyon ergen olduğu düşünüldüğünde (Tüik, 2020) bu yaş grubunun internet kullanımı ve ilişkili değişkenlerini araştırmak önemli görülmektedir.

Psikolojik belirtiler bireylerin internet kullanımında önemli bir belirleyicidir. Davis (2001), bireydeki mevcut psikopatolojilerin (örneğin; depresyon, sosyal kaygı, madde bağımlılığı) bireylerde uyumsuz bilişlere neden olduğunu, uyumsuz bilişlerinde patolojik internet kullanımına neden olabileceğini ifade etmektedir. Diğer bir görüşe göre ise patolojik internet kullanımı ergenin aslında altta yatan diğer psikolojik problemlerinin bir yansıması olduğu yönündedir (Beard, 2011). Young (1997, 1998) ergenlerin yaşamış oldukları depresyonu ve kaygıyı hafifletmek, ailesiyle yaşamış olduğu anlaşmazlıklardan kaçınmak için internet kullandıklarını ifade etmektedir. İnternet kullanımı bu tür durumlarda bireyde geçici bir rahatlama sağlıyor olsa da gerçek yaşam sorunları daha sonra ağır bir şekilde geri döndüğü görülmektedir (Morahan-Martin, 1999). Bu yüzden ergenlerin psikolojik belirtilerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin yapılan bu çalışmanın danışmanlara önemli veriler sunacağı düşünülmektedir.

Sosyal destek eksikliği depresyonla ilişkili bulunmakta bu da bireyin internet bağımlısı olma riskini artırmaktadır (Batıgün ve Kılıç, 2011). Sosyal desteğin alt boyutlarından aile sosyal desteğinin olmadığı ya da yetersiz olduğu durumlarda psikosomatik rahatsızlıkların ve depresyon gibi psikolojik belirtilerin ortaya çıktığı bilinmektedir (Türkan Doğan, 2008; Holahan ve Moos, 1982; Ioannou et al., 2019). İnternet bağımlılığının önlenmesine ve internet bağımlılığını tedavi etmeye yönelik

stratejilerin geliştirilmesinde ebeveyn ergen ilişki kalitesinin ve ergenlerin algılanan sosyal desteğinin artırılmasına dönük çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ayrıca ergenlerde ilişkili psikiyatrik belirtileri azaltmaya dönük çalışmalara odaklanılması gerektiği bilinmektedir (Karaer ve Akdemir, 2019). Bu kapsamda sosyal desteğin psikolojik belirtiler üzerindeki etkisine ilişkin elde edilecek bulguların ergenlerin internet bağımlılık düzeylerini düşürmeye dönük yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Ergenler günlük yaşantılarının büyük bir kısmını okulda geriye kalan kısmını evde aileleriyle birlikte geçirmektedirler. Dolayısıyla evdeki internet kullanımları ebeveynlerinin gözetimi altında olabilmektedir. Ergenlerin internet kullanımları üzerinde, ebeveynlerin internet kullanımına ilişkin bazı sınırlamalar koymaları ve kurallar geliştirmeleri etkili olabilmektedir. Alanyazında ergenlerin internet kullanımlarına ilişkin yapılmış çalışmalarda çocuklarıyla sağlıklı bir ilişki kuramayan ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımlarında bazı problemler yaşadıkları görülmektedir. Ebeveynler çocuklarının internet kullanımlarına ilişkin filtreleme araçları kullanıp, online aktivitelerini takip etmeye yönelik bazı kurallar koyup sınırlama yapmaya çalışsalar bile bunda pek başarılı olamadıkları, koydukları kuralların büyük bir kısmının internete girmeleri konusunda çok da koruyucu olmadığı görülmüştür (Lee ve Chae, 2007; Mesch, 2009). Dolayısıyla bu çalışma sonucunda ailenin internet kullanımına koyacağı sınırlamanın etkililiğine ilişkin ulaşılacak sonucun internet bağımlılığı riski taşıyan gruba yapılacak müdahale yaklaşımları konusunda psikolojik danışmanlara önemli veriler sunacağı düşünülebilir.

Algılanan baba-ergen ilişkisi internet bağımlılığına karşı en koruyucu faktör olarak bulunmuştur (Liu, Fang, Zhou, Zhang ve Deng, 2013). Yine ergenlerle yürütülmüş bir başka çalışmada ise olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisinin problemli internet kullanımı üzerinde en etkili değişken olduğu görülmüştür (Say ve Batigun, 2016). Aile temelli müdahalelerin davranış sorunları olan ergenler için çok önemli olduğu ifade edilmektedir (Xu et al., 2014). Ergenlerle yürütülen terapilerde aile desteğini güçlendirmeye dönük yapılacak çalışmaların internet bağımlılık durumlarını düzeltmeye katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Young, 1999b).

Psikolojik danışma ve rehberliğin dört temel işlevlerinden biri olan önleyici rehberlik; istenmeyen bir durumun olmasını engellemeye yönelik çözüm arayışı olarak tanımlanabilir (Korkut, 2016). Bu kapsamda araştırma sonucunda elde edilecek bulgular, ergenlerin yaşam kalitelerini düşüren internet bağımlılığı ve ilişkili değişkenler

konusunda istenmeyen bir durumun ortaya çıkışını engellemede ya da çözümler üretmede danışmanlara ışık tutabilir.

Çoğu durumda internet bağımlılığının tek tedavi yöntemi psikoterapi yardımıyla olmaktadır. Danışma yardımına başlamadan önce, danışanı internetin patolojik kullanımı hakkında bilgilendirmek, ona bu kavramı tanımlamak ve sonuçları konusunda bilgilendirmek gerekmektedir (Gresle ve Lejoyeux, 2011). Dolayısıyla bu araştırmada internet bağımlılığı üzerindeki etkisi araştırılan değişkenlerin okul psikolojik danışma çalışmalarında danışmanlara danışma sürecinde problemin kaynağını belirleme konusunda katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde neredeyse araştırmacıların tamamının bazı sosyodemografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. İnternet kullanan ergenlerin sosyodemografik değişkenlerine ilişkin elde edilecek betimsel istatistiklerin risk gruplarını hızlıca belirleme ve önleyici çalışmaları başlatma konusunda önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu çalışmada sosyodemografik değişkenlerden cinsiyet, sosyal medya üyeliği, akademik performans, günlük internet kullanım süresi ve internete girilen araç gibi bazı değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki rolüne bakılarak okul psikolojik danışmanlarına önleyici rehberlik çalışmaları kapsamında nelere dikkat etmeleri konusunda önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığı karmaşık birçok faktörden etkilenmektedir. Dolayısıyla araştırmacılar bu karmaşık faktörlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisini anlayabilmek adına yeni istatistiksel yöntemler geliştirmiştir. Son yıllarda alanyazında sıklıkla kullanılan yeni istatistiksel yöntemlerden biri de yapısal eşitlik modellemesidir. Bu yeni yöntem araştırmacılara internet bağımlılığı üzerinde etkisine bakılan değişkenlerin doğrudan ve dolaylı etkisini ayrıca aracı değişkenlerin etkisini göstermesi açısından ilginç sonuçlar vermektedir. Bu çalışma sonucunda araştırmanın başında ifade edilen hipotetik modelin sınanması sonucunda algılanan sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında psikolojik belirtiler ve yalnızlığın aracı rolleri güçlü bir istatistiksel yöntem olan yapısal eşitlik modellemesiyle analiz edilerek elde edilen bulguların özellikle internet bağımlılığı ve ergen ruh sağlığı konusunda çalışan psikolojik danışmanlara önleyici rehberlik kapsamında kullanacakları kuramsal bilginin zenginleştirilmesinde önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

1.4.Sınırlıklar

- Araştırma "İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu", "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği", "UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu" ve "Kısa Semptom Envanteri" ölçeklerinin ölçtükleri niteliklerle sınırlıdır.

1.5. Sayıltılar

- Araştırma sürecinde öğrencilerin test maddelerini içten ve samimi bir biçimde yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

İnternet Bağımlılığı/Problemli İnternet Kullanımı: Bir bireyin psikolojik, sosyal, okul ve/veya iş yaşantısında problemler yaşamasına neden olacak düzeyde internet kullanması şeklinde tanımlanabilir (Beard ve Wolf, 2001).

Sosyal Destek: Bir birey hakkında diğer insanların kendisine önem verdiği, sevildiği, saygı duyulan ve karşılıklı ilişki ağının bir parçası olarak görülmesi şeklinde tanımlanmıştır (Cobb, 1976).

Yalnızlık: "Bireyin toplumsal ilişkilerinde arzu ettiği ve elde ettiği düzey arasındaki uyuşmazlıktır. Kişinin sosyal ilişki ağında niteliksel veya niceliksel olarak bazı önemli eksiklikler yaşadığında ortaya çıkan tatsız bir deneyimdir" (Perlman ve Peplau, 1981, s. 31).

Psikolojik Belirtiler: Depresyon, kaygı, somatizasyon, obsesif kompulsif bozukluklar, kişilerarası duyarlılık, hostility, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm olmak üzere dokuz belirti kümesini kapsamaktadır.

Online (Çevrimiçi): Özellikle bilgisayar veya telekomünikasyon sistemi (internet gibi) aracılığıyla kullanılan veya sunulan hizmetlere bağlanma durumudur (Merriam-Webster.com, 2018).

Offline (Çevrimdışı): Bilgisayar veya telekomünikasyon sistemi (internet gibi) aracılığıyla kullanılan veya sunulan hizmetlere bağlanamama durumudur (Merriam-Webster.com, 2018).

Sosyal Paylaşım Siteleri ([SNS], Social Networking Sites): Bireyin hazırlamış olduğu profilinin sınırlı bir sistem dâhilinde ya tamamının yada bir kısmının herkese açık olduğu, diğer bireylerin paylaşımlarının bir listesinin bireyin sayfasında sıralandığı, sistem içindeki paylaşımların görüntülenebildiği bir sistemdir (Boyd ve Ellison 2010 s.211)

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde internet bağımlılığına ilişkin kuramsal açıklamalar ve bu konuda alanyazında yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

Literatürde kimlerin internet bağımlısı olduğu konusunda büyük bir karmaşa vardır. Araştırmalarda en azından bu karmaşanın çözülmesi ya da kimin internet bağımlısı olma potansiyeli taşıdığının belirlenmesi amacıyla bazı tanı kriterlerinden söz edilmektedir. Araştırmacılar sıralamış oldukları bu tanı kriterlerini belli sayıda gösteren kişilerin internet bağımlısı olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir.

2.1.1. Goldberg'in İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriterleri

Goldberg'e (1995) göre uyumsuz internet kullanımı; bireyde aşağıda sıralamış olduğu tanı kriterlerinden 3 ya da daha fazlasının 12 aylık bir dönem içinde görülmesi ve klinik olarak bireyin yaşamını devam ettirmesinde ve yaşantısında bozulmalara yol açması durumu şeklinde ifade edilmektedir

I. Tolerans, aşağıdakilerden biriyle tanımlanan:

a) Bir bireyin internet kullanımına ilişkin doyum sağlamak adına belirgin olarak internet kullanım süresini artırması.

b) İnternet kullanım süresi sabit olan bir bireyde internet kullanımının kişide yarattığı etkinin belirgin şekilde azalması.

II. Yoksunluk, aşağıdakilerden biriyle kendini gösteren:

A) Yoksunluk sendromunun karakteristik özellikleri

1. Yoğun ve uzun süreli internet kullanımının sona ermesi (ya da azalması).

2. Yoğun ve uzun süreli internet kullanımının sona ermesiyle aşağıda belirtilen semptomların bir ay içinde bir den fazla gün görülmesi.

a. Psikomotor ajitasyon.

b. Kaygı.

c. İnternette neler olduğuna ilişkin takıntılı düşünceler.

d. İnternet hakkında fanteziler ve hayal kurma.

e. İstemli ya da istemsiz olarak tuşlara basma hareketi yapma.

3. İkinci kritere ilişkin semptomların yaşanması bireyin sosyal, mesleki veya günlük diğer işlerin bozulmasıyla sonuçlanabilir.

B) Birey rahatlamak ya da yoksunluk sonucu oluşan semptomların ortaya çıkmasını önlemek için internet veya benzeri bir online hizmeti kullanır.

III. İnternet birey tarafından genellikle çok sık ya da amaçlanandan daha uzun süre kullanılır.

IV. Birey internet kullanımını azaltmak ya da kontrol etmek için sürekli başarısız bir çaba içindedir.

V. Birey internet kullanımı ile ilgili faaliyetlere büyük bir zaman harcar (örneğin, yeni web tarayıcılarını denemek, internet kitapları satın almak, bilgisayara indirilen dosyaları organize etmek).

VI. İnternet kullanımı nedeniyle önemli, sosyal, mesleki veya eğlence etkinliklerinden vazgeçilir.

VII. İnternet kullanımı; İnternet kullanımından kaynaklanan ve tekrarlanan önemli sosyal, mesleki, fiziksel ve psikolojik sorunlara karşın (uykusuzluk, evlilik sorunları, sabah erken saatte olan toplantılara geç kalma, mesleki görevleri ihmal etme veya diğer önemli insanlarca terk edilme) devam eder.

2.1.2. Young'un İnternet Bağımlılığına İlişkin Tanı Kriterleri

Young'a (1998) göre internet bağımlılığı sarhoş edici bir etki içermeyen dürtü kontrol bozukluğudur. Young internet bağımlısı bireylerin tespit edilebilmesini sağlamak amacıyla DSM IV patolojik kumar oynama bağımlılığının maddeleri üzerinde küçük değişiklikler yaparak internet bağımlılığının tanılanmasını sağlamaya dönük olarak 8 maddelik bir tanı anketi geliştirmiştir. Young'a (1998) göre bu tanı kriterlerinden beş ya da daha fazlasına evet cevabı verenlerin internet bağımlısı olarak tanımlanması gerektiğini ifade etmektedir.

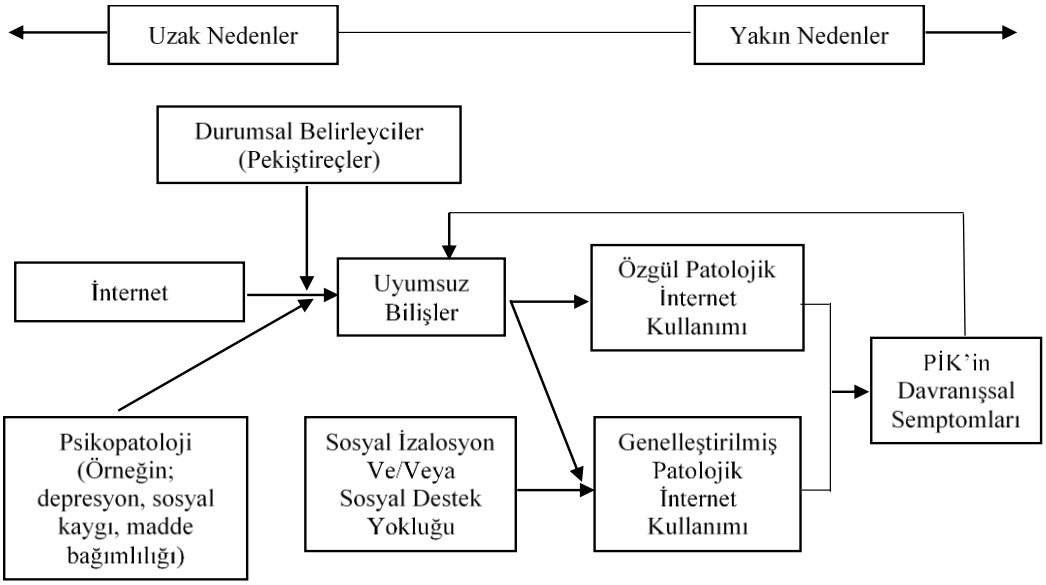
1. Zihninin sürekli olarak internetle meşgul olduğunu hissediyor musun? (İnternette geçirdiğin bir önceki aktiviteni ya da bir sonraki geçireceğin zamanı düşün.)
2. İnternete ilişkin memnuniyeti (keyif) sağlamak için giderek artan miktarda internet kullanımı ihtiyacı hissediyor musun?
3. İnternet kullanımını azaltmak, kontrol altına almak veya durdurmak için sürekli başarısız bir çaba içinde misin?

4. İnternet kullanımını azaltmak veya durdurmaya çalışırken kendini huzursuz, karamsar, depresif veya sinirli hissediyor musun?
5. Planladığından daha uzun süreler internette kalıyor musun?
6. İnternet kullanımından ötürü önemli ilişkileri, mesleki, eğitim veya kariyer fırsatlarını riske veya tehlikeye atıyor musun?
7. İnternet kullanımından ötürü aile üyelerine, terapistine veya başkalarına yalan söylüyor musun?
8. İnterneti sorunlardan kaçmak veya hoşa gitmeyen duygu durumlardan (örneğin, çaresizlik, suçluluk, anksiyete, depresyon duyguları) kurtulmanın bir yolu olarak kullanıyor musun?

2.2. İnternet Bağımlılığına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

2.2.1. Davis'in Bilişsel Davranışçı Kuramı

Davis (2001), literatürde internet bağımlılığının tanılanması için araştırmacıların çoğunlukla yoksunluk ve tölerans gibi davranışsal faktörler üzerinde durduğunu ifade etmektedir. Kendisi ise patolojik internet kullanımını (PİK) tanımlamak için uyumsuz bilişsel süreçler üzerinde durarak diğer kuramlardan ayrılmaktadır. PİK'i geliştirmiş olduğu bilişsel davranışçı model kapsamında açıklamaktadır. Bu modele göre PİK sorunlu bilişlerden kaynaklanmaktadır. PİK'e ilişkin bilişsel davranışçı model Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Patolojik internet kullanımına ilişkin bilişsel-davranışçı model.

Kaynak: Davis, 2001;190

a)Uzak yardımcı nedenler:

Uzak yardımcı nedenlerin doğası zayıflık-stres çerçevesinde açıklanmaktadır. PİK'e ilişkin önerilen bu modelde mevcut psikopatoloji zayıflıktır. Başka bir ifadeyle birey herhangi bir yaşam olayına(stres) ya da zayıflığa yatkınsa anormal davranışlar sergileyebilir. Örneğin birey ilk kez pornografiye, online açık arttırma hizmetlerine, online hisse senedi alım satım işlemlerine veya bir sohbet servisine ulaşmış olabilir. Bu teknolojilere maruz kalmak patolojik internet kullanımı belirtilerine ilişkin uzak gerekli nedenlerdir. Bu teknolojilerin kullanımı PİK'in ortaya çıkmasında hızlandırıcı bir rol oynamaktadır (Davis, 2001).

Pekiştireçler bireyde PİK'in gelişmesinde önemli bir rol oynar. Birey internete girerek aslında birçok uyarıcıyla karşılaşır. Bu uyarıcılar birer pekiştireç görevi üstlenerek bireyin olumlu bir tepkiyle karşılaşmasına sebep olursa daha sonra internete girme davranışının tekrarı ve sıklığı artar. Dolayısıyla birey benzer pekiştireçler elde etmek adına tekrar tekrar internete girmek konusunda koşullanmış olur (Davis, 2001).

b)Yakınsal yardımcı nedenler:

Uyumsuz bilişler yakınsal yardımcı nedenlerin can alıcı noktasıdır. Bu modele göre uyumsuz bilişler öz hakkındaki düşünceler ve dünya hakkındaki düşünceler olmak üzere ikiye ayrılır. Öz hakkındaki düşünceler ruminatif biliş tarafından yönlendirilir ve sürekli tekrar edilir. Başka bir ifadeyle birey internetle ilişkili düşüncelerini sürekli olarak tekrar ederek yaşantısındaki diğer bireyler ya da çevresiyle ilgili düşünme süreçlerine hiç girmez. Örneğin birey internetle kullanmış olduğu herhangi bir online servisten olumlu bir tepki almış yani pekiştirilmişse, sürekli aynı pekiştireçleri almaya dönük düşünceler(ruminasyon) nedeniyle tekrar tekrar internete girmeyi düşünür (Davis, 2001).

Bireyin öz hakkındaki olumsuz değerlendirmeleri, düşük öz yeterliği, kendinden şüphe gibi bilişsel çarpıtmaları olabilir. İnternet bireye bu bilişsel çarpıtmaların üstesinden gelmesi konusunda tehdit edici olmayan bir biçimde fırsatlar sunabilir. Örneğin; "Ben sadece internet ortamında iyiyim.", "Eğer internet yoksa ben değersiz biriyim.", "İnternet ortamında ben değerli biriyim." ve "İnternet yoksa ben başarısızım." gibi düşünceler bireyin daha uzun süreli internet kullanmasına dolayısıyla PİK geliştirmesine neden olabilir. Dünya hakkındaki bilişsel çarpıtmalar ise öz hakkındaki olumsuz değerlendirmelerin çevreye yayılmış halidir. Dünya hakkındaki bilişsel çarpıtmalara örnek olarak "İnternet ortamı bana saygı duyulan tek yerdir.", "Çevrimdışı olduğumda kimse beni sevmiyor.", "İnternet benim tek arkadaşım." veya "Çevrimdışı olduğumda insanlar bana kötü davranıyor." gibi düşünceler verilebilir. Gerek öz

hakkındaki bilişsel çarpıtmalar gerekse de dünya hakkındaki bilişsel çarpıtmalar bireyin PİK geliştirmesine neden olabilir (Davis, 2001).

c.Patolojik İnternet Kullanımı:

Davis'e (2001) göre patolojik internet kullanımı özgül PİK ve genelleştirilmiş PİK olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılır. Özgül PİK internet ortamının bireye sağladığı sadece belli başlı içeriklerin (pornografi, online hisse alım satımı, online kumar v.b) aşırı ve kötüye kullanımını ifade eder. Davis'e göre önceden var olan bazı psikopatolojiler sonucunda birey internete girebilir. Örneğin bir kumarbaz internet ortamında kumar oynanabileceğini öğrendiği zaman bu davranış pekiştirilir ve interneti sadece kumar amaçlı kullanarak özgül PİK göstermiş olur. Genelleştirilmiş PİK ise özgül PİK'ten farklıdır. Özgül PİK gösteren birey interneti sadece online pornografi, online kumar v.b. amaçlar için kullanırken, genelleştirilmiş PİK gösteren birey interneti daha geniş kapsamlı kullanmaktadır. Başka bir ifadeyle internet herhangi bir amaç olmadan uzun süreler kullanılır. Genelleştirilmiş PİK bireyin çoğunlukla ailesinden ve/veya arkadaşlarından gerekli sosyal desteği alamadığında ve/veya sosyal izolasyon yaşadığında ortaya çıkmaktadır. Aslında birey yaşamış olduğu bu sosyal destek eksikliğini internet ortamında sohbet ortamlarında uzun süreler vakit geçirerek ya da e-mailini defalarca kontrol ederek telefi etmeye çalışmakta ve anormal bir şekilde interneti kullanarak genelleştirilmiş PİK sergilemektedir (Davis, 2001).

d.PİK Semptomları:

Gerek özgül PİK gerekse de genelleştirilmiş PİK gösteren bireylerde bazı semptomlar ortaya çıkmaktadır. Bu semptomlara bakıldığında; internet hakkında takıntılı düşünceler, azalmış dürtü kontrolü, internet kullanımını durdurmada yaşanılan başarısızlık ve en önemlisi internetin bireyin tek arkadaşı olduğuna ilişkin düşünceler, çevrimdışı olduğunda sürekli internetle ilgili düşünceler, bir sonraki online olacağı zamanı sürekli düşünmek, online olduğu zamanlarda büyük miktarlarda para harcama gibi sıralanabilir. Diğer taraftan bazı bireyler önceden var olan bazı mantık dışı inançlar nedeniyle online arkadaşları tercih ederek gerçek arkadaşlıklardan kendini izole edebilirken bazısı da internetin aşırı kullanımından dolayı sürekli bir suçluluk duygusu yaşarlar, arkadaşlarına internette geçirdikleri süreler konusunda sürekli yalan söyler ve bu süreyi saklamaya çalışırlar (Davis, 2001).

2.2.2. Suler'in İnternet Bağımlılığı Kuramı

Suler'in (1996) internet bağımlılığına ilişkin geliştirmiş olduğu internet bağımlılığı kuramı Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini temel almaktadır. Maslow 1960'lı yıllarda hümanistik psikolojinin kurucularındandır. Maslow'un geliştirmiş olduğu hümanistik kurama göre birey ilk basamağı temel fizyolojik ihtiyaçlar olan, son basamağı estetik ve kendini gerçekleştirme olarak tanımlanabilen ihtiyaçlar hiyerarşisi basamaklarının birey tarafından tüm yaşantısında en alttan başlayarak üst basamaklara doğru çıkmaya çalıştığını söylemektedir. Suler (1996) ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini temel alarak bazı insanların bu basamakları internet aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığını ifade etmektedir. Suler'in (1996) internet bağımlılığıyla ilgili geliştirmiş olduğu kuram temel alınarak Doğrusever (2015) tarafından oluşturulmuş piramit Şekil 3'de sunulmuştur.

Şekil 3. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidini temel alan Suler'in (1996) internet bağımlılığı kuramı temel alınarak Doğrusever (2015) tarafından oluşturulan piramit

Fizyolojik İhtiyaçlar: Maslow'a göre temel fizyolojik ihtiyaçlar yemek, su, barınma, güvenlik ihtiyacı ve sekstir. Suler'e göre temel fizyolojik ihtiyaçlardan olan "seks" sanal medya tarafından bilindiği için sanal seks internetin önemli bir içeriği haline gelmiştir.

İnternet ortamı bireyin internet kullanımına ilişkin teknik bilgisi varsa ve bilgisayar ve internet kullanmayı biliyorsa sanal sekse kolaylıkla ulaşabileceği devasa ortamlar barındırır. İnternet bireye kimliğini gizleme, kendini duygusal olarak güvende hissetme ve hatta cinsiyetini değiştirme gibi olanaklar sağladığından birey tüm fantezilerini sanal seksle harekete geçirebilir. Dolayısıyla birey altta yatan temel ihtiyaçlarını gerçek dünyada olduğu gibi karşılayabilir. Suler'e göre aslında bireyin temel fizyolojik ihtiyaçlardan olan seks'i internet ortamında sanal seksle gerçek dünyada olduğu gibi karşılaması sağlıklı olabilir. Ancak birey bu arzularını, yalnızlık, öfke ya da doldurulması gereken bir boşluğu doldurmak amacıyla kullanır, çok uzun süreler pornografik içeriklerle meşgul olursa ve gerçek dünyayla ilişkisini keserse bağımlı olma potansiyeli taşır (Suler, 1996).

Kişilerarası Temas, Sosyal Onay ve Aidiyet Duygusu İhtiyacı: Maslow'un ihtiyaçlar piramidinin ikinci sırasına koyduğu bu ihtiyaçlar Suler'e (1996) göre internet ortamında sağlanabilir. İnternet ortamındaki sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları bireylerin bu türden ihtiyaçlarına cevap verebilir. Suler'e göre bu türden sanal iletişim araçlarını kullanan bireyler ikiye ayrılır. Birincisi; gerçek yaşamda kendini yalnız hisseden, utangaç olan ve gerçek dünyada kişiler arası kurduğu etkileşimlerden tedirgin olanlar. İkincisi; gerçek yaşamda sosyal olduğunu düşünen ancak gerçek yaşamda bulamadığı benzer ilgi ve yaşam tarzına sahip insanlar bulmak isteyen bireylerdir. Aslında psikolojik olarak her iki grubunda girmiş olduğu bu türden sanal etkileşimlerin kötü olduğunu söylemek güç gibi görünmektedir. Buna karşın gerçek dünyadaki etkileşimlerle sanal dünyadaki etkileşimler arasında nasıl bir farklılık vardır sorusu akla gelmektedir. İnternet ortamında sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla kurulan etkileşimler bireyin klavyeyi ne kadar iyi kullanmayı bildiği ve yazdığıyla sınırlıdır. Örneğin; sohbet odalarında kurulan etkileşimlerde bireyler birbirlerine duygu ve düşüncelerini klavye aracılığıyla aktarmakta emojiler – semboller kullanmaktadır. Gerçek dünyada insanlar kurdukları etkileşimlerde duygu ve düşüncelerini birbirlerine bu kadar hızlı aktaramazlar (Suler, 1996).

Öğrenme, Başarı ve Saygınlık İhtiyacı: Suler'e göre internet çok karmaşık bir sistemden oluşmakta ve edimsel koşullanmanın temel ilkelerini çok iyi kullanmaktadır. Örneğin birey merak ettiği ve öğrenmek isteği bir konuyu internetteki arama motoruna yazar karşısına birçok şey çıkar, bunlardan birine bakar aradığını bulur ve çok sevinir. Görüldüğü üzere bu örnekte internet edimsel koşullanmanın ilkelerini kullanarak bireyin

bu davranışını çok iyi bir şekilde pekiştirir. Suler'e göre internet ortamının bireye sağladığı bu pekiştirmeler onun benzer şekilde deneme yanılma yaparak problemlerini çözmesini sağladığı için bağımlılık geliştirmesine neden olabilmektedir. İnternet ortamı bireylerin birlikte vakit geçirdiği karmaşık, teknik ve sosyal ortamlardır. Sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. Bu teknolojileri kullanan insanlar bu gelişim ve değişime ayak uydurmak zorundadırlar. Bu tür ortamlarda teknik bilgisi yüksek olan insanalar çevrelerinin takdirini ve onayını aldıkları için başarı ve saygınlık duygularına hitap edilmekte bu da onların daha sık ve uzun süreler internet kullanmalarına sebep olabilmektedir. Diğer taraftan bireyin bu tür gelişim ve değişimlere ayak uydurması aynı zamanda öğrenme duygusu ihtiyacına cevap vermekte daha uzun süreler bu türden etkileşimlerde bulunmaya teşvik etmekte bu da bağımlılık riskini yanında getirmektedir.

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Suler (1996) bu basamağa tıpkı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidinde dile getirdiği gibi herkesin ulaşamayabileceğini ifade etmektedir. Birey bu basamağa çıkmak istiyorsa tüm potansiyelini ve ortaya çıkarmak ve geliştirmek için azimli olmalıdır. İnsanlar sosyal ağları kullanarak internet tabanlı sosyal etkileşimlere girerek doyurucu bir kişilerarası ilişkiler geliştirdiklerini düşünebilirler. Çünkü bu gibi ortamları kullanabilme konusunda gerek teknik bilgi gerekse de böyle bir sosyal ortamın keşfedilmesi kendi entelektüel potansiyellerini ortaya çıkarma konusunda aracılık edebilir. Diğer taraftan bu ortamların insanlara sağladığı çok farklı özellikteki iletişim araçlarını kullanarak ilgi, tutum ve kişiliğinin gizli kalmış yönlerinin farkına varabilirler (Suler, 1996).

2.2.3. Caplan'ın Sosyal Beceri Eksikliği Kuramı

Caplan (2003) sosyal beceri eksikliği kuramına göre bireylerin sorunlu psiko-sosyal yatkınlıklarının aşırı ve kompulsif bilgisayar aracılı sosyal etkileşim içine girmelerini sağladığını söz konusu böyle bir durumunda bireyin mevcut problemlerinin daha da kötüye gitmesine neden olabileceğini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle bilgisayar aracılı sosyal etkileşimin aşırı kullanımı bireyin internet aktivitelerini kontrol etmesini zorlaştırır ve bu konuda yaşamış olduğu suçluluk duyguları da buna eşlik eder. Kurama göre kendini yalnız ve depresif hisseden insanlar daha güvenli ve daha az tehdit edici online sosyal etkileşimleri yüz yüze etkileşimlerin bir alternatifi olarak görürler. Caplan (2003) bu kurama ilişkin öngörüsünü yaşları 18-57 arasında değişen 386 üniversite öğrencisi üzerinde incelemiştir. Bu çalışmada online sosyal etkileşimleri tercih

etme, problemli internet kullanımı, yalnızlık, depresyon ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyerek kuramını temellendirmiştir.

Davis'in (2001) internet bağımlılığına ilişkin öne sürdüğü bilişsel-davranışçı kuram, Caplan (2003) tarafından geliştirilmeye çalışılarak kuramsal anlamda aşağıda sıralanan üç madde önerilmiştir.

a) Yalnızlık ve depresyon gibi psikososyal problem yaşayan bireyler, bu tür sorunları olmayan bireylere göre sosyal becerileri konusunda olumsuz bir algıları vardır.
b) Bu insanlar daha az tehdit edici ve güvenilir olarak algıladıkları ve online olarak kurdukları etkileşimlerde kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini düşündükleri için yüz yüze iletişim kurmanın bir alternatifi olarak online sosyal etkileşimleri tercih ederler.
c) Online sosyal etkileşimleri tercih etmek aşırı ve kompulsif bilgisayar aracılı sosyal etkileşimlere yol açmakla birlikte, var olan problem durumu daha da kötüleşir: aynı zamanda ev, okul ve iş yaşamında sorunlar yaşamaya başlarlar.

Caplan (2003) kuramındaki öngörülerini kanıtlamak adına yapmış olduğu bu çalışmasından elde ettiği sonuçlara bakıldığında, ilk sonuca göre; psiko-sosyal sağlık ve online sosyal etkileşimleri tercih etme arasında anlamlı ilişkiler çıkmıştır; bireylerin yalnızlık ve depresyon düzeyleri online etkileşimleri tercih etmeleri üzerinde anlamlı etkilere sahiptir. Depresyon ve yalnızlık beraber online sosyal etkileşimleri tercih etmede varyansın yüzde on dokuzunu açıklamaktadır. İkinci sonuca bakıldığında problemli internet kullanımı ve alt ölçekleriyle online sosyal etkileşimleri tercih etme arasında anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Online etkileşimleri tercih etme problemli internet kullanımını ve olumsuz sonuçlarını yordamaktadır. Online sosyal etkileşimleri tercih etme problemli internet kullanımı ve semptomlarının %41'ini yordamaktadır. Üçüncü bulguya bakıldığında ise psikolojik sağlık ve internetin olumsuz sonuçları arasındaki ilişkide online sosyal etkileşimleri tercih etme ve problemli internet kullanımının aracı rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. İnternet Bağımlılığı ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Wang ve Zhang (2020), algılanan sosyal destek ile patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkide algılanan kişisel ayrımcılık ve duygusal zekanın aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması on iki olan 560 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desek Ölçeği, Duygusal Zeka Ölçeği, Algılanan Kişisel Ayrımcılık Ölçeği ve Patolojik İnternet Kullanım Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre patolojik internet kullanımı ile algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Buna karşın araştırmanın amacına uygun geliştirilen modelde algılanan sosyal desteğin patolojik internet kullanımını doğrudan yordamadığı ancak patolojik internet kullanımı üzerinde dolaylı etkilerinin olduğu görülmüştür.

Zhang, Wang, Yu, ve Wu (2019), üniversite öğrencilerinde yaşam amaçları, sosyal destek ve internet oyun bağımlılığı arasındaki ilişkileri boylamsal bir araştırmayla incelemişlerdir. Araştırma yaşları on sekiz ile yirmi yedi arasında değişen toplam 469 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler bir yıl arayla uygulanan internet oyun bağımlılığı ölçeği, yaşam amaçları ölçeği, sosyal destek ölçeği ve demografik bilgi formunun doldurulması sonucu elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında her iki ölçüm sonuçları internet oyun bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Çapraz gecikmeli analiz ve yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre ise algılanan sosyal destek internet oyun bağımlılığını doğrudan etkilememekte buna karşın algılanan sosyal desteğin internet oyun bağımlılığı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Jung et al., (2019), başa çıkma stilleri, sosyal destek ve internet kullanım bozukluğu arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması yirmi üç olan toplam 567 yetişkin bireyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplamada Genelleştirilmiş Problemli İnternet Kullanım Ölçeği, Sosyal Destek Ölçeği, Anksiyete Başa Çıkma Envanteri, Öz Yönetim Becerileri Değerlendirme Anketi ve Sosyal Ağ Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında sosyal destek ile genelleştirilmiş problemli internet kullanımı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki

olduğu, sosyal desteğin genelleştirilmiş problemli internet kullanımının anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Xin et al., (2018), ergenlerin online aktiviteleri ve internet bağımlılığının yaygınlığı ile demografik özellikler, aile ve okulla ilgili risk faktörleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları 10-18 arasında değişen 6468 ergen ile yürütülmüştür. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Ebeveyn Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ergenin gerek öğretmeniyle gerekse de anne babasıyla olan ilişkisinin zayıf olması ergeninin internet bağımlısı olma riski açısından önemli değişkenler olarak bulunmuştur. Ayrıca internet bağımlılığının yaygınlığı ergenin ailesi ile olan ilişkisinin kalitesine göre değiştiği görülmüştür.

Mo et al., (2018), sosyal destek ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide duygu düzenleme ve internet kullanımının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yedinci ve sekizinci sınıfa devam eden 862 ortaokul öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Analizler yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre örneklemin %10,9 internet bağımlısı olarak tespit edilmiştir. İnternet bağımlılığı ile sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinde önerilen yapısal modelin kabul edilebilir değerler aldığı görülmüştür. Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerinde hem doğrudan hem dolaylı etkilere sahip olduğu görülmüştür.

Lin et al., (2018), ergenlerde çevrim içi ve çevrim dışı sosyal destek ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma 939 normal lise, 983 meslek lisesi toplam 1922 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada Sosyal Destek Ölçeği, Sanal Sosyal Destek Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ve Chen İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada internet bağımlılığı ile benlik saygısı, çevrim dışı sosyal destek, algılanan aile ve arkadaş sosyal desteği arasında negatif yönde; çevrim içi sosyal destek arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırmada yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına bakıldığında ise çevrim içi ve çevrim dışı sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilerinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Taş ve Öztosun, (2018), ergenlerde internet bağımlılığını yordayan algılanan sosyal destek ve dışlanma deneyimlerinin rolünü incelemişlerdir. Araştırma orta okul ve

lise öğrenimine devam eden 767 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada veriler İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Ergenler İçin Dışlanma Deneyimleri Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu, algılanan sosyal desteğin internet bağımlılığını anlamlı düzeyde yordadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Wartberg, Kriston, ve Kammerl (2017), ergenlerde sosyal destek, internet üzerinden sürdürülen arkadaşlıklar, sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ve internet oyun bağımlılığı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Bu araştırma yaşları 12 ile 14 arasında değişen 1095 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, internet üzerinden sürdürülen arkadaş sayısına ilişkin bir sorunun olduğu Kişisel Bilgi Formu ve Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet oyun bağımlılarının düşük sosyal destek düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca düşük sosyal destek ile internet oyun bağımlılığı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Han, Jie, Hua, ve Jin (2017), sosyal destek ve internet bağımlılığı arasında çevrimiçi kendini açmanın aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma 3189 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılık Ölçeği, Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre sosyal destek internet bağımlılığını pozitif yönde doğrudan yordamaktadır. Ayrıca sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerinde dolaylı etkisini olduğu ve bu etkinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Fengqiang, Jie, Yueqiang, ve Lei (2016), internet bağımlılığı, saldırganlık, yaşam olayları ve sosyal destek arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma 363 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılık Ölçeği, Ergen Yaşam Olayları Kontrol Listesi, Sosyal Destek Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre internet bağımlılığıyla sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında bu dört değişken arasında oluşturulan yapısal eşitlik modellemesinde internet bağımlılığının sosyal desteği negatif yönde doğrudan ve dolaylı olarak yordadığı bulunmuştur.

Naseri, Mohamadi, Sayehmiri ve Azizpoor (2015), algılanan sosyal destek, benlik saygısı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 101 kadın üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Çok Boyutlu Algılanan Sosyal

Destek Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ve İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır.

Kayri, Tanhan ve Tanrıverdi (2014), internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 577 erkek, 422 kız toplam 999 lise öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri, algılanan sosyal destek ölçeği toplam puan ve algılanan sosyal destek ölçeği alt boyutları (aile, arkadaş ve öğretmen) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ergenlerin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destekleri düştükçe internet bağımlılık düzeylerinin anlamlı bir şekilde yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Günüç (2013), internet bağımlılığını yordayan bazı değişkenleri Cart ve Chaid analizleri yöntemini kullanarak incelemiştir. Araştırma 165 ergenle yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında İnternet Bağımlılık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Algılanan sosyal destek ölçeğinin özellikle aile alt boyutunun internet bağımlılığının en önemli yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

2.3.2. İnternet Bağımlılığı ve Yalnızlığın Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Savolainen, Oksanen, Kaakinen, Sirola, ve Paek (2020), yalnızlığın, alkol bağımlılığı, kompulsif internet kullanımı ve kumar bağımlılığı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma yaşları on beş ile yirmi beş arasında değişen Amerika'dan 1212, Güney Kore'den 1192, Finlandiya'dan 1200 genç yetişkinden toplanan verilerle yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak Yalnızlık Ölçeği, Alkol Kullanım Bozukluğu Testi, Kompulsif İnternet Kullanım Ölçeği, Kumar Bağımlılığı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yalnızlığın üç farklı ülkede de sadece kompulsif internet bağımlılığı üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermiştir.

Longstreet, Brooks ve Gonzalez (2019), internet bağımlılığı, yalnızlık, depresyon, mutluluk ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Bu araştırma yaşları 18 ile 44 arasında değişen 251 yetişkin bireyle yürütülmüştür. Araştırmada Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Major Depresyon

Envanteri, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı, depresyon ve yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Ayrıca yapısal eşitlik modellemesinde internet bağımlılığının yalnızlığı ve depresyonu doğrudan yordadığı görülmüştür.

Erol ve Cirak (2019), internet bağımlılığı, yalnızlık ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları 17 ile 26 arasında değişen 489 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Young İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği, internet bağımlılığını yordayan en önemli değişkenin yalnızlık olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada örneklem bağımlı ve bağımlı olmayan grup şeklinde ikiye ayrılmış, bağımlı grubun yalnızlık düzeyinin anlamlı derecede diğer gruptan yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tian et al., (2019), utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkide yalnızlık, kişiler arası ilişkiler ve uyumsuz bilişlerin aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması yirmi bir olan toplam 1621 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak Cheek ve Buss Utangaçlık Ölçeği, Kişiler arası İlişkiler Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği ve Uyumsuz Bilişler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yalnızlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında oluşturulan yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlığın genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı ancak dolaylı olarak patolojik internet kullanımını etkilediği ve bu etkinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Yang, Carter, Webb ve Holden (2019), üniversiteye geçiş döneminde gelişimsel olarak göze çarpan psikososyal özellikler, ruminasyon ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma 219 üniversite birinci sınıf öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Yalnızlık Ölçeği, Sosyal Medya Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ruminasyon Ölçeği ve Kompulsif İnternet Kullanım Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunca elde edilen bulgulara göre yalnızlık ve kompulsif sosyal medya kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ayrıca yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlığın kompulsif internet kullanımı üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Simcharoen et al., (2018), internet bağımlılığı üzerinde yalnızlık ve kişiler arası problemlerin etkisini incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması 20 olan toplam 324 tıp fakültesi öğrencisiyle yürütülmüştür. Veriler Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Kişiler Arası Problem Envanteri kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında yalnızlığın internet bağımlılığının önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Tian et al., (2018), üniversite öğrencilerinde utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkide iki yönlü yalnızlığın aracı rolü boylamsal çapraz gecikmeli bir analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma yaş ortalaması on dokuz olan 291 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada utangaçlık, yalnızlık ve internet bağımlılığını ölçmeye dayalı ölçekler kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma utangaçlık, yalnızlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı ölçeklerinin altışar ay arayla üç defa uygulanması sonucu elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre utangaçlık, yalnızlık ve genelleştirilmiş internet bağımlılığı arasındaki ilişki tüm ölçüm sonuçlarında pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Boylamsal çapraz gecikmeli analiz sonuçları utangaçlık, yalnızlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkinin dinamik ve çift yönlü olduğunu göstermiştir. Yalnızlık genelleştirilmiş patolojik internet kullanımını yordarken, genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı da yalnızlığı yordamaktadır. Ayrıca yapısal eşitlik modellemesi yalnızlığın utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermiştir.

Shi, Wang ve Zou, (2017), aile fonksiyonları ve internet bağımlılığı arasında yalnızlığın ve benlik saygısının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması on beş olan 3289 orta okul öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Genel Çin Aile Değerlendirme Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeği ve İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında internet bağımlılığı ve yalnızlık arasında pozitif yönde, aile fonksiyonları arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlığın ve aile işleyişinin internet bağımlılığı üzerinde hem doğrudan hem dolaylı etkilerinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Yu, Wu ve Pesigan (2016), sosyal medya bağımlılığını etkileyen bilişsel ve psiko-sosyal risk faktörleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on yedi ile yirmi yedi arasında değişen toplam 395 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplamada Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, İnternet Bağımlılığı Ölçeği, İnternet

Kullanımını Azaltmaya Dönük Öz-yeterlilik Ölçeği, İyimserlik Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya kullanımı ve yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ayrıca yalnızlığın sosyal medya bağımlılığı üzerinde önemli bir risk faktörü olduğu bulunmuştur.

2.3.3. İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Mohammed, El-Hameed ve Mohammed (2020), çocuk ve ergenlerde internet bağımlılığı, depresyon, anksiyete ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları 6-16 arasında değişen 80 öğrenciyle yürütülmüştür. Örneklem bağımlı grup ve kontrol grubu olmak üzere ikiye ayrılarak araştırmanın amacına uygun bazı bağımsız değişkenler açısından kıyaslanmıştır. Araştırmada Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Hamilton Anksiyete Ölçeği, Hamilton Depresyon Ölçeği ve bazı demografik özellikleri araştırmaya dönük olarak Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlısı grubun hem depresyon hem de anksiyete düzeyleri bağımlı olmayan gruptan anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Bisen ve Deshpande (2020), üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığının yaygınlığını ayrıca internet bağımlılığını yordayan psikolojik belirtileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on sekiz ile yirmi dört arasında değişen 1600 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Beck Anksiyete ve Depresyon Ölçeği, Barrat Dürtüsellik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada analizler internet bağımlıları ve bağımlı olmayanlar üzerinden yürütülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında internet bağımlıları depresyon, anksiyete, planlı dürtüsellik, motor dürtüsellik ve dikkat dürtüselliği boyutlarının tümünde bağımlı olmayan gruptan anlamlı derece daha yüksek belirtiler göstermiştir. Ayrıca bağımlı grup tüm psikolojik belirti boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkiler göstermiştir. Ayrıca internet bağımlılarının yaygınlığının %12.5 olduğu görülmüştür.

Biegun, Edgerton ve Roberts (2020), üniversite öğrencilerinde problemli online oyun bağımlılığının ölçülmesi, problemli kumar oynama, kuşkulu motivasyon, bilişsel sağlık ve davranışsal risk faktörleriyle olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma 1352 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Young'un internet bağımlılık

ölçeğinden uyarlanan Problemli Online Video Oyun Oynama Bozukluğu, Sorunlu Kumar Ciddiyet İndeksi, Genel Anksiyete Bozukluk Ölçeği, Depresyon Ölçeği, Linden Yaşam Olayları Ölçeği, Barrat Dürtüsellik Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Sosyal Yabancılaşma Ölçeği, Dinner Yaşam Memnuniyeti Ölçeği ve Ruh Sağlığı Sürekli Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre online problemli video oyun bağımlılığı anksiyete, depresyon ve stres ila pozitif yönde, bilişsel sağlık ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermesine rağmen, aşamalı regresyon analizinde video oyun bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yang et al. (2019), üniversite öğrencilerinde depresyon, sağlıkla ilişkili davranışlar ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on beş ile yirmi iki arasında değişen 503 kadın üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Depresyon Ölçeği, Sağlığı Geliştiren Yaşam Tarzı Profili, İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada internet bağımlılığı ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuş, internet bağımlılık düzeyi yükseldikçe depresyon düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Taş, (2018), ergenlerde internet bağımlılığı ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri farklı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma lise öğrenimine devam eden 167'si kız, 254'ü erkek olmak üzere toplam 421 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada veriler İnternet Bağımlılığı Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada internet bağımlılığı ile psikolojik belirtiler toplam puanı, somatizasyon, obsesif kompulsif bozukluklar, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler ve psikotizm arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Musetti, Terrone ve Schimmenti (2018), problemli internet kullanımının yordayıcılarını incelemişlerdir. Araştırma 261 yetişkin bireyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılığı Ölçeği, SCL-90 Semptom Tarama Listesi, Dissosiyatif Deneyimler Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında hiyerarşik doğrusal regresyon modelinde psikolojik belirtilerin alt boyutlarının hiçbirisi internet bağımlılığını yordamamış, kademeli lojistik regresyon analizi sonuçlarına göre ise psikolojik belirtilerin sadece depresyon boyutunun internet bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Bilgin (2018), ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma lise öğrenimine devam eden 583 ergenin

katılımıyla yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği ve Psikolojik Belirti Tarama Listesi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre psikolojik belirtilerin sosyal medya bağımlılığını pozitif yönde anlamlı derecede yordadığı görülmüştür. Sosyal medya bağımlılığı üzerinde psikolojik belirti tarama listesinin alt boyutlarından en yüksek ilişki gösteren değişkenlerin sırasıyla psikotizm, paranoid düşünceler, fobik anksiyete ve öfke-düşmanlık duygularının olduğu görülmüştür.

Laconi, Vigouroux, Lafuente ve Chabrol (2017), yetişkinlerde problemli internet kullanım oranını ayrıca problemli internet kullanımıyla psikopatolojik bozukluklar (depresif belirtiler, benlik saygısı, patolojik kişilik özellikleri) ve psikolojik değişkenler (savunma mekanizmaları, başa çıkma stratejileri) arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on sekiz ile otuz beş arasında değişen toplam 786 genç yetişkin ve yetişkin bireyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama süreci online olarak yapılmış, problemli internet kullanımını, demografik değişkenleri, psikolojik ve psikopatolojik değişkenleri ölçmeye dayalı ölçekler kullanılmıştır. Örneklemin yüzde yirmisinin problemli internet kullanıcısı olduğu, bu kullanıcıların problemli internet kullanıcısı olmayanlarla kıyaslanması sonucunda anlamlı düzeyde daha yüksek depresif belirtiler gösterdikleri, adaptif olmayan başa çıkma stratejileri kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca tüm örneklem ile yapılan analizlerde depresyonun problemli internet kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Chou et al., (2017), psikolojik esneklik, deneyimsel kaçınma ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkide bilişsel sağlığın (kaygı, depresyon, düşmanlık, kişilerarası duyarlık) aracı rolünü yapısal eşitlik modellemesiyle incelemişlerdir. Araştırma 238 erkek, 262 kadın toplam 500 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada internet bağımlılık düzeyini psikolojik belirtileri ve psikolojik esneklik ve deneyimsel kaçınmayı belirlemeye dönük ölçekler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre bilişsel sağlığın ve psikolojik esneklik ve deneyimsel kaçınmanın internet bağımlılığını doğrudan yordadığı görülmüştür. Ayrıca bilişsel sağlığın psikolojik esneklik ve deneyimsel kaçınma ile internet bağımlılığı arasında aracı rolünün olduğu bulunmuştur.

Kalkan (2017), üniversite öğrencilerinde problemli internet kullanımı, online oyun oynama bağımlılığı ve online kumar bağımlılığı ile depresyon ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmada Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre problemli internet kullanımı depresyonla pozitif yönde, yaşam kalitesiyle negatif

yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca problemli internet kullanımı bireylerin depresyon düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Araştırmanın bir diğer bağımlı değişkeni olan online oyun oynama bağımlılığı ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olmasına rağmen, depresyon ve yaşam kalitesini anlamlı bir biçimde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya et al., (2016), fen lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 538 lise öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmanın verileri Problemli İnternet Kullanımı Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteriyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında ergenlerin problemli internet kullanımı toplam puanları ve problemli internet kullanımı ölçeğinin alt boyutları olan internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık ile psikolojik belirtiler (depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon, hostilite) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler vardır.

Andreassen et al., (2016), sosyal medya ve video oyun bağımlılığı ile psikiyatrik bozukluklar arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on altı ile seksen sekiz arasında değişen 25.533 bireyle yürütülmüştür. Araştırmada Bergen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Ölçeği, Obsesif Kompulsif Bozukluk Envanteri, Hastane Depresyon ve Anksiyete Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre sosyal medya bağımlılığı ve video oyun bağımlılığı ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluklar, anksiyete ve depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

İkiz, Savcı, Asıcı ve Yörük (2015), psikolojik belirtiler ve problemli internet kullanım arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 853 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Problemli İnternet Kullanım Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre problemli internet kullanımıyla psikolojik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Problemli internet kullanımı ölçeğinin alt boyutlarından internetin olumsuz sonuçları alt boyutu ile psikolojik belirtilerin alt ölçeklerinden depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve düşmanlık alt boyutları arasındaki korelasyon katsayıları anlamlı ve pozitif yönde olduğu bulunmuştur. Problemli internet kullanımı ölçeğinin alt boyutlarından aşırı kullanım alt boyutu ile psikolojik belirtilerin alt ölçeklerinden olumsuz benlik ve düşmanlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür. Problemli internet kullanımı ölçeğinin alt boyutlarından sosyal fayda ile

psikolojik belirtiler ölçeğinin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür.

Yang et al., (2014), internet bağımlılığı, ergen depresyonu arasındaki ilişkide yaşama olaylarının aracı rolünü yapısal eşitlik modellemesiyle incelemişlerdir. Araştırma 3507 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada verileri toplamada, Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Ergen Yaşam Olayları Kontrol Listesi, Depresyon Ölçeği, Ebeveyn-Çocuk Çatışma Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu Kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler vardır, yaşam olayları internet bağımlılığı ve depresyon arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir. Ayrıca ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri depresyon düzeylerini dolaylı olarak etkilemektedir.

Orsal, Orsal, Unsal ve Ozalp (2013), üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ve internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma üniversitenin farklı fakültelerine devam eden 3442 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilerin depresyon düzeyiyle internet bağımlılık düzeyleri arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bidi, Namdari-Pejman, Kareshki ve Ahmadnia (2012), internet bağımlılığı ile genel sağlık arasındaki ilişkide üst bilişin aracı rolünü yapısal eşitlik modellemesiyle incelemişlerdir. Araştırma, internet kafelerde, farklı milliyetlerden ve en az on sekiz yaşındaki 94 örneklemle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Üst biliş Ölçeği ve Goldberg ve Hilliers'in Genel Sağlık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile anksiyeteye ilişkin pozitif düşünceler ve genel sağlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. İnternet bağımlılığı ile negatif düşünceler arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. İnternet bağımlılığı üst bilişi ve genel sağlığı doğrudan yordamaktayken, üst bilişin internet bağımlılığı ve genel sağlık arasında kısmi bir aracı role sahip olduğu görülmüştür.

Cheung ve Wong (2011), ergenlerde uykusuzluk, internet bağımlılığı ve depresyon arasındaki ilişkileri iki farklı yapısal model kurarak incelemişlerdir. Birinci modelde internet bağımlılığı ve depresyon arasındaki ilişkide uykusuzluğun aracı rolüne bakmışlar, ikinci modelde ise uykusuzluk ve depresyon arasındaki ilişkide internet bağımlılığının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma 719 ergenle yürütülmüştür.

Araştırmada veriler Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi, Çin İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Genel Sağlık Anketi ve Demografik Bilgi Formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında uykusuzluğun internet bağımlılığı ve depresyon arasında aracı olduğu modelde internet bağımlılığı depresyonu hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir. İnternet bağımlılığının uykusuzluk ve depresyon arasında aracı olduğu modelde ise internet bağımlılığı depresyonu doğrudan etkilemekle beraber, uykusuzluk ve depresyon arasındaki ilişkide kısmi aracı bir rolü olduğu bulunmuştur.

Kelleci ve Inal (2010), ergenlerle yürütmüş oldukları çalışmada internet kullanan ergenlerin göstermiş oldukları psikiyatrik belirtileri internet kullanmayan ergenlerle kıyaslamışlardır. Araştırma 2080 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Psikolojik Belirti Tarama Listesi ve ergenlerin internet kullanım durumlarını öğrenemeye dönük bazı sorular yardımıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, internet kullananlar psikolojik belirti alt ölçeklerinin tamamında kullanmayanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek belirtiler göstermektedirler. İnternet kullanımı yüksek oranda psikolojik belirtilerle ilişkili çıkmıştır. İnternet kullanan ergenlerin göstermiş oldukları psikolojik belirtiler kullanmayanların göstermiş olduğu psikolojik belirtilerden anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.

Yen et al., (2008), araştırmalarında psikolojik belirtilerle internet bağımlısı olan ve olmayan ve bunun yanı sıra madde kullanan ve kullanmayan ergenler arasında nasıl ilişkiler olduğunu araştırmışlardır. Araştırma 3662 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Kısa Semptom Envanteri, Chen İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Madde Kullanım Deneyim Anketi kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre internet bağımlısı olanlar ve madde kullanımı deneyimi olanlar internet bağımlısı olmayanlar ve madde kullanım deneyimi olmayanlara göre kısa semptom envanterinin tüm alt boyutlarında anlamlı düzeyde daha yüksek belirtiler göstermektedir.

Yen, Ko, Yen, Wu, ve Yang (2007), internet bağımlılığına eşlik eden psikiyatrik semptomları (dikkat eksikliği ve hiperaktivite, depresyon, sosyal fobi, düşmanlık) incelemişlerdir. Araştırma 2114 (%53 erkek, %47 kadın) liseye devam eden ergenle yürütülmüştür. Araştırmada Chen İnternet Bağımlılık Ölçeği, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Ölçeği, Depresyon Ölçeği, Sosyal Fobi Ölçeği, Çin Hostility Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre örneklemin %17.9'u internet bağımlısı olarak tespit edilmiştir. İnternet bağımlısı olarak tespit edilen grubun internet bağımlısı olmayan gruba

göre depresyon düzeyi, sosyal fobi, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, düşmanlık düzeyleri anlamlı olarak daha yüksek çıkmıştır. Gerek tüm örneklem grubunda gerekse de internet bağımlısı erkek grubunda yapılan regresyon analizlerine göre dikkat eksikliği ve hiperaktivite, sosyal fobi ve depresyon düzeyi yükseldikçe internet bağımlılık düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerde ise sadece dikkat eksikliği ve depresyon düzeyinin yüksek olması internet bağımlılığıyla ilişkili çıkmıştır.

Kim et al., (2006), ergenlerde internet bağımlılığı, depresyon ve intihar değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 1573 lise öğrenimine devam eden ergenle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Çocuk-Majör Depresyon Bozukluğu Envanteri ve Çocuklar için İntihar Düşünce Envanteri kullanılmıştır. Araştırmada internet bağımlısı olarak tespit edilen grup ve olası internet bağımlıları ile bağımlı olmayan grup karşılaştırılmıştır. Araştırmada en yüksek depresif belirti gösterenler sırasıyla İnternet bağımlısı olanlar, olası internet bağımlıları ve bağımlı olmayan şeklinde tespit edilmiştir. Ergenlerin bağımlılık düzeyi yükseldikçe depresif belirtileri de pozitif yönde anlamlı bir şekilde yükselmektedir.

2.3.4. İnternet Bağımlılığı, Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlığın Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Gao, Guo, Tian, Si ve Wang (2018), utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkide yalnızlık, depresyon ve benlik saygısının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma orta okul, lise ve üniversite öğrenimine devam eden yaşları on bir ile yirmi üç arasında değişen 5215 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplamada Henderson Utangaçlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Depresyon Ölçeği ve Genelleştirilmiş Patolojik İnternet Kullanım Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı ile yalnızlık ve depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlık ve depresyonun genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı üzerinde dolaylı etkilerinin olduğu ve bu etkinin anlamlı olduğu saptanmıştır.

Ostovar et al., (2016), ergenlerde ve genç yetişkinlerde internet bağımlılığı ve psikososyal riskler (depresyon, anksiyete, stres, yalnızlık) arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 624 erkek, 428 kadın olmak üzere toplam 1052 bireyle yürütülmüştür. Araştırmada katılımcıların depresyon, anksiyete, stres, internet

bağımlılığı ve bazı demografik özelliklerini belirlemeye dönük olarak ölçekler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile stres, anksiyete, depresyon ve yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca internet bağımlısı grupla bağımlı olmayan grup depresyon, anksiyete stres ve yalnızlık düzeyleri kapsamında karşılaştırılmıştır. Bağımlı grubun stres, anksiyete, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Puri ve Sharma (2016), internet kullanımı, depresyon, sosyal izolasyon ve yalnızlık arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları 16 ile 18 arasında değişen 100 ergenle yapılmıştır. Araştırmada Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Sosyal İzolasyon Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile depresyon, yalnızlık ve sosyal izolasyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Demir ve Kutlu (2016), üniversite öğrencilerinde yalnızlık ve depresyon arasında internet bağımlılığının aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma üniversitenin farklı fakültelerine devam eden yaşları on yedi ile otuz bir arasında değişen 452 genç yetişkinle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak UCLA Yalnızlık Ölçeği, Young İnternet Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu ve Psikolojik Belirti Tarama Listesi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında yalnızlık hem internet bağımlılığını hem depresyonu doğrudan pozitif yönde, internet bağımlılığı ise depresyonu doğrudan pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre yalnızlığın depresyonu dolaylı bir şekilde etkilediği ayrıca internet bağımlılığının yalnızlık ve depresyon arasında kısmi aracı bir role sahip olduğu bulunmuştur.

Lu ve Yeo (2015), üniversite öğrencilerinde patolojik internet kullanımı: risk faktörleri ve bilişsel çarpıtmaların rolünü yapısal eşitlik modellemesiyle araştırmışlardır. Araştırma yaş ortalaması yirmi bir olan toplam 1493 genç yetişkinle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak Patolojik İnternet Kullanım Ölçeği, Bilişsel Çarpıtma Envanteri, Leung İnternet Kullanım Motivasyon Ölçeği, Yalnızlık, Depresyon ve Stresli Yaşam Olayları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre internet bağımlılığı ile yalnızlık, depresyon ve stresli yaşam olayları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre, yalnızlık depresyonu doğrudan, patolojik internet kullanımını dolaylı olarak, depresyon ise patolojik internet kullanımını dolaylı olarak etkilemektedir. Ayrıca depresyon yalnızlık ile patolojik

internet kullanımı arasında tam aracı bir role sahipken, stresli yaşam olayları ve patolojik internet kullanımı arasında kısmi aracı role sahiptir.

Özdemir, Kuzucu ve Ak (2014), depresyon ve yalnızlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide düşük benlik kontrolünün aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması yirmi iki olan 648 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler depresyon, yalnızlık, düşük benlik kontrolü ve internet bağımlılığını ölçmeye dönük geliştirilmiş ölçekler yardımıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında internet bağımlılığı ile depresyon ve yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlık internet bağımlılığını doğrudan yordarken, depresyon internet bağımlılığını doğrudan yordamamıştır. Ancak depresyon ve yalnızlık düşük benlik kontrolü aracılığıyla internet bağımlılığını dolaylı olarak etkilemektedir.

Ayas ve Horzum, (2013), ön ergenlerde depresyon, yalnızlık, benlik saygısı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Çalışma ortaokul öğrenimine devam eden 292 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler İnternet Bağımlılık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlılığı ile depresyon ve yalnızlık arasında pozitif yönde, benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler vardır. Ön ergenlerin depresyon, yalnızlık düzeyleri ve benlik saygıları birlikte internet bağımlılığının %14'ünü yordamaktadır. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ön ergenlerin depresyon ve yalnızlık düzeyleri internet bağımlılık düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamaktayken benlik saygısı internet bağımlılığını anlamlı bir düzeyde yordamamaktadır.

Ceyhan ve Ceyhan, (2008), problemli internet kullanımının yordayıcıları olarak yalnızlık, depresyon ve bilgisayar öz yeterliliğini incelemişlerdir. Araştırma 559 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Problemli İnternet Kullanım Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Bilgisayar Öz-Yeterlilik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre problemli internet kullanımı ile yalnızlık ve depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre depresyon ve yalnızlığın problemli internet kullanımının önemli yordayıcıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.5. İnternet Bağımlılığı, Psikolojik Belirtiler ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Sela, Zach, Amichay Hamburger, Mishali ve Omer, (2020), ergenlerde aile ortamı ve problemli internet kullanımı arasındaki ilişkide depresyon ve yenilikleri kaçırma korkusunun aracı rolü yapısal eşitlik modellemesiyle incelemiştir. Araştırma yaşları on iki ile on altı arasında değişen 85 ergen ve aileleriyle (170) yürütülmüştür. Çalışmada veri toplama araçları olarak Aile Ortamı Ölçeği, Problemli İnternet Kullanım Ölçeği, Depresyon Ölçeği ve Yenilikleri Kaçırma Korkusu Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ebeveyn tutarlılığı ve etkileyiciliği ile depresyon ve problemli internet kullanımı arasında negatif yönde, ebeveyn çatışması ile depresyon ve problemli internet kullanımı arasında pozitif yönde; depresyon ve problemli internet kullanımı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Ebeveyn etkileyiciliği ve çatışması depresyonu doğrudan etkilemekte, problemli internet kullanımı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmekte ayrıca depresyonunda problemli internet kullanımı üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Karaer ve Akdemir (2019), psikiyatri kliniğine başvurup internet bağımlısı tanısı almış ve tanı almamış çocuk ve ergenlerle ebeveyn tutumları, algılanan sosyal destek, duygu düzenleme ve eşlik eden bazı psikiyatrik bozukluklar arasındaki ilişkileri incelmişlerdir. Araştırma yaşları 12-17 arasında değişen 176 ergenden Young İnternet Bağımlılığı ölçeğini doldurup seksen ve üstü puan alarak internet bağımlısı tanısı konulan kırk ergen ve elli puan altında kalarak kontrol grubu olarak tanımlanan kırk ergenle yürütülmüştür. Araştırmada kişisel bilgi formu, Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Çocuklar için algılanan sosyal destek ölçeği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği ve Toronto Aleksitimi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre internet bağımlısı ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyleri bağımlı olmayan gruba göre anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Psikolojik belirtilerden anksiyetenin internet bağımlılığının önemli yordayıcılarından biri olduğu bulunmuştur. Ayrıca günlük internet kullanım süresiyle internet bağımlılık düzeyi arasında yüksek oranda ilişki bulunmuş, depresyonun internet bağımlılığına eşlik eden önemli bir psikolojik belirti olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Machimbarrena et al., (2019), ergenlerin problemli internet kullanım profilleri ve problemli internet kullanımının sağlıkla ilgili yaşam kalitesi üzerine olan etkisini incelemişlerdir. Araştırma yaşları on bir ile on sekiz arasında değişen 12.285 ergenle

yürütülmüştür. Araştırmada veriler Problemli ve Genelleştirilmiş İnternet Kullanım Ölçeği ve Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre problemli internet kullanımı psikolojik iyi oluş, aile ilişkileri ve özerklik ve sosyal destekle negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Problemli internet kullanım düzeyinin yükselmesi sağlıkla ilgili yaşam kalitesi değişkeninin tüm alt boyutlarında anlamlı düzeyde düşüşler göstermiştir.

Wu et al., (2016), meslek lisesi öğrencilerinde internet bağımlılığı, sosyal destek ve diğer bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Ayrıca sosyal destek ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide depresyonun aracı rolüne bakmışlardır. Araştırma yaşları on dört ile yirmi dört arasında değişen 10158 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırma verileri Demografik Bilgi Formu, Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Sosyal Destek Ölçeği ve Depresyon Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen korelasyon katsayılarına bakıldığında, internet bağımlılığı depresyon ile pozitif yönde, sosyal destek ile negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre sosyal destek hem internet bağımlılığını hem de depresyonu negatif yönde anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Son olarak ergenlerin depresyon düzeyi, sosyal destek ve internet bağımlılığı arasında aracı rol oynamaktadır.

Uz Baş, Öz Soysal, ve Aysan (2016), üniversite öğrencilerinde problemli internet kullanımının psikolojik iyi oluş ve sosyal destekle olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubun yaş ortalaması on dokuz olan 309 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Problemli İnternet Kullanım Ölçeği, Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre problemli internet kullanımının toplam puanı sadece çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarından aile ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir. problemli internet kullanımının alt boyutlarından aşırı kullanım ve internetin olumsuz sonuçları ile psikolojik iyi oluş, algılanan sosyal destek toplam puanı, algılanan sosyal destek ölçeği alt boyutlarından arkadaş arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür. Son olarak psikolojik iyi-oluşun, internetin aşırı kullanımının; psikolojik iyi-oluş ve arkadaştan alınan sosyal desteğin internetin olumsuz sonuçlarının anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Batıgün ve Kılıç (2011), üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler ve sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemişlerdir.

Araştırmada örneklem 1198 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada İnternet Bağımlılık Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında internet bağımlılık düzeyi yüksek olanlar bağımlılık düzeyi düşük olanlardan psikolojik belirtilerin tüm alt boyutlarında (anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon, hostilite) anlamlı düzeyde daha yüksek belirtiler göstermişlerdir. İnternet bağımlılık düzeyi düşük ve yüksek olanlar karşılaştırıldığında bağımlılık düzeyi yüksek olanların algılanan sosyal destek düzeyleri daha düşük çıkmıştır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre anksiyete ve somatizasyonun yüksek olması internet bağımlılığını yordayan değişkenler olarak bulunmuştur.

Yeh, Ko, Wu ve Cheng (2008), üniversite öğrencilerinde çevrimdışı sosyal destek ve çevrim içi sosyal destek ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide depresyonun aracı rolünü cinsiyet farklılıklarına göre incelemişlerdir. Araştırma 3477 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada Sosyal Destek Ölçeği, Sanal Sosyal Destek Ölçeği, Depresyon Envanteri ve Chen İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada yöntem olarak yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Çevrimdışı sosyal destek ve çevrim içi sosyal destek depresyonu doğrudan yordamaktadır. Kadınlarda hem çevrimdışı, hem de çevrimiçi sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında depresyon kısmı aracılık etmektedir. Erkeklerde ise depresyon çevrimiçi sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında kısmı aracılık etmekteyken, çevrimdışı sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında tam aracı olmaktadır. Çevrimiçi sosyal destek internet bağımlılığını hem doğrudan hem dolaylı olarak etkilemekteyken, çevrimdışı sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı çıkmamış buna karşın dolaylı etkisi anlamlı çıkmıştır.

Chung ve Kim (2004), ergenlerde internet bağımlılığı, sosyal destek ve psikolojik faktörler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma 475 lise öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada İnternet Bağımlılığı Ölçeği ve Algılanan Sosyal Desteği Ölçeği kullanılmıştır. İnternet bağımlılığı ergenlerdeki depresyon düzeyiyle pozitif, algılanan sosyal destek ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkili çıkmıştır. Ayrıca sosyal destek ergenlerdeki internet bağımlılığını yordayan önemli bir faktör olarak görülmüştür.

2.3.6. İnternet Bağımlılığı, Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Desteğin Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Costa, Patrão, ve Machado (2019), genç yetişkinlerde problemli internet kullanımı, yalnızlık ve sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on altı ile yirmi altı arasında değişen 548 genç yetişkinle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Genelleştirilmiş Problemli İnternet Kullanım Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yalnızlık hem erkek hem kadınlarda problemli internet kullanımını anlamlı düzeyde yordamaktayken, zayıf aile fonksiyonları kadınlarda problemli internet kullanımını yordamaktayken erkeklerde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Son olarak internete girdiğim için ailemle zaman harcamaya vaktim kalmıyor sorusuna evet diyen hem kadınların hem erkeklerin problemli internet kullanım düzeyinin anlamlı düzeyde yükseldiği görülmüştür.

Prievara, Piko, ve Luszczynska (2019), gençlerde problemli internet kullanımı, sosyal ihtiyaçlar ve sosyal destek arasındaki ilişkileri yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma yaşları on dört ile yirmi dört arasında değişen 408 lise ve üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler problemli internet kullanımı, utangaçlık, yalnızlık ve sosyal destek ölçekleri kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, yalnızlık problemli internet kullanımını doğrudan yordamaktayken, anne, baba ve arkadaş sosyal desteği problemli internet kullanımını doğrudan değil, dolaylı olarak etkilemektedir. Ayrıca anne, baba ve arkadaştan algılanan sosyal destek yalnızlığı doğrudan yordamaktadır.

Zhang et al. (2018), sosyal destek, yalnızlık ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi boylamsal çapraz gecikmeli analiz yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması on sekiz olan 169 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama süreci ilk ölçüm okulun başlangıcında, ikinci ölçüm altı ay sonra, üçüncü ölçüm bir yıl sonra olacak şekilde yapılmıştır. Araştırmada veriler sosyal Destek Ölçeği, Yalnızlık Ölçeği ve İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Çapraz gecikmeli analiz ve yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre ilk ölçüm sonuçlarına (T1) bakıldığında nesnel ve öznel sosyal destek ikinci ölçüm (T2) sonuçlarındaki yalnızlığı negatif yönde yordamakta ayrıca yalnızlık (T2) nesnel ve öznel sosyal desteği (T3) negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. İnternet bağımlılığı (T1) yalnızlığı (T2) yordamaktayken, yalnızlık da internet bağımlılığını (T3) pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Öznel sosyal

destek (T1) doğrudan internet bağımlılığı toleransını (T3) ve internet bağımlılığı zaman yönetim problemlerini (T3) yordamaktadır. Ayrıca yalnızlık algılanan sosyal desteğin bazı alt ölçekleriyle internet bağımlılığının alt boyutları arasında aracı bir rol üstlenmektedir.

Çevik ve Yildiz (2017), ergenlerde, algılanan sosyal destek, başa çıkma stratejileri ve yalnızlığın internet bağımlılığı üzerindeki yordayıcı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması on altı olan 180 kız, 120 erkek toplam 300 lise öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada verilerin toplanmasında Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Çocuklar İçin Baş etme Becerileri Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında; önemli diğer kişilerden algılanan sosyal destek ve yalnızlık internet bağımlılığını anlamlı derecede yordamaktayken, algılanan sosyal desteğin alt boyutlarından aile desteği ve arkadaş desteğinin internet bağımlılığını yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Oktan (2015), problemli internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma 463 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak Problemli İnternet Kullanımı Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma konusu değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkilerine korelasyon yöntemi ve hiyerarşik regresyon yöntemi kullanılarak bakılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisine bakıldığında problemli internet kullanımı ile yalnızlık arasında pozitif yönde, algılanan sosyal destek düzeyiyle negatif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Uygulanan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık değişkenlerinin, problemli internet kullanımının anlamlı yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Malik ve Rafiq (2015), internet bağımlılığı ve erteleme ile kişilik, yalnızlık ve online sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma yaşları on dört ile otuz üç arasında değişen 301 orta okul, lise ve üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler, İnternet Bağımlılık Ölçeği, Uluslararası Kişilik Envanter Havuzu, Wittenberg Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği, Online Sosyal Destek Ağı Ölçeği ve Genel Erteleme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında, internet bağımlılığı ile sosyal yalnızlık, genel yalnızlık ve online sosyal destek arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; duygusal yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Araştırmada

regresyon analizi sonuçlarına göre ise yalnızlık ve online sosyal destek internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.

Esen ve Siyez (2011), ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psikososyal değişkenleri incelemişlerdir. Araştırma lise öğrenimine devam eden 700 ergenle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak İnternet Bağımlılık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ergenlerde internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında pozitif yönde; internet bağımlılığı ile aileden algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; internet bağımlılığı ile çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarından olan arkadaştan algılanan sosyal destek ve özel kişiden algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca algılanan sosyal destek ölçeğinin aile boyutunun ve yalnızlığın internet bağımlılığının önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Hardie ve Tee (2007), internet bağımlılığı üzerinde kişilik, yalnızlık ve sosyal destek ağının rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaşları on sekiz ile yetmiş iki arasında değişen toplam 96 bireyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Uluslararası Kişilik Envanter Havuzu, Wittenberg Duygusal ve Sosyal Yalnızlık Ölçeği, Sosyal Anksiyete Ölçeği, Çevrimiçi ve Çevrimdışı Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada örneklem internet kullanımı açısından, ortalama kullananlar, aşırı kullananlar ve internet bağımlıları şeklinde gruplandırılarak birbiriyle kıyaslanmıştır. İnternet bağımlıları duygusal yalnızlık bakımından diğer gruplardan anlamlı derece daha yüksek puanlar almışlardır. Ortalama internet kullanıcıları daha düşük duygusal yalnızlığa sahipken, aşırı kullananlar ve internet bağımlıları daha yüksek duygusal yalnızlık yaşamaktadırlar. Sosyal yalnızlık ve yüz yüze sosyal destek bakımından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür. Online sosyal destek bakımından gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu, internet bağımlı grubun diğer gruplardan daha yüksek düzeyde online sosyal destek aldıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Pawlak (2002), lise öğrenimine devam eden ergenlerin internet bağımlılığı, yalnızlık, sosyal destek ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma lise öğrenimine devam eden 202 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada UCLA Yalnızlık Ölçeği, Online Bilişsel Durum Ölçeği, Sosyal Destek Ölçeği, Myers-Briggs Kişilik Göstergesi ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma

sonucunda elde edilen bulgulara göre ergenlerin internet bağımlılıkları ile yalnızlık ve sosyal destek arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmıştır. İnternet bağımlıları hem daha yüksek yalnızlık yaşamakta hem de algıladıkları sosyal destek düzeyi daha düşük olmaktadır. Ayrıca ergenlerin yalnızlık düzeyinin ve algılanan sosyal destek düzeylerinin internet bağımlılığını anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir.

2.3.7. İnternet Bağımlılığı, Algılanan Sosyal Destek, Yalnızlık ve Psikolojik Belirtilerin Birlikte İncelendiği Araştırmalar

Akgün Kostak, Dindar, ve Zafer Dinçkol (2019), yalnızlık, depresyon, sosyal destek ve bazı diğer değişkenlerin lise öğrencilerinin internet kullanımı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada veriler 881 lise öğrencisinden toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve problemli internet kullanımını ölçmek amacıyla İnternette Bilişsel Durum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre problemli internet kullanımıyla yalnızlık ve depresyon arasında pozitif yönde, algılanan sosyal destek arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler görülmüştür.

Ozsaker et al. (2015), yalnızlık, depresyon, algılanan sosyal destek ve bazı sosyo-demografik değişkenlerin problemli internet kullanımı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması yirmi bir olan 459 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak Problemli internet kullanım ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; Problemli internet kullanımı ile algılanan sosyal destek ve depresyon arasında negatif yönde, yalnızlık arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler vardır. Yapılan çoklu regresyon analizinde sosyal destek, yalnızlık ve depresyon bağımsız değişken, problemli internet kullanımı bağımlı değişken olarak kabul edildiğinde yalnızlık tek başına toplam varyansın %11'ini açıklamaktayken, yalnızlık ve algılanan sosyal destek %16'sını, tüm değişkenler ise toplam varyansın %25'ini açıklamaktadırlar.

Yao ve Zhong (2014), yalnızlık, sosyal iletişim, depresyon ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri çapraz gecikmeli panel yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırma yaş ortalaması yirmi bir olan toplam 636 üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veriler Young İnternet Bağımlılık Ölçeği, Hamilton Depresyon Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sosyal İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Veriler yaşları on sekiz ile otuz yedi arasında değişen toplam 636 öğrenciden dört ay arayla doldurdukları ölçme araçları yardımıyla

toplanmıştır. Araştırma soncunda elde edilen bulgulara bakıldığında depresyon ve yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında her iki ölçümde de pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Buna karşın çapraz gecikmeli analizlerde depresyon ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki anlamlı çıkmamıştır. Ayrıca aile ve arkadaşlarla kurulan online etkileşim ile internet bağımlılığı arasında her iki ölçüm sonucunda da anlamlı ilişkiler çıkmış, aile ve arkadaşlarla kurulan yüz yüze iletişim ile internet bağımlılığı arasında ise ilk ölçüm sonucunda negatif yönlü anlamsız ilişkiler, ikinci ölçüm sonucunda ise anlamlı ilişkiler çıkmıştır. Arkadaş ve aile ile kurulan çevrim içi sosyal ilişki yalnızlık duygularını azaltmada çevrim dışı sosyal etkileşimler için etkili bir alternatif olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yüz yüze sosyal iletişimin artması internet bağımlık düzeyini düşürürken bu etki aşırı internet kullanımının bir sonucu olarak çevrim içi sosyal ilişkilerin artmasıyla anlamsız hale gelmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen tüm bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında endişe verici bir kısır döngü olduğunu göstermektedir.

He, Zhou, Li, Cao, ve Guan (2014), internet bağımlılarında görülen depresif belirtiler üzerinde sosyal desteği ve yalnızlığın aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma yaşları on dokuz ile yirmi üç arasında değişen 1024 erkek üniversite öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Sosyal ve Duygusal Yalnızlık Ölçeği ve Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma örnekleme uygulanan internet bağımlılık ölçeği sonucunda, internet bağımlısı tanısı alan 162 erkek öğrenciden toplanan verilerin yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelenmesiyle yürütülmüştür. İlgili çalışmada bağımlı değişken depresyon, bağımsız değişken algılanan sosyal destek ve aracı değişken olarak yalnızlık belirlenerek yapısal eşitlik modeli kurulmuştur. Araştırmada değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisine bakıldığında, yalnızlık ile sosyal destek negatif yönde; depresyon ise pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Yapısal eşitlik modellemesinde değişkenler arasında kurulan tüm yolların anlamlı olduğu görülmüştür. Yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre internet bağımlılarında algılanan sosyal destek yalnızlık ve depresyonu doğrudan negatif yönde, yalnızlık ise depresyonu doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. İnternet bağımlısı genç yetişkinlerde yalnızlık sosyal destek ve depresyon arasında kısmi bir aracı role sahip çıkmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, kullanılan veri toplama araçları ve toplanan verilerin çözümlenmesinde uygulanan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkide yalnızlık ve psikolojik belirtilerin aracı rolünü inceleyen ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. İlişkisel araştırmalar iki ya da daha fazla değişken arasındaki olası ilişkileri belirlemek ve neden sonuçlara dair ipuçları elde etmek amacıyla yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2013;
Karasar, 2012).

Araştırmanın ilk aşamasında algılanan sosyal destek, yalnızlık, psikolojik belirtiler ve internet bağımlılığı değişkenlerinin aralarındaki ilişkiler korelasyon analizi ile tespit edilmiştir. İkinci aşamasında ise algılanan sosyal destek düzeyinin yalnızlık ve psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığını ne düzeyde açıkladığı yapısal eşitlik modeliyle test edilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan hipotetik modelde algılanan sosyal destek, yalnızlık ve psikolojik belirtiler exogen (bağımsız) değişkenler, internet bağımlığı ise endojen (bağımlı) değişken olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın aracı değişkenleri yalnızlık ve psikolojik belirtilerdir.

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Siirt ili merkezindeki resmi liselere devam eden 9., 10., 11. ve 12. Sınıfta okuyan toplam 12.132 öğrenci (Siirt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Bölümü, 2018) oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklem grubu seçkisiz örnekleme yöntemlerinden “Tabakalı Örnekleme” yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. “Tabakalı örnekleme evrendeki alt grupların belirlenip bunların evren büyüklüğü içindeki oranlarıyla örneklemde temsil edilmelerini sağlamayı amaçlayan bir örnekleme yöntemidir” (Büyüköztürk vd., 2013, s.6). Bu amaçla Siirt İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Bölümünden il

merkezinde bulunan bütün liselerin bir listesi alınmış, bu liseler yine Milli Eğitim Müdürlüğünün sisteminde olduğu gibi genel ortaöğretim liseleri, mesleki ve teknik liseleri ve imam hatip liseleri olmak üzere 3 ayrı tabakaya ayrılmıştır. Bu tabakaların evrendeki temsil oranlarına bakıldığında; genel orta öğretim liseleri %43, mesleki ve teknik liseler %37 ve imam hatip liseleri %20'dir. Daha sonra araştırma kapsamında verilerin toplanacağı okullar her tabakanın evrende temsil edilme oranlarına göre, basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Ancak veri toplama sürecinde ve sonrasında ölçekleri doldurmaktan vazgeçen, eksik dolduran ya da yanlış doldurduğu görülen öğrencilerin verileri değerlendirmeye alınmadığı için Tablo 1'de görüleceği üzere tabakaların evreni temsil etme oranlarında ufak farklılıklar oluşmuştur. Yapılan incelemede değerlendirme dışı bırakılan verilerin büyük bir kısmının mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilere ait olduğu görülmüştür.

Katılımcıların lise türlerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların lise türlerine göre dağılımları ele alındığında; genel orta öğretim liselerine devam eden 1020 (%49.8), mesleki ve teknik liselere devam eden 567 (%27.7) ve imama hatip liselerine devam eden 460 (%22.5) öğrencinin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, genel orta öğretim liselerinde, mesleki ve teknik liselerde ve imam hatip liselerinde öğrenim gören 9., 10., 11., ve 12. sınıfa devam eden öğrenciler araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Örnekleme dahil edilen okullardan basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak, bazı okullarda tek şubeden bazı okullarda ikişer şubeden seçilen kız ve erkek toplam 2300 öğrenci, araştırmanın örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Ancak veriler toplandıktan sonra yapılan incelemelerde ölçekleri eksik veya yanlış dolduran ya da süreç içerisinde ölçekleri doldurmaktan vazgeçen 253 öğrenci örneklemden çıkarılmış 1182 kız ve 865 erkek, toplam 2047 öğrencinin verileri değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Örneklemin yaşları 13 ile 20 arasında değişmekte, yaş ortalamaları 15.82 ve yaşlarının standart sapması 1.22'dir.

Örneklemi oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine göre devam ettikleri okullara ve okul türüne ilişkin bilgiler Tablo 1'de ve sınıf düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Devam Ettikleri Okullara ve Okul Türüne İlişkin Betimleyici İstatistikler

OKULLAR	KIZ		ERKEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%
Genel Orta Öğretim Liseleri						
Atatürk Anadolu Lisesi	130	6,4	86	4,2	216	10,6
Selami Değer Anadolu Lisesi	140	6,8	81	4,0	221	10,8
14 Eylül Anadolu Lisesi	154	7,5	148	7,2	302	14,8
Fen Lisesi	55	2,7	45	2,2	100	4,9
Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi	89	4,3	92	4,5	181	8,8
TOPLAM	568	27,7	452	22,1	1020	49,8
Mesleki ve Teknik Liseler						
Güzel Sanatlar Lisesi	58	2,8	27	1,3	85	4,2
Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik	96	4,7	0	0,0	96	4,7
Evliya Çelebi Mesleki ve Teknik	26	1,3	75	3,7	101	4,9
Zeynep Hatun Kız Mesleki ve Teknik	105	5,1	0	0,0	105	5,1
Siirt Mesleki ve Teknik Lisesi	7	0,3	71	3,5	78	3,8
75 Yıl Mesleki ve Teknik (Sağlık)	72	3,5	30	1,5	102	5,0
TOPLAM	364	17,8	203	9,9	567	27,7
İmam Hatip Liseleri						
Siirt Erkek İmam Hatip Lisesi	0	0,0	88	4,3	88	4,3
İbrahim Hakkı Kız İmam Hatip	210	10,3	0	0,0	210	10,3
İsmail Fakirullah İmam Hatip Lisesi	0	0,0	80	3,9	80	3,9
Abdulhakim Ayten İmam Hatip Lisesi	40	2,0	42	2,1	82	4,0
TOPLAM	250	12,3	210	10,3	460	22,5
GENEL TOPLAM	1182	57,7	865	42,3	2047	100,0

Tablo 1 incelendiğinde örneklem 15 lisede öğrenim gören 1182 (%57.7) kız öğrenci, 865 (%42.3) erkek öğrenci olmak üzere toplam 2047 öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sınıf Düzeylerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

Sınıf Düzeyleri	KIZ		ERKEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%
9. Sınıf	312	15,2	235	11,5	547	26,7
10. Sınıf	321	15,7	238	11,6	559	27,3
11. Sınıf	294	14,4	228	11,1	522	25,5
12. Sınıf	255	12,5	164	8,0	419	20,5
TOPLAM	1182	57,7	865	42,3	2047	100,0

Tablo 2'den öğrencilerin cinsiyetlerine göre sınıf düzeylerinin dağılımına bakıldığında 9. sınıf düzeyindeki kız öğrenci sayısının 312 (%15.2), erkek öğrenci sayısının 235 (%11.5), toplam 547 (%26.7) öğrenciden; 10. sınıf düzeyindeki kız öğrenci sayısının 321 (%15.7), erkek öğrenci sayısının 238 (%11.6), toplam 559 (%27.3) öğrenciden; 11. sınıf düzeyindeki kız öğrenci sayısının 294 (%14.4), erkek öğrenci sayısının 228 (%11.1), toplam 522 (%25.4) öğrenciden; 12. sınıf düzeyindeki kız öğrenci sayısının 255 (%12.5), erkek öğrenci sayısının 164 (%8), toplam 419 (%20.5) öğrenciden oluştuğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak ve internet kullanımlarına ilişkin araştırmanın amaçları doğrultusunda bazı bilgiler edinmek amacıyla araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Örneklemin internet bağımlılık durumlarına ilişkin bilgi toplamak amacıyla Young (1998) tarafından geliştirilen, Kutlu, Savci, Demir ve Aysan (2016) tarafından Türkçe uyarlama çalışması yapılan "Kısa İnternet Bağımlılık Ölçeği"; Psikolojik belirtilerine (depresyon, anksiyete, somatizasyon, olumsuz benlik, hostility) ilişkin verileri toplamak amacıyla Derogotis (1992) tarafından geliştirilen , Şahin, Durak Batıgün ve Uğurtaş (2002) tarafından Türkçeye uyarlanıp ergenler için geçerlik, güvenilirlik çalışması yapılan "Kısa Semptom Envanteri"; algılanan sosyal destek düzeylerine (aile, arkadaş ve diğer insanlar) ilişkin verileri toplamak amacıyla Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından geliştirilen Eker, Arkar ve Yaldız (2001) tarafından Türkçeye uyarlanıp geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan "Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği (ÇBASDÖ)" ve son olarak öğrencilerin genel yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Hays ve DiMatteo (1987) tarafından geliştirilen, Yıldız ve

Duy (2014) tarafından ergenler için geçerlik, güvenilirlik çalışması yapılan "UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu" kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve çalışmanın amaçları doğrultusunda internet kullanımlarına ilişkin bazı bilgileri öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formundan öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri, algılanan sosyo-ekonomik düzeyleri ve algılanan akademik başarı düzeylerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. İnternet kullanımına ilişkin ise herhangi bir sosyal paylaşım sitesine üye olup olmadıkları, anne babanın internet kullanımına bir sınırlama koyup koymadığı, günlük internet kullanım süresi, interneti kullandıkları araçlar, internete girilen ortam ve internet kullanım amaçlarının ne olduğuna ilişkin bilgiler toplanmıştır. Kişisel Bilgi Formu EK-1'de yer almaktadır.

3.3.2. Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)

İnternet bağımlılık ölçeği Kimberly Young (1998) tarafından DSM-IV'ün "Psikoaktif Madde Bağımlılığı" ölçütlerinin uyarlanması sonucunda bir tanı anketi şeklinde oluşturulmuştur. Daha sonra bu tanı anketi geliştirilerek 20 maddelik "internet bağımlılık ölçeğine" dönüştürülmüştür.

Ölçeğin kısa formu Pawlikowski, Altstötter-Gleich, ve Brand (2013) tarafından Young (1998) İnternet Bağımlılık Ölçeğinden dönüştürülerek, Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu (YİBT-KF) oluşturulmuştur. Ölçeğin kısa formunun Türkçe uyarlama çalışmaları ise Kutlu, Savci, Demir, ve Aysan (2016) tarafından yaşları 17 ile 35 arasında değişen 1167 üniversite öğrencisi ve yaşları 14 ile 17 arasında değişen 945 ergen üzerinde yapılmıştır.

Ölçeğin kısa formu, 12 maddeden ve tek faktörden oluşan, dolduranların kendi kendilerini değerlendirdikleri, 5'li likert türü bir ölçektir. Katılımcılar kendilerini değerlendirirken "Hiçbir Zaman", "Nadiren", "Bazen", "Sıklıkla" ve "Her Zaman" seçeneklerinden birini işaretlemektedirler. Ölçeğin değerlendirilmesinde, bu seçeneklere sırasıyla 1, 2, 3, 4 ve 5 puan verilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60, en düşük puan 12'dir. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe bireyin internet bağımlılık düzeyinin yükseldiği, alınan puanlar düştükçe internet bağımlılık düzeyinin düştüğü kanaatine varılmaktadır (Kutlu et al., 2016).

YİBT-KF'nin Pawlikowski et al. (2013) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; geçerliliği, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve ölçüt geçerliği ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı yöntemi ile incelenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin 12 maddeden ve iki faktörden (kontrol kaybı/zaman yönetimi, arzu/sosyal sorunlar) oluştuğu bulunmuştur. Ortaya çıkan bu iki faktörlü yapının Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçlarının ($\chi^2(53) = 173.58$, $p < .001$, $\chi^2/sd=3.28$, CFI = .95, SRMR = .064, RMSEA= .079) kabul edilebilir değerler verdiği görülmüştür. Ölçeğin ölçüt geçerliliği Kısa Semptom Envanteri, Barrat Dürtüsellik Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteriyle yapılmış, korelasyon analizleri sonucunda ölçeğin ölçüt geçerliliği kapsamında uygulanan ölçeklerle ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan güvenirlik çalışması sonucunda ise ölçeğin Cronbach alfa katsayısı kontrol kaybı/zaman yönetimi için .876, arzu/sosyal sorunlar için .836 tüm maddeler için .897 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, YİBT-KF'nin iyi psikometrik özelliklere sahip olduğu, üniversite öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerini ölçen bir ölçme aracı olduğu söylenebilir (Pawlikowski et al., 2013).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanmış kısa formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; geçerliliği, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüt geçerliği ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ve test-tekrar test yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında; açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin ergenlerde faktör yükleri 0.49-0.71 arasında değişmekte, hem üniversite öğrencilerinde hem de ergenlerde 12 madde ve tek faktörden oluştuğu görülmüştür. Ölçeğin geçerliliğinin tespiti amacıyla ergenler üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği indeksleri $\chi^2=141.93$, sd=51, RMSEA=0.080, GFI=0.90, CFI=0.90 ve IFI=0.90 olarak saptanmıştır. Bu değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu saptanmıştır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği için yapılan korelasyon analizleri sonucunda hem üniversite öğrencilerinde hem de ergenlerde ölçeğin ölçüt geçerliliği kapsamında uygulanan ölçeklerle ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan güvenirlik çalışması sonucunda ise ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ergenlerde .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ayrıca test tekrar test yöntemiyle güvenirliğine bakılmış üç hafta ara ile 98 kişilik ergen grubuna uygulanan ölçeğin iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeğin ergenlerde kullanılması amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Kutlu et al., 2016).

Bu araştırmada yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin geçerliliği, DFA analizi ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiştir. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; χ^2=864.624, sd=54, CFI=.948, TLI=.936 ve .081-.091 güven aralığı ile RMSEA değeri =.086, olarak saptanmıştır. Bu değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise .857 olarak saptanmıştır. Ölçeğe ait seçilmiş bazı maddeler EK-2'de yer almaktadır.

3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu (UCLA-KF)

UCLA yalnızlık ölçeği bireyin genel yalnızlık düzeyini belirlemek amacıyla 10'u düz, 10'u ters olmak üzere toplam 20 maddeden ve tek faktörden oluşmak üzere Russell, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra ilgili ölçek Demir (1989) tarafından Türk kültürüne uygun olarak Türkçe uyarlama çalışması yapılarak geliştirilmiştir.

UCLA Yalnızlık Ölçeği kısa formu (UCLA-KF) 199 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışma sonucunda 2 maddesi ters (3. ve 6. maddeler), 6 maddesi düz olmak üzere toplam 8 maddeden oluşacak şekilde Hays ve DiMatteo (1987) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 4'lü likert türünde olup 1 (Hiç Yaşamam), 2(Nadiren Yaşarım), 3(Bazen Yaşarım), 4 (Her Zaman Yaşarım) şeklinde puanlanmaktadır. Bu şekilde puanlanan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 32, en düşük puan 8'dir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi bireyin genel yalnızlık düzeyinin yükseldiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin kısa formunun ergenler üzerindeki Türkçe'ye uyarlama çalışması 293 lise öğrencisiyle Yıldız ve Duy (2014) tarafından yapılmıştır.

Hays ve DiMatteo (1987) tarafından kısa forma dönüştürülen UCLA-KF'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ergenler ve üniversite öğrencileriyle yürütülmüştür. Açımlayıcı faktör analizi 20 maddelik orijinal formdan faktör yükleri en yüksek olan 8 maddeyle yapılmıştır. Sonuçlar ölçeğin 8 madde ve tek faktörden oluştuğu göstermiştir. Ölçeğin ölçüt geçerliliği Kişilik Ölçeği ve Sağlıkla İlgili Davranışlar Ölçeğiyle yapılmış, UCLA Yalnızlık ölçeği kişilik ölçeğinin sağlık kontrol odağı ve okul performansından memnuniyet alt boyutları hariç diğer tüm alt boyutlarla anlamlı bir korelasyon ilişkisi göstermiştir. UCLA Yalnızlık ölçeği sağlıkla ilgili davranışlar ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Ancak elde edilen sonuçlar ölçeğinin yapı geçerliği için yeterli kanıtlar sunmaktadır. Yapılan güvenirlik çalışması sonucunda ise ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .84 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanmış kısa formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; geçerliliği, açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüt geçerliği ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ve test-tekrar test yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara bakıldığında; açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin ergenlerde faktör yükleri 0.31-0.71 arasında değişmektedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda χ^2=27.12, sd=14, RMSEA= .06, SRMR= .04, CFI=.98 değerlerine ulaşılmış, bu değerlerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu, ölçeğin iyi uyum değerleri gösterdiği görülmüştür. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde orijinal formda yer alan ve tersten puanlanan üçüncü madde ölçekten çıkarılmıştır (Yıldız ve Duy, 2014). Ölçüt bağıntılı geçerliliği için 80 öğrenci üzerinde yapılan analizlerde yalnızlık ile genel aidiyet ve (r=-0.71) ve yalnızlık ile yaşam doyumu (r=-0.42) arasında, anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı α=0.74 olarak bulunmuştur. UCLA-KF'nin, 64 lise öğrencisi ile iki hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenirliği r=0.84 olarak bulunmuştur (Yıldız ve Duy, 2014).

Bu araştırmada yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin geçerliliği, DFA analizi ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiştir. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; χ^2=189.522, sd=14, CFI=.975, TLI=.962 ve .069-.088 güven aralığı ile RMSEA değeri =.078, olarak saptanmıştır. Bu değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ise .798 olarak saptanmıştır. Ölçeğe ait seçilmiş bazı maddeler EK-3'de yer almaktadır.

3.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği (ÇBASDÖ) Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988), tarafından geliştirilmiştir. Üç farklı kaynaktan alınan sosyal desteğin yeterliliğini öznel olarak değerlendirmektedir. Ölçek ilk olarak Eker ve Arkar (1995) tarafından Türkçe uyarlama çalışması yapılarak literatüre kazandırılmıştır. Daha sonra Eker, Arkar ve Yaldız (2001) tarafından "özel bir insan" alt boyutuna ölçeği cevaplayanların yükledikleri farklı anlamlardan dolayı "diğer insanlar" şeklinde değiştirilerek gözden geçirmişler, yeni formun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları tekrar yapılmıştır.

ÇBASDÖ 12 maddeden, aile (3., 4., 8., 11. sorular), arkadaş (6., 7., 9., 12. sorular) ve diğer (1., 2., 5., 10. sorular) olmak üzere toplam 3 alt faktörden oluşmaktadır. Her alt faktör 4 maddeden oluşmaktadır. Her madde 7 li likert (1= Kesinlikle hayır- 7= Kesinlikle

evet) türünde derecelendirilmektedir. Alt ölçekleri oluşturan maddelere verilen yanıtların toplanmasıyla ilgili alt faktörün toplam puanı elde edilmekte, tüm maddelerin toplanmasıyla toplam puan elde edilmektedir. Gerek alt ölçeklere ait puanın gerekse de toplam puanın yükselmesi algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir.

ÇBASDÖ'nün orijinal formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmaları üniversite öğrencileriyle yapılmıştır. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçek 3 alt faktörden ve her faktör dört madde içeren toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ölçüt geçerliliği Hopkins Semptom Listesinin Depresyon ve Anksiyete alt ölçekleriyle yapılmıştır. Aileden algılanan sosyal destek depresyon ($r = -.24$, $p < .01$) ve anksiyete ($r = -.18$, $p < .01$) ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki göstermiştir. Arkadaştan algılanan sosyal destek depresyon ($r = - .24$, $p < .01$) ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiş anksiyete ile anlamlı ilişki göstermemiştir. Diğer özel insandan algılanan sosyal destek depresyon ($r = - .l3$, $p < .05$) ve anksiyete ($r = -.25$, $p < .01$) ile negatif yönde ve anlamlı bir düzeyde anlamlı ilişki göstermiştir. ÇBASDÖ'nün üniversite öğrencileri için yapılan güvenirlik çalışmaları sonucunda ÇBASDÖ'nün alt ölçeklerinin alfa iç tutarlık katsayısının .85(arkadaş), .87(aile) ve .91(özel diğer insanlar) olduğu, toplam puan üzerinden hesaplanan iç tutarlılık katsayının .88 olduğu bulunmuştur (Zimet et al., 1988).

Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Eker, Arkar ve Yaldız (2001) tarafından yeniden gözden geçirilmiş, psikiyatri ve cerrahi hastaları ve normal bireyler üzerinde faktör yapısı, geçerlik ve güvenirlik çalışması yeniden yapılmıştır. ÇBASDÖ'nün Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; geçerliliği ölçüt geçerliği ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiştir. ÇBASDÖ'nün ve alt faktörleri ile UCLA Yalnızlık Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCLA-90-R) ve Beck Umutsuzluk Ölçeğiyle aralarındaki korelasyon ilişkilerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca psikiyatri örneklemi, diğer örneklemlerle karşılaştırıldığında, en az miktarda sosyal destek bildirmiştir. Bu sonuçlar ÇBASDÖ'nün yapı geçerliğinin kabul edilebilir olduğunu göstermiştir. Ölçeğin güvenirliğine ilişkin sonuçlara bakıldığında Cronbach alfa iç tutarlılık sayısının tüm örneklem grubunda aile alt faktöründe .85, arkadaş alt faktöründe .88, diğer özel insanlar alt faktöründe .92, toplam puanda .89 olduğu görülmüştür (Eker, Arkar ve Yaldız, 2001).

Bu araştırmada yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin geçerliliği, DFA analizi ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiştir. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; χ^2=534.744, sd=51, CFI=.987, TLI=.983 ve 063-.073 güven aralığı ile RMSEA değeri =.068, olarak

saptanmıştır. Bu sonuçlar DFA bulgularının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada aile, arkadaş, diğer özel insanlar boyutları için Cronbach-alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .834, .883, .895, tüm maddeler için .861. olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait seçilmiş bazı maddeler EK-4'de yer almaktadır.

3.3.5. Kısa Semptom Envanteri (KSE-53)

Kısa Semptom Envanteri (KSE) 90 maddelik Semptom Belirleme Listesinin (SCL-90-R) kısa formudur. KSE, Derogotis (1992) tarafından geliştirilmiştir. Kısa semptom envanteri SCL-90-R'nin dokuz faktörüne dağılmış olan 90 madde arasından, her faktörde en yüksek yükü almış toplam 53 maddeden oluşmaktadır. KSE normal örneklemde kullanıldığı gibi psikiyatrik hastalarda da kullanılabilen çok boyutlu bir psikolojik belirti tarama ölçeğidir. KSE 5- 10 dakikada uygulanabilen 5'li likert tipinde bir ölçektir. KSE güçlü psikometrik özelliklere sahip ve alanyazında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Kısa Semptom Envanteri, SCL-90-R'de olduğu gibi 9 alt ölçek, ek maddeler ve 3 global indeksten oluşmaktadır (Şahin ve Durak, 1994).

KSE'nin Türkçe uyarlaması Şahin ve Durak (1994) tarafından üç ayrı çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışma yaşları 17 ile 26 arasında değişen 627 üniversite öğrencisiyle, ikinci çalışma yaşları 11 ile 35 arasında değişen 712 kişiyle, üçüncü çalışma ise yaşları 11 ile 31 arasında değişen psikolojik danışma ve araştırma merkezine başvuran 502 üniversite öğrencisiyle yürütülerek KSE'nin Türkçe uyarlama çalışmasının psikometrik özellikleri incelenmiştir.

Kısa semptom envanterinin somatizasyon, obsesif kompülsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık/olumsuz benlik, depresyon, anksiyete, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünce ve psikotizm olmak üzere 9 alt ölçeği, ek maddeleri ve üç global indeksi vardır. Ancak Şahin ve Durak (1994) ilgili ölçeğin Türkçe uyarlamasında KSE'nin "Anksiyete", "Depresyon", "Olumsuz Benlik", "Somatizasyon" ve "Hostilite" olmak üzere beş faktörden oluştuğu bulunmuştur. Bu alt ölçekleri oluşturan maddeler aşağıda sıralanmıştır:

"Anksiyete" 12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47 ve 49. maddeler (13 Madde).

"Depresyon" 9, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37 ve 39. maddeler (12 Madde).

"Olumsuz Benlik" 15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 51, 52 ve 53. maddeler (12 Madde).

"Somatizasyon" 2, 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30 ve 33 maddeler (9 Madde).

"Hostility" 1, 3, 4, 6, 10, 40 ve 41. maddeler (7 Madde).

Global Rahatsızlık Belirleyicisi üç ölçek ise, farklı puanlama yöntemleri olan ve puanlama türüne bağlı olarak "Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi (RCİ)- (Global Severity Index)", "Belirti Toplamı İndeksi (BTİ)- (Positive Symptom Total)", ve "Semptom Rahatsızlık İndeksi (SRİ)- (Positive Symptom Distress Index)" olarak isimlendirilmiştir. "Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi (RCİ)" stres düzeyini gösterir, alt ölçeklerin toplamının 53'e bölünmesi sonucu elde edilen puandır, bu değer 0- 4 arası değişmektedir. "Belirti Toplamı İndeksi (BTİ)" 0 olarak işaretlenen maddeler dışındaki pozitif olan tüm değerlerin 1 olarak kabul edilmesi sonucu elde edilen toplam puandır, bu değer 0- 53 arasında değişmektedir. "Sempton Rahatsızlık İndeksi (SRİ)" alt ölçeklerin toplamının belirti toplamına bölünmesi ile elde edilir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeği cevaplayanlardan her madde için "Hiç yok (0)", "Biraz var (1)", "Orta derecede var (2)", "Epey var (3)" ve Çok fazla var (4)" seçeneklerinden birini işaretlemesi istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan "0" en yüksek puan 212'dir. Alt ölçeklere ilişkin puanların hesaplanmasında, her alt ölçekten alınan puanların önce toplanması sonra o alt ölçeğin sahip olduğu madde sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Her bir alt ölçeğe ve genel puana ilişkin alınan puanların yükselmesi psikolojik belirti düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

KSE'nin ergenler üzerindeki psikometrik yapısına Şahin, Durak Batıgün ve Uğurtaş (2002) tarafından yaşları 11 ile 18 arasında değişen 597 ergen ile yürütülen çalışmalarla bakılmıştır. KSE'nin geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı incelenmiş, elde edilen sonuçlar ölçeğin ergenler içinde kullanılabileceğini göstermiştir.

KSE'nin ergenlerle yürütülen analizler sonucunda bulunan faktör yapısının Şahin ve Durak'ın (1994) üniversite öğrencileriyle yürütmüş oldukları çalışmada bulunan faktör yapısına oldukça benzediği, elde edilen değerlerin de benzerlik gösterdiği bulunmuştur. Bu nedenle, uygulamalarda herhangi bir karışıklığa yol açmamak için ölçeğin üniversite öğrencileri için uyarlanan yapısı içinde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

KSE'nin ergenlerde ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması yapılmıştır. Bu amaçla Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE) ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin Sürekli Kaygı Formu (SKE) ve Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin alt ölçeklerinin SKÖ ile -.14 ve -.42 arasında; BDE ile de .40 ve .62 arasında; SKE ile .36 ve .71 arasında; YMÖ ile -.21 ve -.45 arasında değişen korelasyon değerleri aldığı görülmüştür.

KSE'nin ergenler için yapılan güvenirlik çalışmaları sonucunda KSE'nin alt ölçeklerinin alfa iç tutarlık katsayısının .70(depresyon) ile .88(somatizasyon) arasında

değiştiği, toplam puan üzerinden hesaplanan iç tutarlılık katsayının .94 olduğu bulunmuştur (Şahin, Durak Batıgün, ve Uğurtaş, 2002).

Sonuç olarak KSE'nin iç tutarlılık, ölçüt bağıntılı geçerlik ve faktör yapısına ilişkin bulgular, ölçeğin ergenler için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmada yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin geçerliliği, DFA analizi ile; güvenilirliği, Cronbach alfa katsayısı ile incelenmiştir. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında; χ^2=10066.512, sd=1315, CFI=.895, TLI=.890 ve 056-.058 güven aralığı ile RMSEA değeri =.057, olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar DFA bulgularının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve düşmanca davranış boyutları için Cronbach-alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .834, .880, .849, .797 ve .742 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait seçilmiş bazı maddeler EK-5'de yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veriler toplanmadan önce bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri birimi tarafından projelendirilerek, Üniversite Rektörlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca verilerin toplanacağı Siirt İlinde, İl Milli Eğitim Müdürlüğüyle gerekli yazışmalar yapılarak veri toplama süreci için gerekli olan yasal izinler alınmıştır. Bu izin belgesiyle beraber veri toplanacak okulların idarecileriyle, öğretmenleriyle ve okul psikolojik danışmanlarıyla görüşmeler yapılarak çalışma ve uygulama takvimi oluşturulmuştur. Belirlenen çalışma takvimine uygun olarak 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulama takvimine göre belirlenmiş okullara gidilmiş, birçok okulda okul psikolojik danışmanlarının koordinasyonuyla, ilgili sınıflara girilmiş araştırmanın amacına uygun gerekli açıklamalar yapılmış veri toplama süreci bizzat araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Uygulama yapılacak ölçme araçları öğrencilerin kolayca ve sayfa atlamadan doldurmalarını sağlayacak şekilde kitapçık şeklinde hazırlanmış, kitapçıklar çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere dağıtılarak doldurmaları istenmiştir. Her uygulamadan önce araştırmacı kendisini tanıtmış, araştırmanın amacına değinmiş, çalışmanın sağlıklı bir şekilde sonuçlanmasının onların içten, samimi ve doğru cevaplarına bağlı olduğu hatırlatılmış, isimlerini yazmamaları istenmiş, verdikleri bilgilerin sadece bu çalışma için kullanılacağı kesinlikle herhangi bir paylaşımda

bulunulmayacağı söylenerek öğrenciler kitapçıkları doldurmaları yönünde motive edilmiştir. Ayrıca mümkün olduğunca kitapçıktaki tüm soruların okunarak boş bırakmadan doldurulması gerektiğine ilişkin hatırlatmalar uygulama öncesi ve sürecinde sürekli hatırlatılmıştır. Bu standart yönerge araştırma kapsamında veri toplanan tüm sınıflarda tekrarlanmıştır. Her uygulama, yaklaşık bir ders saati ve tek uygulama şeklinde sürmüş ve araştırmaya her sınıftan yaklaşık 25-30 öğrenci gönüllü olarak katılmak istemiştir.

Yapılan araştırmalarda kullanılan ölçme araçlarının birden fazla olması durumunda aynı ölçme araçlarının sırasının değişmemesinden kaynaklı olarak, özellikle son sırada kalan ölçme aracının geçerliliğinin düştüğü ifade edilmektedir (Howitt ve Cramer, 2011). Bu çalışmada böyle bir durumun oluşmasını engellemek ve çalışmanın geçerliliğini artırmak amacıyla karşı dengeleme (counterbalancing) yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla ölçeklerin kitapçıktaki yerlerinin değiştirildiği dört farklı kitapçık hazırlanmış her sınıfta öğrencilere karışık olarak dağıtılmıştır. Böylece karşı dengeleme yapılarak öncelik ve sonralık etkisinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Bu araştırmada veri toplama sürecine girmeden önce tüm veri toplama araçlarıyla pilot bir çalışma yapılmıştır. Böyle bir uygulama yapmaktaki amaç veri setinde olası yazım yanlışlarını ve anlaşılmayan noktaları tespit etmek özellikle kişisel bilgi formundaki varsa eksiklikler tespit etmektir.

Yapısal eşitlik modellerinde örneklem sayısının belirlenmesinde farklı görüşler vardır. Kline (2015) özellikle karmaşık modellerde her bir parametre için 20 adet veriye ulaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada veri toplama araçlarına bakıldığında yaklaşık 100 parametreden oluştuğu dolayısıyla en az 2000 veriye ulaşılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle bu araştırmada yaklaşık 2300 kişiye ulaşılmış, kitapçığı doldurmaya başladıktan sonra vazgeçen, yarım dolduran ya da hatalı doldurduğu görülen öğrencilerin verileri analiz dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak tüm uygulamalar bittikten sonra lise 9., 10., 11. ve 12 sınıfa devam eden ve her okuldan yine basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen şubelerden kız ve erkek toplam 2047 öğrencinin verisi analiz edilmiştir. Bu örneklem sayısı Kline'nın (2015) sözünü ettiği parametre ve örneklem büyüklüğü görüşüne göre yeterli görülmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Örneklemin sosyo-demografik özellikleri ve internet kullanımına ilişkin bazı bilgiler frekans ve yüzde hesapları kullanılarak tablolar şeklinde betimlenmiştir.

Verilerin istatistiksel analizleri yapılmadan önce öğrencilerden toplanan verilerin yapılması planlanan analizlere uygunluğu değerlendirilmiş çok değişkenli (multivariate) analizlere ilişkin temel varsayımlardan çok değişkenli normallik varsayımı incelenmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan internet bağımlılık ölçeği, yalnızlık ölçeği, psikolojik belirtiler ölçeği ve algılanan sosyal destek ölçekleri ve alt faktörleri arasında anlamlı bir ilişkininin olup olmadığı "Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı" ile incelenmiştir. Bu analizlerde anlamlılık düzeyi 0.01 olarak kabul edilmiştir.

Ergenlerin algılanan sosyal destek düzeyi, yalnızlık düzeyi, psikolojik belirtileri ve internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeliyle (YEM) analiz edilmiştir. YEM araştırmacı tarafından yapmayı planladığı araştırmanın başında kurulan hipotezleri test etmek amacıyla çok farklı modeller kullanarak gözlenen veya gizil değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymaya çalışan bir tekniktir (Schumacker, Lomax 2010). Diğer bir anlatımla YEM "sürekli veya süreksiz bir ya da daha fazla bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasında bir dizi ilişkinin incelenmesine izin veren bir istatistiksel teknikler bütünüdür" (Ullman, 2001, s.731). "Yapısal eşitlik modeli nedensel analiz, nedensel modelleme, kovaryans modellerinin analizi, path analizi veya doğrulayıcı faktör analizi olarak da ifade edilir" (Ullman, 2001, s.731).

Bu araştırmada YEM'i tercih etme birkaç nedene dayanmaktadır. Birincisi, YEM gizil değişkenleri kullanan çoklu göstergeler yardımıyla yapılan bir analizde ölçüm hataları etkisini azaltma özelliğine sahip bir analiz yöntemidir (Kline, 2015; Frazier, Tix ve Barron, 2004). "YEM'in en büyük avantajı birçok araştırmanın önemli sınırlılıklarından olan ölçüm hatalarını yönetme yeteneğidir" (Beran ve Violato, 2010, s.1). Örneğin regresyon analizlerinde değişkenlere ilişkin ortalamalar kullanılırken, YEM ölçüm ve artıksal hataları da hesaplamaya dahil etmektedir (Meydan ve Şeşen, 2015).

İkincisi, bir araştırmada kullanılan birçok değişken arasındaki karmaşık ilişkiler YEM yöntemiyle incelenebilir. Çünkü bu teknik "karmaşık ilişkileri aynı anda incelemeye olanak tanıyan bir analiz yöntemidir" (Ullman, 2001, s.734). Bu özelliğiyle YEM regresyondan çok daha esnek bir yöntemdir. "Örneğin modele birçok yordayıcı

değişken, sonuç değişkeni, ayrıca aracı değişken ekleme kolaylığı sağlamaktadır" (Frazier, Tix ve Barron, 2004, s.128).

Üçüncüsü, YEM araştırmacıya kuramsal çerçeveye uygun oluşturulmuş modelleri ya da alternatif olarak oluşturulmuş modellerden, analiz sonucunda istatistik paket programının üretmiş olduğu uyum iyiliği indekslerini birbiriyle kıyaslama kolaylığı sağlayarak en iyi modeli seçme konusunda yardımcı olmaktadır.

Dördüncüsü, YEM bize bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri yordama sürecinde aracı değişken olarak araya girebilen değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini, doğrudan ve dolaylı etki gücünü vererek araştırmacıya büyük kolaylık sağlamaktadır (Muller, Judd ve Yzerbyt, 2005; Baron ve Kenny, 1986).

Çoklu regresyon analizinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin en az eşit aralık ölçeğinde ölçülen sürekli nicel değişkenler olması gerekmektedir. Ancak sıralı kategorik bazı bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkileri incelenmek istenebilir. Bu tür durumlarda sıralı kategorik değişkenler "dummy" değişken olarak adlandırılan yeni yapay bir değişkene dönüştürülerek analize dahil edilmektedir. G kategorisi olan bir sıralı kategorik değişken için G-1 tane dummy değişkeni üretilmekte ve elde edilen dummy değişkenlerin tümü analize dahil edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2012; Suits, 1957).

Bu araştırmada ele alınan bağımsız demografik değişkenlerden cinsiyet, sosyal medya üyelik durumu, algılanan akademik başarı, ebeveynin internet kullanımına sınırlama koyup koymaması, günlük internet kullanım süresi ve internete girerken kullanılan araçlar sıralı-kategorik değişkenler olduğu için "dummy değişken" şeklinde tanımlanarak analizlere dahil edilmiştir. Kategorik değişkenlerin dummy değişken olarak tanımları ve kodlamaları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Kategorik Değişkenlerin Dummy Değişkenler Olarak Tanımları ve Kodlanması

Değişken	Dummy Değişken	Kodlama	Dummy Değişken Tanımlanmasında Dışta Tutulan Kategori
Cinsiyet	Cins.Dum	Erkek=1, Diğer=0	Kız
Sosyal Medya Üyelik Durumu	Üye.Dum	Hayır=1, Diğer=0	Sosyal Medya Üyeliği Olanlar (evet)
Ebeveynin İnternet Kullanımına Sınırlama Koyması	Sınır.Dum	Hayır=1, Diğer=0	Sınırlama Konulanlar (evet)
Algılanan Akademik Başarı	Basr.Dum1	Orta=1, Diğer=0	Algılanan akademik başarısı "iyi" olanlar.
	Basr.Dum2	Düşük=1, Diğer=0	
Günlük İnternet Kullanım Süresi	Süre.Dum1	1-3=1, Diğer=0	Günlük "0-1" Saat İnternet Kullananlar.
	Süre.Dum2	3-5=1, Diğer=0	
	Süre.Dum3	5 ve üstü=1, Diğer=0	
İnternete Girdikleri Araçlar	Araç.Dum1	Bilgisayar=1, Diğer=0	İnternete "telefon" ile girenler.
	Araç.Dum2	Tablet=1, Diğer=0	
	Araç.Dum3	Diğer Ar=1, Diğer=0	

Araştırmada verilerin çözümlenmesi aşamasında gerçekleştirilen tüm betimsel istatistiklere ilişkin analizler IBM SPSS istatistik paket programının 24 sürümü kullanılarak, kayıp verilere değer atama ve çok değişkenli normallik testleri "R studio" programı, ölçüm modeli, doğrulayıcı faktör analizleri ve yapısal eşitlik modellemelerine ilişkin analizler MPLUS 8.3 (Muthén ve Muthén, 1998-2019) kullanılarak yapılmıştır.

3.5.1. Kayıp Veriler

Sosyal bilimlerde araştırmacılar her ne kadar veri toplama sürecinde titiz davransa da toplanan veriler çoğunlukla "kayıp veriler" barındırmaktadır. Bu aşamada kayıp verilerin araştırma kapsamında elde edilen bulguları manipüle etmeden doldurulması(imputasyon) gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. İstatistik bilimi kayıp verileri doldurma konusunda birçok algoritma geliştirmiştir. Önemli olan bu

algoritmaların veri manipülasyonu yapmadan çalışmanın amacına hizmet edecek şekilde uygun olanının seçilerek kullanılmasıdır.

Çok değişkenli veri setlerinde kayıp verileri doldurmada Buuren ve Groothuis-Oudshoorn (2009) birbirine bağlı denklemlerde çok değişkenli impitasyonlar üretme yöntemi (Multivariate Imputations by Chained Equations) (MICE), R paket programında işlevsel olarak kullanılmaktadır. Bu araştırmada kayıp verilerin işlenmesinde MICE yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, çok değişkenli eksik veriler için birden fazla imputasyon (değiştirme değerleri) oluşturur. Yöntem, her eksik değişkenin ayrı bir model tarafından uygulandığı Tam Koşullu Belirtime dayanır. MICE algoritması, sürekli, ikili, sıralanmamış kategorik ve sıralı kategorik verilerin tüm kombinasyonlarında kayıp verilere değer atayabilmektedir (Buuren ve Groothuis-Oudshoorn, 2009).

3.5.2. Normallik

Yapısal eşitlik modellemesi analizleri için kullanılan istatistik paket programları (ör: Amos, Mplus, Lisrel) veri analizlerinde araştırmacının herhangi bir müdahalesinin olmadığı durumlarda programa yüklenen verileri sürekli değişkenmiş gibi ve dağılımı normal kabul edip varsayılan parametre kestirimi olarak maksimum olabilirlik (ML) yöntemini kullanarak analiz yapmaktadır.

Varsayılan ML kestirimi bir normal teori yöntemidir ve dışsal değişkenleri sabit tutarak içsel değişkenlerin birleşik popülasyon dağılımı için "çok değişkenli normalliği varsayar". "Sadece sürekli değişkenler normal dağılıma sahip olabilir dolayısıyla, içsel değişkenler sürekli değilse ya da onların dağılımları ciddi şekilde normal değilse alternatif bir kestirim yöntemi kullanmaya ihtiyaç duyulabilir" (Kline, 2015, s.235).

"Göstergeler nispeten az sayıda kategoriye (ör. beş ya da daha az sayıda) sahip Likert ölçeği maddeleri olduğunda veya yanıt dağılımları ciddi derecede asimetrik olduğunda, sürekli değişkenler için geliştirilen kestirim yöntemleri en iyi seçenek değildir" (Kline, 2015, s.323). Başka bir deyişle analizi yapılacak veri setinde kullanılan ölçme araçlarında kategori sayısı altıdan küçükse veriler çok değişkenli normal dağılım varsayımlarını karşılamıyorsa sağlam ağırlıklı en küçük kareler (WLS) yöntemi, ML yöntemine göre daha kabul edilebilir sonuçlar elde etmemizi sağlayabilir (Kline, 2015; Şimşek, 2007).

Literatürde çok değişkenli normal dağılımı tespit etmeye yarayan 50'den fazla yöntem bulunmaktadır (Mecklin ve Mundfrom, 2005). Dolayısıyla standart olarak uygulanan bir testin olmadığı söylenebilir (Korkmaz, Göksülük ve Zararsız, 2014). Bu

yüzden çok değişkenli normal dağılımı tespit etmeye dönük birden fazla yöntemin test edilmesi gerektiği önerilmektedir (Farell ve ark. 2006).

Bu çalışmada çok değişkenli normal dağılımı test etmeye dönük olarak Mardia'nın Çok Değişkenli Normallik Testi, Henze-Zirkler'in çok değişkenli normallik testi, Doornik-Hansen Testi ve Energy Çok Değişkenli Normallik Testi, "R studio" paket programı kullanılarak yapılmış sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde tüm test sonuçlarının anlamlı çıktığı görülmüş dolayısıyla verilerin çoklu normallik varsayımını karşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu yüzden verilerin çoklu normallik varsayımını karşılamadığı durumlarda ayrıca araştırmada kullanılan ölçeklere ait gösterge değişkenleri sıralı-kategorik yapıda olduğu için yapısal eşitlik modellemesi ağırlıklandırılmış en küçük kareler (WLSMV) kestiricisi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4.

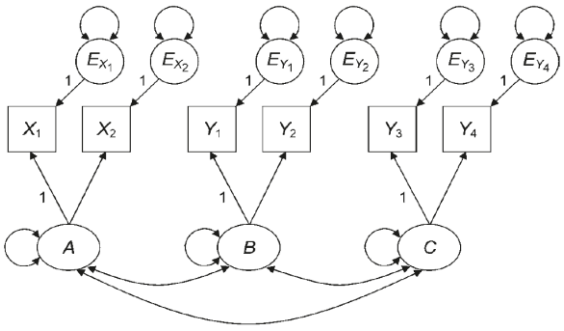
Çok Değişkenli Normallik Testleri Sonuçları

Testler	Test İstatistikleri	p
Mardia		
Skewness	177547.059	0.000
Kurtosis	221.3251	0.000
Henze-Zirkler	1.00872	
Doornik-Hansen	9564.85	0.000
Energy	19.46461	0.000

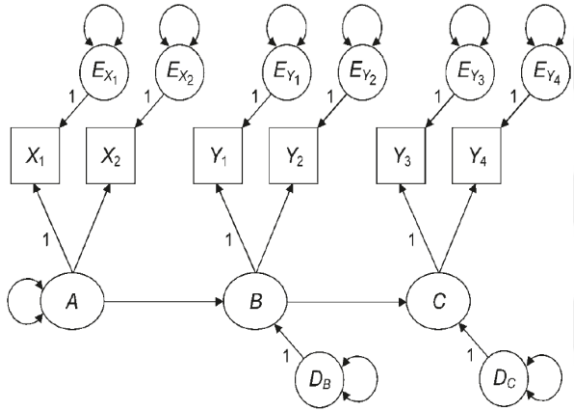
3.5.3. Ölçüm Modeli ve Yapısal Eşitlik Modeli

Bu çalışmadaki yapısal Eşitlik modeli; Kline (2015, s.338) ile Anderson ve Gerbing'in (1988) önerileri doğrultusunda iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İki aşamalı yapısal regresyon modelinin ilk aşaması ölçme modelinden (Şekil 4) ikinci aşaması yapısal eşitlik modelinden (Şekil 5) oluşmaktadır. Kline (2015, s338) göre "ölçme ve yapısal bileşenlerin tek bir analizde eş zamanlı olarak analiz edilmesi ve elde edilen verilerin zayıf uyum göstermesi durumunda modelin nerede yanlış belirlendiğine ilişkin bir belirsizlik doğacaktır". Böyle bir belirsizliğin önüne geçmek adına yapısal eşitlik modellerinde öncelikle her ölçme aracı doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulur sonrasında tüm ölçme araçları aynı anda doğrulayıcı faktör analizine sokularak varsa zayıf bir uyum tespit edilip düzeltilerek ya da örneklem veri uyumu kontrol edilerek ikinci

aşama olan yapısal eşitlik modeline geçilir. Böylelikle aslında işlemin birinci adımının sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılması durumunda ikinci adımda karşılaşılması muhtemel bir problem durumunun çözümünün daha kolay olacağı ifade edilmektedir (Kline, 2015).

Şekil 4. Ölçme Modeli Örneği (Kline, 2015).

Şekil 5. Yapısal Eşitlik Modeli Örneği (Kline, 2015).

İki aşamalı yapısal Eşitlik modelinde Şekil 4'de görüldüğü üzere Ölçme modeli araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılan tüm ölçme araçlarının aynı anda doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmasıdır. Gizil değişkenler/faktörler (latent variable) bu değişkenleri oluşturan gözlenen ya da gösterge (observed/indicator) değişkenleriyle oklar kullanılarak ilişkilendirilmekte ve ölçme modelinde araştırma kapsamında kullanılan tüm değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine aynı anda bakılmaktadır.

Ölçme modeli iyi uyum gösterdikten sonra ikinci aşama olan yapısal regresyon modeline geçilir. Bu aşamada araştırma kapsamında araştırmacının araştırmayı planladığı amaçlara uygun yollar (path) çizilerek neden sonuç ilişkilerine ve aracı değişkenlere bakılır (Şekil 5). Bu yollar çoğunlukla bağımsız değişkenden bağımlı değişkene giden yollar şeklinde yapılır (Kline, 2015).

Uyum İyiliği İstatistikleri (Goodness of Fit İndices): YEM'de gerek ölçüm modelinin gerekse de yapısal regresyon modelinin araştırma kapsamında toplanan verilerle uyum gösterip göstermediğini tespit etmek adına araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bazı geleneksel model-veri uyum istatistiklerine bakmak gerekmektedir. YEM literatüründe birçok global uyum istatistiği hem tanımlanmış hem de yenileri geliştirilmektedir. Bu nedenle araştırmacıların hangi istatistiklerin ve hangi değerlerin raporlanacağı konusunda karar vermeleri zor olabilir (Kline, 2015). Çünkü bu uyum indekslerinin her birinin diğerine göre zaafları olmakla birlikte daha iyi oldukları yönlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla geliştirilen bir modelin kabul edilebilir olması bu indekslerin birkaçının incelenerek model veri uyumunu desteklemek adına raporlaştırılması önemlidir. Kline (2015, s.269) "bir araştırmada rapor edilmesi gereken asgari uyum istatistikleri kümesinin hangileri olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu küme bir model test istatistiği ve üç uygunluk indeksinden oluşmaktadır".

1. Serbestlik derecesi ve p değeri ile birlikte Model Ki-Kare istatistiği.
2. Steiger-Lind Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA-Root Mean Square Error of Approximation; Steiger, 1990) ve onun %90 güven aralığı.
3. Bentler Karşılaştırılmalı Uyum İndeksi (CFI-Comperative Fit Index; Bentler,1990).
4. Standartlaştırılmış Kök Artık Kareler Ortalaması (SRMR- Standardized Root Mean Square Residual).

Model Ki-Karesi(χ^2); YEM çalışmalarında araştırma kapsamında kuramsal olarak kurulan modele ilişkin teorik beklentimizle toplanan veriler arasında bir farklılığın olmaması beklenmektedir. Dolayısıyla ki kare testi önerilen model ile gözlenen model arasındaki uyumu ele almak için kullanılmaktadır. χ^2'nin değeri çok değişkenli normalliğin sağlanmaması ve benzersiz varyans durumlarında, değişkenler arasındaki korelasyonun çok büyük olduğu durumlarda, ve özellikle örneklem büyüklüğünden oldukça etkilenmektedir. Bu yüzden araştırmacılar örneklem büyüklüğüne duyarlı χ^2'yi kullanmayı göz ardı etmiş bunun yerine χ^2 /serbestlik derecesi(sd) formülasyonu olarak hesaplanan normlaştırılmış ki-kare hesaplaması yapmışlardır. Ancak normlaştırılmış ki-kareyle ilgili de üç problem söz konusudur. χ^2 yalnızca yanlış modeller için örneklem büyüklüğüne duyarlıdır, serbestlik derecesinin örneklem büyüklüğüyle hiçbir ilgisi yoktur ve normlaştırılmış ki-kare için "kabul edilebilir" maksimum değerler hakkında hiçbir net kılavuz yoktur (ör., <2.0?___<3.0?). Normlaştırılmış ki-kare için istatistiksel

ya da mantıksal temel çok az olduğundan global uyum testinde rolü olmamalıdır. (Kline, 2015, s.272; Tabacknick ve Fidell, 2012; Brown, 2006).

Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA); "uyum kötülüğü istatistiği olarak ölçeklendirilen bir mutlak uyum indeksidir" (Kline, 2015, s.273). Genel itibariyle örneklem sayısının veya serbestlik derecesinin yüksek olduğu modellerde elde edilen ölçümün "0" a yakın olması mükemmel uyumun göstergesi, yükselen değerler ise uyumun kötüleştiğinin göstergesi olarak kabul edilir. RMSEA, x^2/sd'nin tersine örneklem sayısı ve sd yükseldikçe 0'a yaklaşmakta dolayısıyla daha iyi uyum değerleri vermektedir (Kline, 2015; Brown, 2006).

Karşılaştırılmalı Uyum İndeksi (CFI); artımlı bir uyum indeksidir ve ayrıca uyum iyiliği istatistiğidir. Bu indeksin alacağı değerler 0 ile 1.0 arasında değişir. İndeksin 1'e yaklaşması uyum iyiliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Kline, 2015). Bu indeks literatürde en çok kabul gören uyum istatistiği olarak kabul edilir (Brown, 2006).

Standartlaştırılmış Kök Artık Kareler Ortalaması (SRMR); standartlaştırılmış hata karelerinin ortalamasının karekökü olarak ifade edilir. Yani gözlemlenen ve tahmin edilen korelasyonlar arasındaki toplam farkın bir ölçüsüdür. Bir mutlak uyum indeksidir ve ayrıca uyumun kötülüğü istatistiğidir. Mükemmel model uyumu elde edilen değerin sıfır olması durumudur, değerin bire yaklaşması ya da gittikçe yükselen değerler kötü uyumun göstergesi olarak kabul edilir (Kline, 2015; Brown, 2006).

Tablo 5 incelendiğinde, geleneksel olarak kullanılan RMSEA, CFI ve SRMR model veri uyumuna ait eşik değerler verilmiştir. Bu eşik değerler ciddi derecede geliştirilebilir modeller, kabul edilebilir modeller ve iyi modeller olmak üzere özetlenmiştir.

Tablo 5.

Geleneksel Olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleri

Kestiriciler	Ciddi Derecede Geliştirilebilir Model	Kabul Edilebilir Model	İyi Model
RMSEA	.10 ve üstü[1]	.08 - .10 arası[2]	.050 ve altı[3]
CFI	.90 altı[4]	.90 - .95 arası[5]	.95 ve üstü[6]
TLI	.90 altı[7]	.90 - .95 arası[8]	.95 ve üstü[9]

[1](Browne ve Cudeck, 1993), [2](MacCallum, Browne ve Sugawara, 1996), [3](Browne ve Cudeck, 1993). [4](Hu ve Bentler, 1999), [5](Bentler ve Bonett, 1980), [6](Hu ve Bentler, 1999), [7](Bentler ve Bonett, 1980), [8](Bollen, 1986), [9](Sharma vd., 2005).

YEM'de en iyi modeli saptamak için kuramsal olarak desteklenmiş ve araştırmanın amacına uygun olarak birden fazla model sınaması gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmada da yedi farklı model geliştirilmiş ve bu modellerden hangisinin daha iyi olduğu araştırılmıştır. Tam da bu kısımda en iyi modelin hangisi olduğunu tespit etmek gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Kline (2015) geliştirilen her modelden elde edilen model veri uyum indekslerinin Tablo 5'de verilen veriler ışığında karşılaştırılarak en iyi modelin saptanabileceğini ifade etmektedir. Modellere ilişkin uyum indekslerinin birbirine yakın olması durumunda ise en basit ve literatürce desteklenen modelin en iyi model olarak kabul edilmesi gerektiği kabul görmektedir.

3.5.4. Aracılık Test Etme

Aracılık modeli en basit şekliyle bir bağımsız değişkeni (X), bir aracı değişkeni (M) ve bir bağımlı değişkeni (Y) kapsamaktadır (MacKinnon, 2012). Bu basit aracılık modeli X değişkeninin Y üzerindeki etkisine üçüncü bir aracı değişken olan M'nin girmesi durumu şeklinde açıklanabilir. Bu modelde X'in M üzerinde, M'nin Y üzerinde etkisine dolayısıyla aynı andan X-M-Y ilişkisine bakılabilmektedir. Her ne kadar basit gibi görünse de bu 3 değişkene aynı anda farklı bir değişkenin eklenmesi durumunda çok daha karmaşık modeller oluşturmak, bu değişkenler arasındaki ilişkilere bakmak ve analiz etmekte mümkündür (MacKinnon, Cheong ve Pirlott, 2012). Collins, Graham ve Flaherty (1998) aracılık etkisini arka arkaya dizilmiş domino taşlarına benzeterek bu taşlardan ilkinin devrilmesi sonucunda geri kalan taşların birbirlerinin üstüne vurduğu bir süreç olarak açıklamışlardır.

MacKinnon, Lockwood, Hoffman West, ve Sheets (2002) psikolojik araştırmalarda aracılık testleri için en yaygın olarak kullanılan yöntemin Baron ve Kenny (1986) tarafından geliştirilen yöntem olduğunu söylemektedirler. Bu çalışmada ele alınan yalnızlık ve psikolojik belirtilerin algılanan sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında aracılık rollerinin olup olmadığını saptamak amacıyla Baron ve Kenny'nin (1986) önerileri doğrultusunda hareket edilmiştir. Baron ve Kenny'e göre oluşturulan bir modelde aracılık testi yapmak için;

1.Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler anlamlı ilişkiye sahip olmalıdır.

2.Bağımsız değişkenler ile aracı değişken anlamlı bir ilişkiye sahip olmalıdır.

3.Aracı değişken ile bağımlı değişken anlamlı bir ilişkiye sahip olmalıdır.

4.Aracı değişken oluşturulmuş olan modele dahil edildiğinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ilişkisi azalmaktadır.

Aracılık Etkisinin Belirlenmesinde Bootstrap (Yeniden Örnekleme) Yöntemi

Bootstraping parametrik olmayan bir yeniden örnekleme prosedürüdür. Cheung ve Lau (2008), Bootstrap yönteminin örneklem sayısının küçük olması ya da orta düzeyde olması durumunda, dağılıma ilişkin bilgi olmadığında veya dağılım varsayımları ihlal edildiğinde diğer alternatif yöntemlere (örneğin sobel testi) göre daha yararlı olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla aracılık etkisinin test edilmesi örneklemin normallik varsayımına ihtiyaç duymayan bir yöntem olarak görülebilir. Bootstrap algoritması orijinal veri setinden tercih sayısına bağlı olarak (genelde 500 ya da 1000 olur) birçok bağımsız bootstrap örneklemi seçer. Bu yüzden orijinal veri setinden ard arda oluşturulan yeni örneklemlerin ve oluşturulan her örneklem için dolaylı etki katsayısını tahmin etmeye yarayan çok yoğun bir hesaplama yöntemi olarak ifade edilebilir (Preacher ve Hayes, 2008; Efron ve Tibshirani, 1998; Bollen ve Stine, 1990).

Bootstrap hesaplama yöntemi dolaylı etkinin anlamlı olup olmamasını güven aralığı belirterek göstermektedir. Bu güven aralığının alt sınırı ile üst sınırı arasında sıfır değerinin olmaması dolaylı etkinin anlamlı olduğu sonucunu göstermektedir şeklinde yorumlanır (Hayes, 2013).

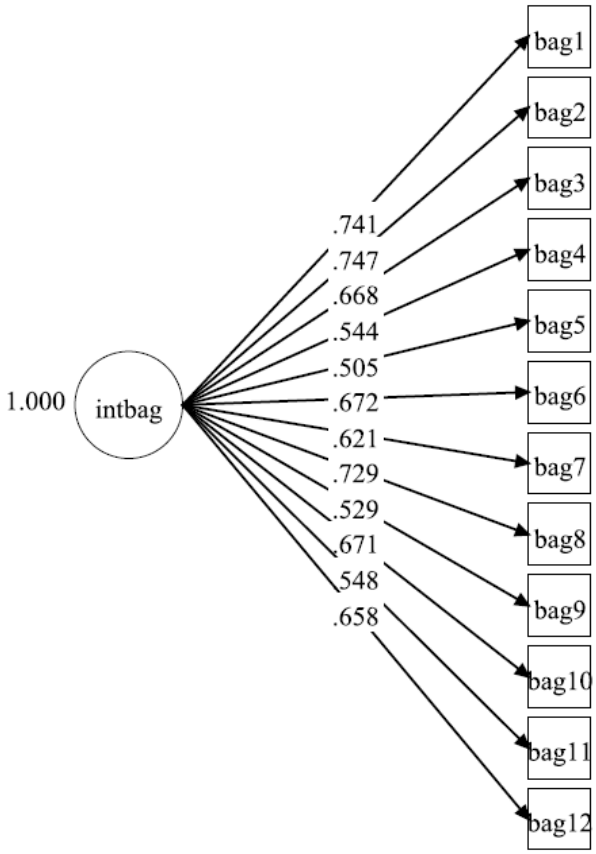
3.6. Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin ve Ölçme Modelinin Test Edilmesi

Kline'nın (2015) önerileri doğrultusunda yapısal eşitlik modellemelerinin ilk aşamasında araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının her birinin ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmış hemen sonrasında tüm ölçme araçları birlikte doğrulayıcı faktör analizine sokularak ölçme modeline ilişkin iyi uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olup olmadığına bakılmıştır.

3.6.1 Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formunun Ölçüm Modeli

Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği kısa formu 12 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçme aracıdır. Bu ölçek birinci düzey DFA ile incelenmiştir. DFA sonuçları incelendiğinde, ölçeğin maddelerine ilişkin t değerlerinin 27.092 ile 59.894 arasında değiştiği ve bütün maddelerin $p<.001$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında ki kare değeri (864.624), serbestlik derecesi (54), CFI değeri (.948), TLI değeri (.936) ve .081-.091 güven aralığı ile RMSEA değeri (.086) olarak bulunmuştur. Bu değerler Tablo 5'teki Geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında DFA modeli sonucu elde edilen değerlerin "kabul edilebilir sınırlar

içinde" olduğu görülmektedir. Ölçeğin DFA modeli Şekil 6'da, modele ilişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve açıklanan varyans değerleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli

Tablo 6.

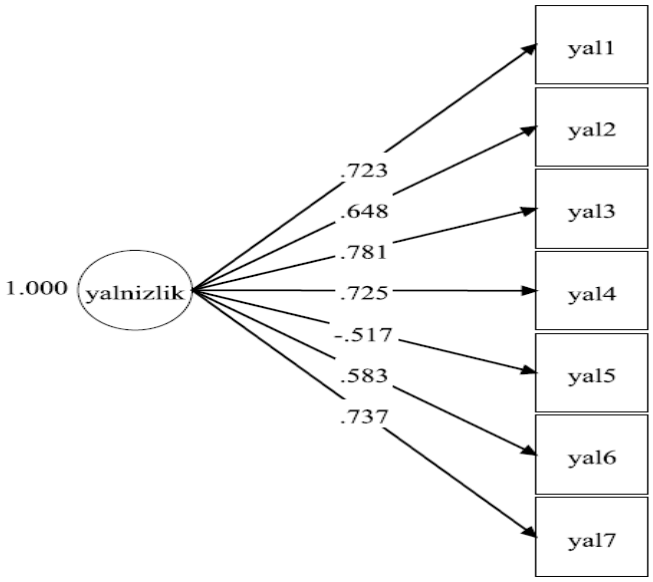
Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri

Ölçek Maddeleri	λ	Std. Hata	t	p	R^2
Bag1	.741	.012	59.894	.000	.550
Bag2	.747	.013	59.668	.000	.557
Bag3	.668	.014	46.788	.000	.447
Bag4	.544	.018	30.227	.000	.296
Bag5	.505	.019	27.092	.000	.255
Bag6	.672	.015	44.724	.000	.452
Bag7	.621	.017	36.064	.000	.386
Bag8	.729	.013	58.222	.000	.531
Bag9	.529	.018	28.775	.000	.280
Bag10	.671	.015	43.880	.000	.450
Bag11	.548	.019	28.913	.000	.300
Bag12	.658	.016	41.363	.000	.433

Tablo 6'daki bulgulara göre modelde yer alan maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (Lamdax değerleri) .50 ile .74 arasında değişmektedir (p<.001). Maddelerin açıkladıkları varyans değerleri incelendiğinde en yüksek değerin madde 2 (.55), en düşük değerin madde 5'e (.25) ait olduğu görülmektedir. Bu analiz sonuçları Young İnternet bağımlılığı ölçeği kısa formunun birinci düzey doğrulayıcı faktör analizinin doğrulandığını ve YEM'de kullanılabilecek niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

3.6.2 UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli

UCLA yalnızlık ölçeği kısa formu 7 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçme aracıdır. Bu ölçme aracı birinci düzey DFA ile incelenmiştir. DFA sonuçları incelendiğinde, ölçeğin maddelerine ilişkin t değerlerinin -25.316 ile 57.342 arasında değiştiği ve bütün maddelerin .001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında ki kare değeri (189.522), serbestlik derecesi (14), CFI değeri (.975), TLI değeri (.962) ve .069-.088 güven aralığı ile RMSEA değeri (.078) olarak bulunmuştur. Bu değerler Tablo 5'teki geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında DFA modeli sonucu elde edilen değerlerin "kabul edilebilir sınırlar içinde" olduğu görülmektedir. Ölçeğin DFA modeli Şekil 7'de, modele ilişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve açıklanan varyans değerleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Şekil 7. UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Ölçüm Modeli

Tablo 7.

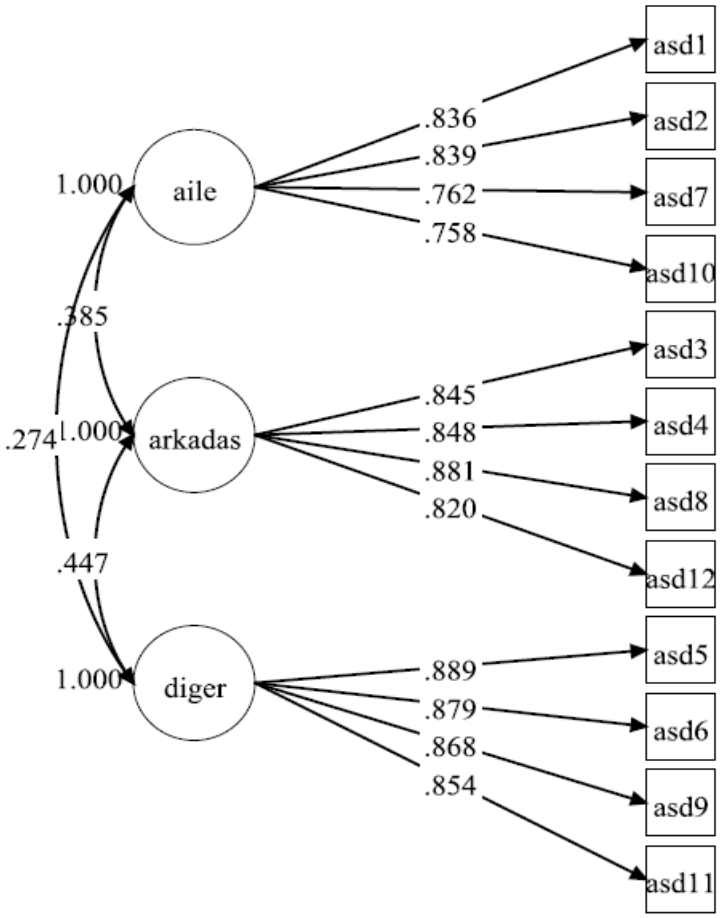
UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri

Ölçek Maddeleri	λ	Std. Hata	t	p	R^2
Yal1	.723	.016	45.222	.000	.522
Yal2	.648	.018	36.875	.000	.420
Yal3	.781	.014	57.342	.000	.609
Yal4	.725	.015	47.449	.000	.526
Yal5	-.517	.02	-25.316	.000	.267
Yal6	.583	.019	30.979	.000	.340
Yal7	.737	.015	50.662	.000	.543

Tablo 7'deki bulgulara göre modelde yer alan maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (Lamdax değerleri) -.51 ile .78 arasında değişmektedir ($p<.001$). Maddelerin açıkladıkları varyans değerleri incelendiğinde en yüksek değerin madde 3 (.60), en düşük değerin madde 5'e (.26) ait olduğu görülmektedir. Bu analiz sonuçları UCLA yalnızlık ölçeğinin birinci düzey doğrulayıcı faktör analizinin doğrulandığını ve YEM'de kullanılabilecek niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

3.6.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Ölçüm Modeli

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği 12 madde ve her faktörü 4 madde içeren toplam 3 faktörden oluşan bir ölçme aracıdır. Bu ölçek birinci düzey DFA ile incelenmiştir. DFA sonuçları incelendiğinde, ölçeğin maddelerine ilişkin t değerlerinin 56.881 ile 135.548 arasında değiştiği ve bütün maddelerin .001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında ki kare değeri (534.744), serbestlik derecesi (51), CFI değeri (.987), TLI değeri (.983) ve .063-.073 güven aralığı ile RMSEA değeri (.068) olarak bulunmuştur. Bu değerler Tablo 5'teki Geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında DFA modeli sonucu elde edilen değerlerin "kabul edilebilir sınırlar içinde" olduğu görülmektedir. Ölçeğin DFA modeli Şekil 8'de, modele ilişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve açıklanan varyans değerleri Tablo 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Ölçüm Modeli

Tablo 8.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri

Ölçek Maddeleri	λ	Std. Hata	t	p	R^2
Aile					
Asd1	.836	.012	72.041	.000	.699
Asd2	.839	.011	78.305	.000	.704
Asd7	.762	.013	59.543	.000	.581
Asd10	.758	.013	56.881	.000	.575
Arkadaş					
Asd3	.845	0.008	100.281	.000	.715
Asd4	.848	0.008	103.428	.000	.718
Asd8	.881	0.008	108.526	.000	.775
Asd12	.820	0.009	91.864	.000	.672
Diğer					
Asd5	.889	0.007	135.548	.000	.791
Asd6	.879	0.007	127.651	.000	.772
Asd9	.868	0.007	119.527	.000	.754

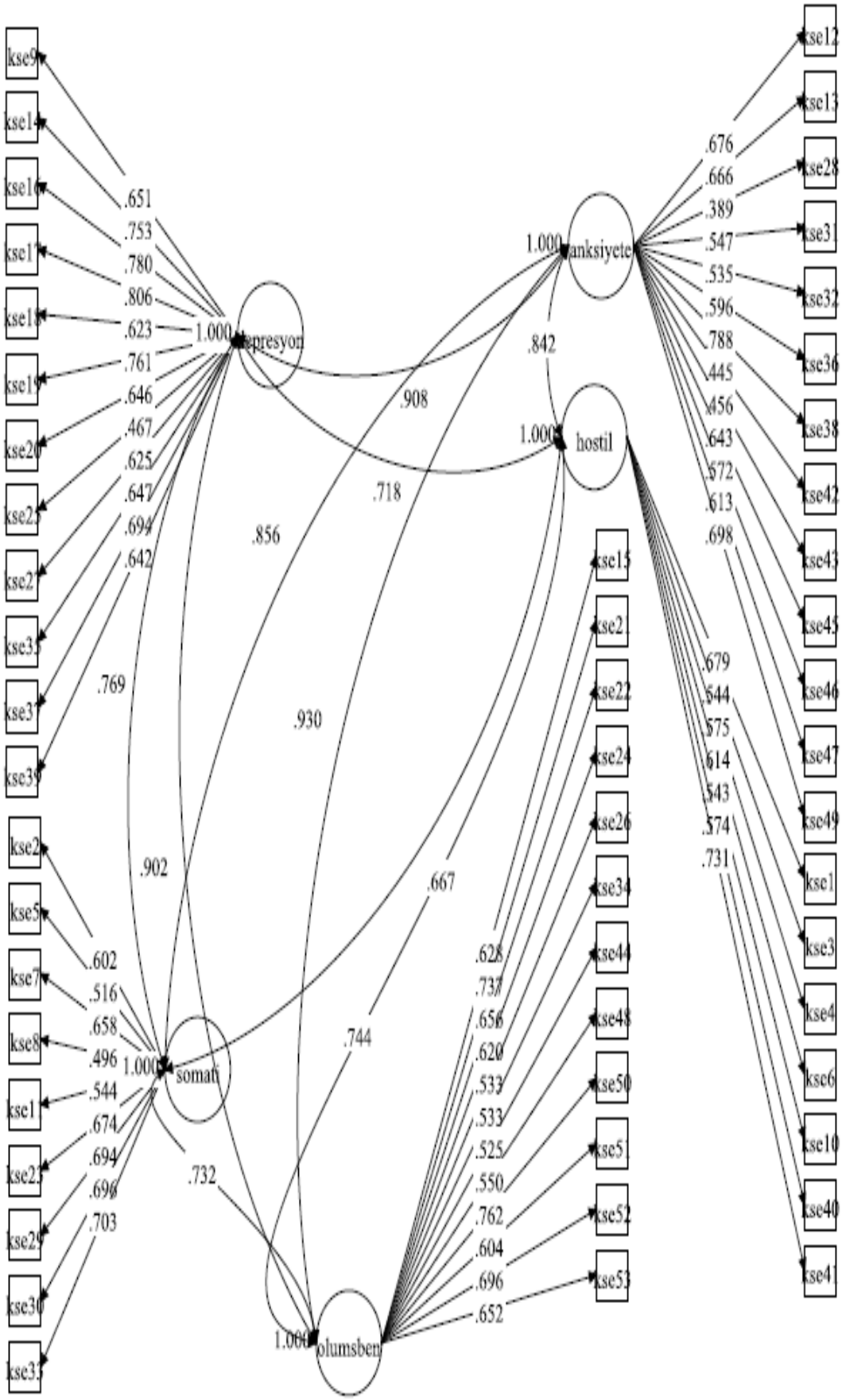
Asd11	.854	0.008	111.449	.000	.729

Not: Aile faktörü puanları ile Arkadaş faktör puanları arasındaki korelasyon r=.385 (p<.001), Aile faktörü puanları ile Diğer faktör puanları arasındaki korelasyon r=.274 (p<.001), Arkadaş faktör puanları ile Diğer faktör puanları arasındaki korelasyon r=.447 (p<.001), olarak kestirilmiştir. Std: Standartlaştırılmış

Tablo 8'deki bulgulara göre modelde yer alan maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (Lamdax değerleri) .75 ile .88 arasında değişmektedir (p<.001). Maddelerin açıkladıkları varyans değerleri incelendiğinde en yüksek değerin madde 5 (.79), en düşük değerin madde 10'a (.57) ait olduğu görülmektedir. Ayrıca boyutların faktör puanları arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde; en yüksek korelasyonun Arkadaş ve Diğer boyutları arasında (r=.447), en düşük korelasyonun ise Aile ve Diğer boyutlar arasında (r=.274) olduğu görülmektedir. Bu analiz sonuçları Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek ölçeğinin birinci düzey doğrulayıcı faktör analizinin doğrulandığını ve YEM'de kullanılabilecek niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

3.6.4 Kısa Semptom Envanteri Ölçüm Modeli

Kısa semptom envanteri 53 madde ve 5 faktörden oluşan bir ölçme aracıdır. Bu ölçek birinci düzey DFA ile incelenmiştir. DFA sonuçları incelendiğinde, ölçeğin maddelerine ilişkin t değerlerinin 15.021 ile 82.359 arasında değiştiği ve bütün maddelerin .001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin DFA modeline ilişkin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında ki kare değeri (10066.512), serbestlik derecesi (1315), CFI değeri (.895), TLI değeri (.890) ve .056-.058 güven aralığı ile RMSEA değeri (.057) olarak bulunmuştur. Bu değerler Tablo 5'teki geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında DFA modeli sonucu elde edilen değerlerin "kabul edilebilir sınırlar içinde" olduğu görülmektedir. Ölçeğin DFA modeli Şekil 9'da, modele ilişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, standart hata, t, p ve açıklanan varyans değerleri Tablo 9'da sunulmuştur.

Şekil 9. Kısa Semptom Envanteri Ölçüm Modeli

Tablo 9.

Kısa Semptom Envanteri Maddelerine İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Standart Hata, t, p ve Açıklanan Varyans Değerleri

Ölçek Maddeleri	λ	Std. Hata	t	p	R^2
Depresyon					
Kse9	.651	.016	39.829	.000	.424
Kse14	.753	.011	66.384	.000	.567
Kse16	.780	.010	74.678	.000	.608
Kse17	.806	.010	82.359	.000	.650
Kse18	.623	.016	39.233	.000	.388
Kse19	.761	.011	68.402	.000	.580
Kse20	.646	.015	44.130	.000	.417
Kse25	.467	.019	24.074	.000	.218
Kse27	.625	.015	40.802	.000	.391
Kse35	.647	.015	42.956	.000	.419
Kse37	.694	.014	49.868	.000	.482
Kse39	.642	.015	42.059	.000	.412
Anksiyete					
Kse12	.676	.014	49.829	.000	.457
Kse13	.666	.014	48.998	.000	.444
Kse28	.389	.026	15.021	.000	.151
Kse31	.547	.018	30.406	.000	.299
Kse32	.535	.018	30.336	.000	.286
Kse36	.596	.015	38.878	.000	.356
Kse38	.788	.010	76.807	.000	.621
Kse42	.445	.019	23.490	.000	.198
Kse43	.456	.019	24.644	.000	.208
Kse45	.643	.017	37.231	.000	.414
Kse46	.572	.016	35.208	.000	.327
Kse47	.613	.016	38.500	.000	.376
Kse49	.698	.014	50.601	.000	.487
Olumsuz Benlik					
Kse15	.628	.016	39.024	.000	.395
Kse21	.737	.012	60.539	.000	.543
Kse22	.656	.016	40.017	.000	.430
Kse24	.620	.015	40.434	.000	.385
Kse26	.533	.017	30.648	.000	.284
Kse34	.533	.018	29.722	.000	.284
Kse44	.525	.018	29.183	.000	.275
Kse48	.550	.018	31.370	.000	.303
Kse50	.762	.012	62.190	.000	.581
Kse51	.604	.017	36.255	.000	.365
Kse52	.696	.014	51.101	.000	.485
Kse53	.652	.017	38.896	.000	.425
Somatizasyon					
Kse2	.602	.021	29.283	.000	.362
Kse5	.516	.021	25.162	.000	.266
Kse7	.658	.017	37.836	.000	.433
Kse8	.496	.024	21.023	.000	.246
Kse11	.544	.020	26.614	.000	.296
Kse23	.674	.019	36.054	.000	.454
Kse29	.694	.017	40.675	.000	.482
Kse30	.696	.016	43.464	.000	.484
Kse33	.703	.016	44.807	.000	.494

Hostility					
Kse1	.679	.016	42.238	.000	.461
Kse3	.544	.022	24.357	.000	.296
Kse4	.575	.020	29.117	.000	.330
Kse6	.614	.018	34.479	.000	.377
Kse10	.543	.022	24.854	.000	.295
Kse40	.574	.019	30.316	.000	.329
Kse41	.731	.016	46.280	.000	.534

Not: Anksiyete faktörü puanları ile Depresyon r=.908, Olumsuz Benlik r=.930, Somatizasyon r=.856 ve Hostility r=.842 arasında; Olumsuz Benlik faktörü puanları ile Depresyon r=.902, Somatizasyon r=732, Hostility r=.744 arasında; Somatizasyon alt faktörü puanları ile Depresyon r=.769, Hostility r=.667; hostility alt faktörü puanlar ile Depresyon r=.718 puanları arasındaki korelasyon değerleri kestirilmiştir. Std: Standartlaştırılmış

Tablo 9'daki bulgulara göre modelde yer alan maddelerin standardize edilmiş regresyon katsayıları (Lamdax değerleri) .38 ile .80 arasında değişmektedir (p<.001). Maddelerin açıkladıkları varyans değerleri incelendiğinde en yüksek değerin madde 17 (.65), en düşük değerin madde 28'ye (.15) ait olduğu görülmektedir. Ayrıca boyutların faktör puanları arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde; en yüksek korelasyonun Anksiyete ve Olumsuz benlik boyutları arasında (r=.930), en düşük korelasyonun ise Somatizasyon ve Hostility boyutlar arasında (r=.667) olduğu görülmektedir. Bu analiz sonuçları Kısa Semptom Envanterinin birinci düzey doğrulayıcı faktör analizinin doğrulandığını ve YEM'de kullanılabilecek niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.

3.6.5 Ölçüm Modelinin Test Edilmesi

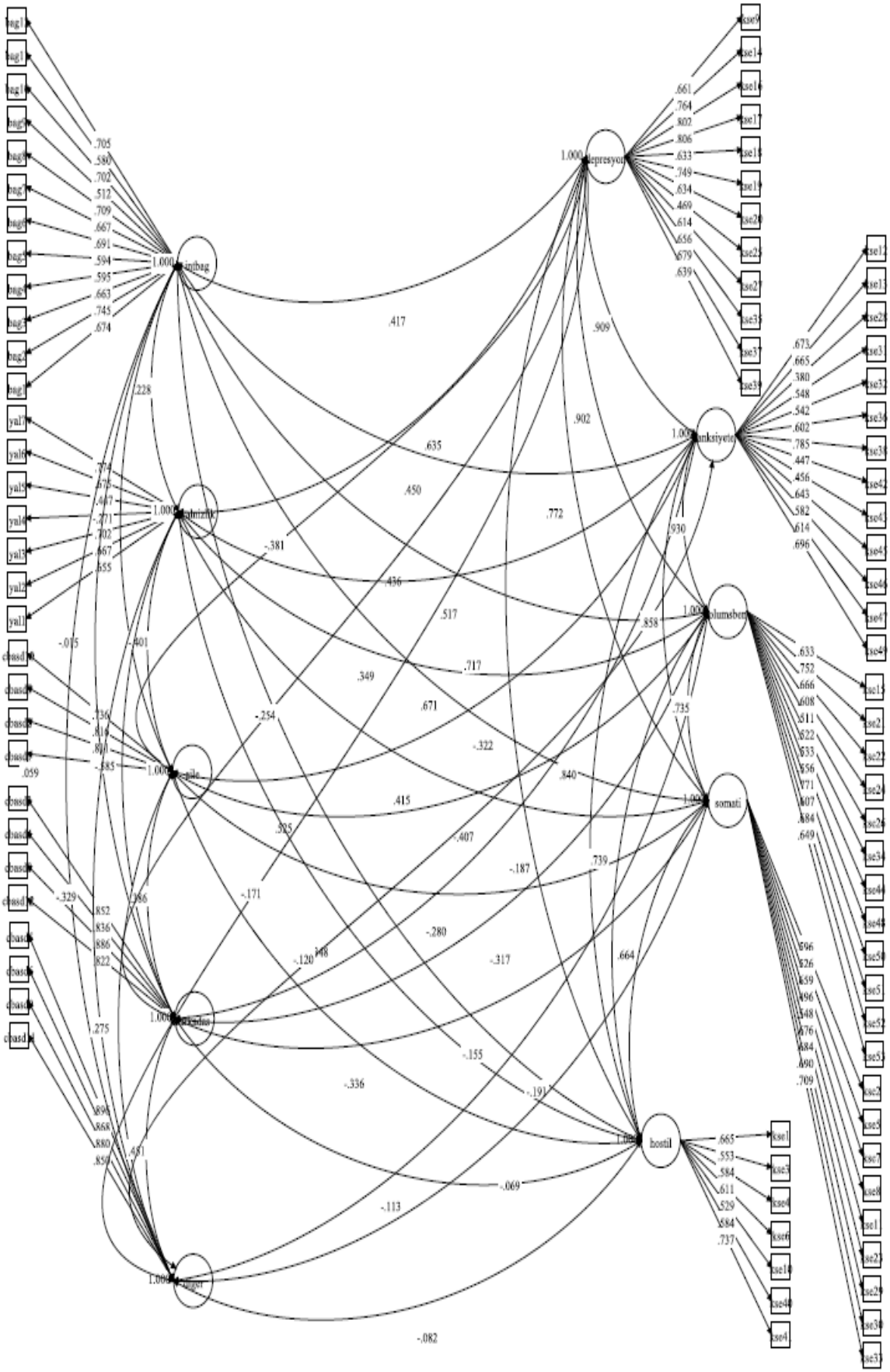
Kline (2015) önerileri doğrultusunda araştırma kapsamında kullanılan tüm ölçme araçlarının DFA'ları ayrı ayrı yapılmış Tablo 5'teki Geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında DFA modeli sonucu elde edilen değerlerin "kabul edilebilir sınırlar içinde" olduğu görülmüştür. Kline (2015) göre bir sonraki adım ölçüm modeli olarak adlandırılan tüm ölçme araçlarının gizil değişkenler (latent variable) ve her gizil değişkeni oluşturan gözlenen ya da gösterge (observed/indicator) değişkenleri de kapsayacak bir şekilde aynı anda DFA'ya tabi tutulmasıdır. Bu kapsamda araştırmada kullanılan tüm ölçme araçlarına aynı anda DFA yapılmıştır.

Ölçüm modeline Young'un İnternet Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu tek boyut olarak, UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu tek boyut olarak, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin sadece Aileden algılanan sosyal destek boyutu, Kısa Semptom Envanteri ise Anksiyete, Depresyon, Olumsuz Benlik, Somatizasyon ve Hostility olmak üzere 5 boyut olarak dahil edilmiş gerekli analizler yapılmıştır. Şekil 10'da ölçüm modeline ilişkin diyagram verilmiştir. Ölçüm modelinde Çok Boyutlu Algılanan Sosyal

Destek Ölçeğinin “arkadaş” ve “diğer özel insan” boyutları internet bağımlılığıyla anlamlı bir ilişki göstermediği için ölçüm modeline sadece “aile” boyutunun dahil edilmiştir.

DFA sonuçları incelendiğinde, ölçüm modeli maddelerine ilişkin t değerlerinin 14.558 ile 81.784 arasında değiştiği ve bütün maddelerin .001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçüm modelinin uyum iyiliği indekslerine bakıldığında ki kare değeri (12874.655), serbestlik derecesi (2746), CFI değeri (.909), TLI değeri (.905) ve .042-.043 güven aralığı ile RMSEA değeri (.042) olarak bulunmuştur. Bu değerler Tablo 5’teki Geleneksel olarak Kullanılan Model-Veri Uyumuna Ait Eşik Değerleriyle karşılaştırıldığında ölçüm modeli sonucu elde edilen değerlerin “kabul edilebilir sınırlar içinde” olduğu görülmektedir.

Ölçüm modelinde gizil değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine bakılmış gizil değişkenlerin birbirleri arasındaki korelasyon değerlerinin .23 ile .93 arasında değiştiği görülmüştür. En yüksek korelasyon ilişkisinin olumsuz benlik ile anksiyete arasında (r=.93) en düşük korelasyon ilişkisinin internet bağımlılığı ve yalnızlık arasında (r=.23) olduğu kestirilmiştir.

Şekil 10. Ölçüm modeli

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde algılanan sosyal desteğin yalnızlık ve psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerindeki etkisini test etmek amacıyla yürütülen farklı yapısal modellerin analiz sonuçlarına ilişkin bulgular verilmiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulan yapısal modellerin analizine geçilmeden önce araştırma kapsamında kullanılan değişkenler arasındaki ilişkileri görebilmek amacıyla değişkenler arasındaki korelasyonlara ve betimsel istatistiklere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Hemen sonrasında en iyi yapısal modelin bulunması amacıyla araştırmanın hipotezinde belirtilen algılanan sosyal destek ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide yalnızlık ve psikolojik belirtilerin aracı rolleri farklı yapısal modeller geliştirilerek incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda en iyi uyum iyiliği değerine sahip yapısal model belirlenmiştir. Belirlenen bu modeldeki doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılığı bootstrapping analiziyle test edilerek bu modele ilişkin bulgulara sırasıyla yer verilmiştir. Son olarak bazı sosyo demografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin bulgular verilmiştir.

4.1. Betimsel İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Araştırma kapsamında geliştirilen hipotetik modelde, algılanan sosyal destek; aile, arkadaş ve diğer olmak üzere üç boyut, yalnızlık ölçeği tek boyut, psikolojik belirtiler; anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostility olmak üzere beş boyut, internet bağımlılığı ölçeği ise tek boyut olarak modele eklenmiştir. Bu bağlamda yapısal eşitlik modellemesine geçilmeden önce gizil değişkenlere ait betimsel istatistikler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10.

Betimsel İstatistikler ve İlişkiler (N = 2047)

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Bağımlılık	1									
2.	Yalnızlık	.231**	1								
3.	Aile	-.269**	-.407**	1							
4.	Arkadaş	-.021	-.590**	.385**	1						
5.	Diğer	.052	-.332**	.274**	.447**	1					
6.	Anksiyete	.449**	.522**	-.320**	-.189**	-.120**	1				
7.	Depresyon	.413**	.636**	-.380**	-.257**	-.173**	.908**	1			
8.	Olumsuz B.	.443**	.674**	-.409**	-.319**	-.188**	.930**	.902**	1		
9.	Somatizasyon	.344**	.415**	-.280**	-.159**	-.069*	.856**	.769**	.732**	1	
10.	Hostility	.525**	.355**	-.337**	-.121**	-.089**	.843**	.718**	.744**	.665**	1
Ortalama		27.62	13.07	20.91	18.69	15.72	17.05	18.91	15.93	9.56	11.84
SS		9.58	4.70	6.35	6.94	8.15	9.75	11.15	9.86	6.90	.5.93
Minimum		12.00	7.00	4.00	4.00	4.00	.00	.00	.00	.00	.00
Maksimum		60.00	28.00	28.00	28.00	28.00	52.00	48.00	48.00	36.00	28.00

Not. ** p < .001

Tablo 10 incelendiğinde, internet bağımlılığı, yalnızlık ile (r=.23) pozitif yönde, algılanan sosyal desteğin aile boyutuyla (r=-.26) negatif yönde, kısa semptom envanterinin alt boyutlarıyla (r=.34 ile .52 arasında) pozitif yönde anlamlı ilişkilere sahiptir.

Algılanan sosyal desteğin arkadaş (r=-.021; p > .001) ve diğerleri (r=.052; p > .001) boyutu internet bağımlılığı ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir. Bu nedenle araştırmanın başında algılanan sosyal destek ve diğer değişkenler arasında kurulan ilişkiler bu aşamadan sonraki süreçte (yapısal modellerde) algılanan sosyal desteğin sadece aileden algılanan sosyal destek boyutuyla yürütülmesi kararlaştırılmıştır.

Ergenlerin yalnızlık düzeyleri ile algılanan sosyal desteğin alt boyutları arasında (r=-.33 ile -.59 arasında) negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Algılanan sosyal desteğin alt boyutları ile (aile, arkadaş, diğer) kısa semptom envanterinin alt boyutları (anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon, hostility) arasında (r=-.06 ile -.40 arasında) negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Ergenlerin internet bağımlılık puan ortalamaları ele alındığında internet bağımlılık düzeylerinin ortalamadan görece düşük (Ort=27.62, SS=9.58), yalnızlık düzeylerinin puan ortalamasının ortalamadan görece düşük (Ort=13.07, SS=4.70) olduğu söylenebilir. Algılanan sosyal destek puan ortalamaları ele alındığında aile boyutunun (Ort=20.91, SS=6.35) ve arkadaş boyutunun (Ort=18.69, SS=6.94) ortalamadan görece yüksek diğerleri boyutunun ortalama puana çok yakın (Ort=15.72, SS=8.15) olduğu

söylenebilir. Kısa semptom envanteri sonucunda elde edilen puan ortalamaları ele alındığında anksiyete (Ort=17.05, SS=9.75), depresyon (Ort=18.91, SS=11.15), olumsuz benlik (Ort=15.93, SS=9.86), somatizasyon (Ort=9.56, SS=6.90) ve hostility (Ort=11.84, SS=5.93) boyutlarının tamamının ortalamadan görece düşük oldukları söylenebilir.

Tablo 5'de verilen korelasyon değerleri tek başına araştırmada kurulan hipotetik modelin doğrulanmasına ilişkin bir ölçüt olmamakla beraber hipotetik modelin Baron ve Kenny (1986) tarafından ifade edilen bağımlı, bağımsız ve aracı değişkenlerin kendi aralarında olması gereken anlamlı ilişkileri görme açısından önceden bir kestirim yapabilme fırsatı vermektedir. Başka bir ifade ile hipotetik model, aslında araştırmada kullanılan tüm değişkenlerin alanyazında daha önce yapılmış birçok araştırma sonucunda tespit edilmiş anlamlı ilişkilere dayandığı için Tablo 5'deki tespit edilen korelasyon değerlerinin yönü, katsayısı ve anlamlılığı hipotetik modelin doğrulanmasına ilişkin ipucu niteliği taşıdığı şeklinde yorumlanabilir.

4.2. Yapısal Modellerin Test Edilmesi

4.2.1. Aile Sosyal Desteğinin Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlık Aracılığıyla Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Bu sınamada en iyi modeli saptamak amacıyla farklı yapısal modellerin test edilmesi yapılmıştır. Psikolojik belirtilerin ve yalnızlığın aracılık rollerini tam olarak ortaya koymak ve en iyi modeli belirlemek için birden fazla yapısal model test edilmiştir. Bu modeller şu şekildedir;

Model 1: Ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek psikolojik belirtiler ve yalnızlığın tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 11).

Model 2: Ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 12).

Model 3: Ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 13).

Model 4: Ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek yalnızlık ve psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 14).

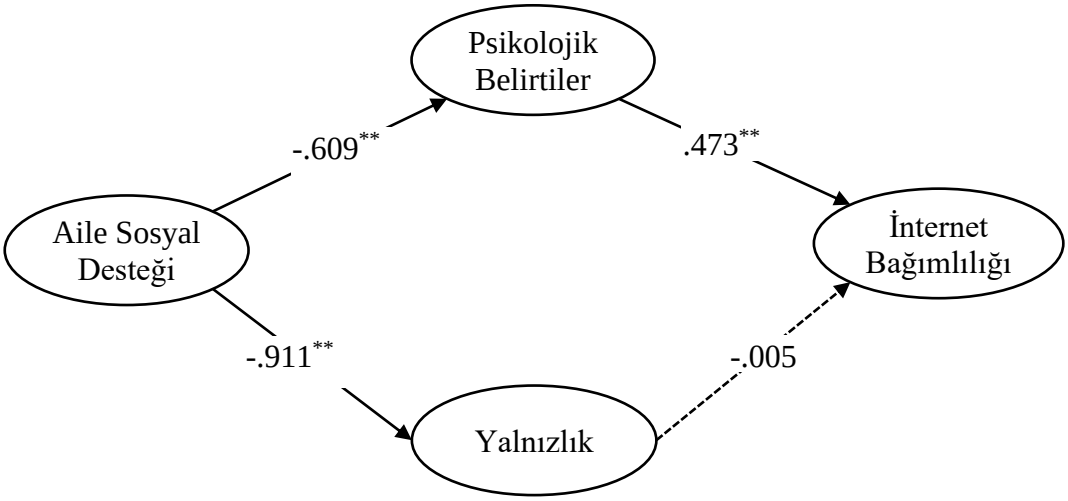
Ayrıca ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlık aracılığıyla internet bağımlılığı üzerindeki etkisini ele alan araştırma sorusunda iç içe geçmiş yapısal model (nested model) olduğu için psikolojik belirtiler ve yalnızlığa ilişkin Model 5'de sınanmıştır.

Model 5: Ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek yalnızlık/psikolojik belirtilerin aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 15).

Model 6: Bazı sosyo-demografik değişkenler kontrol altında tutulduğunda, ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek yalnızlık/psikolojik belirtilerin aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 16).

Model 7: Bazı sosyo-demografik değişkenler kontrol altında tutulduğunda, ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemekte midir? (Şekil 17).

Aile sosyal desteğinin, psikolojik belirtiler ve yalnızlık aracılığıyla ergenlerin internet bağımlılıklarını etkilemesine ilişkin yapısal modeller Model 1'in test edilmesiyle başlamıştır. Model 1 sonucu oluşan gizil değişkenlerle yol analizi sonuçları Şekil 11'da sunulmuştur.

Şekil 11. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin kurulan yapısal model. N=2047; ** p<.001

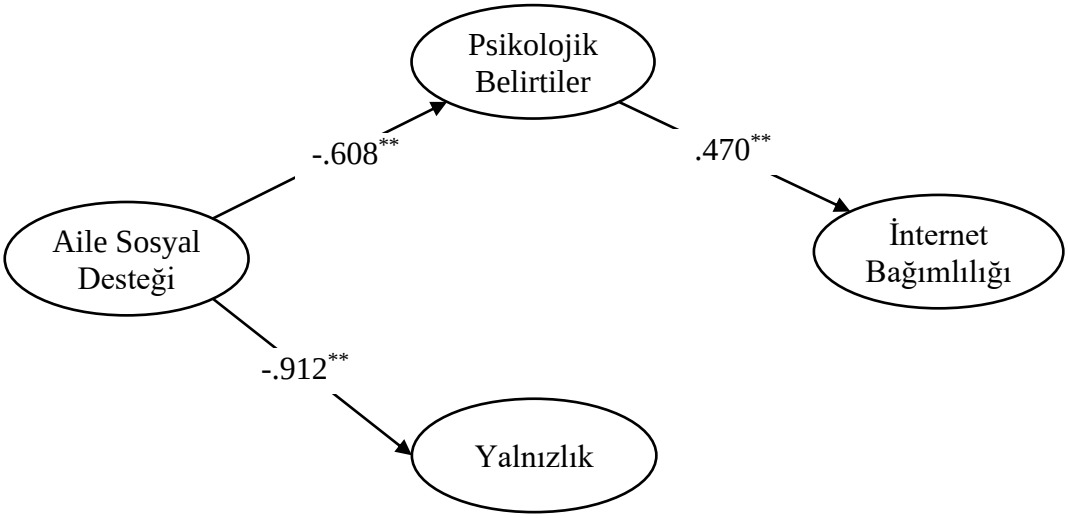
Şekil 11'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki yapısal eşitlik modelinde yalnızlıktan internet bağımlılığına giden yol katsayısı hariç diğer tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.609, p < .001) ve yalnızlığı (λ = -.911, p < .001) negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Ayrıca psikolojik belirtiler internet bağımlılığını pozitif yönde yordamaktayken (β = .473, p < .001), yalnızlık internet bağımlılığını yordamamaktadır (β = -.005, p > .05).

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.288 (p<.001) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlığın tam aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının .004 (p>.001) olduğu; toplam dolaylı etki katsayısının -.284 (p<.001) olduğu görülmüştür.

Model 1'e ilişkin uyum iyiliği indekslerinin şu şekildedir; χ^2=16476.026 (p<.001); df=2765; RMSEA= .049; CFI=.876; TLI = .872; SRMR = .056. Model 1'in uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında CFI ve TLI değerleri hariç diğer uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 1'in uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığından, yalnızlıktan internet bağımlılığına giden anlamsız yol modelden çıkarılarak ergenlerin aile sosyal desteklerinin psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin (Model 2) test edilmesine geçilmiştir. Model 2'ye ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi sonucu Şekil 12'de yer almaktadır.

Şekil 12. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. N=2047; **p<.001;

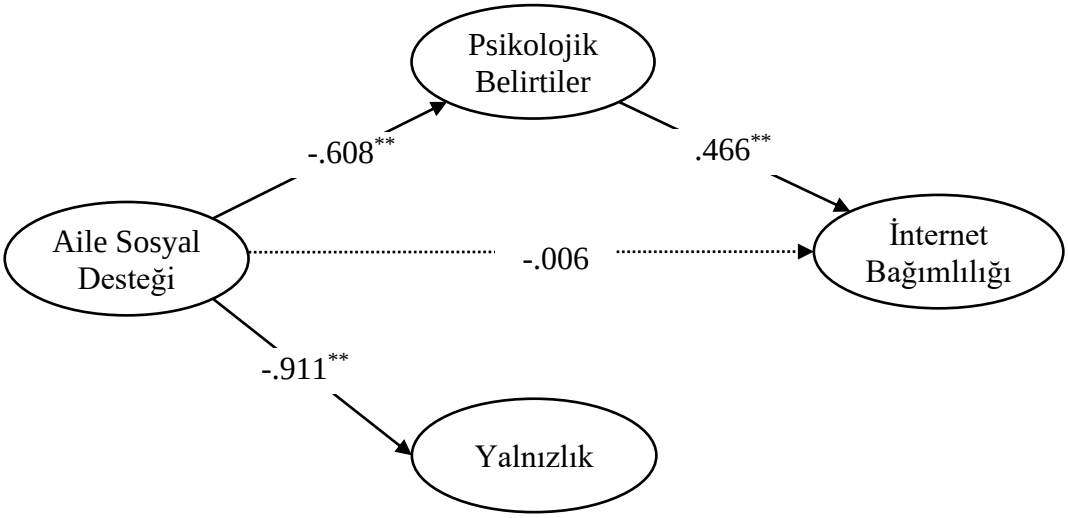
Şekil 12'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki yapısal eşitlik modelinde yer alan tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.608, p < .001) ve yalnızlığı (λ = -.43, p < .001) negatif yönde yordamaktadır. Psikolojik belirtiler ise internet bağımlılığını pozitif yönde (β = .470. p < .001), yordamaktadır.

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtiler aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.286 (p<.001) olduğu görülmüştür.

Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: χ^2= 16278.207 (p<.001); df=2766; RMSEA=.049; CFI=.878; TLI=.874; SRMR=.056. Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında CFI ve TLI değerleri hariç diğer uyum iyiliği indekslerin kabul edilebilir sınırlar içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 2'nin uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığından, aile sosyal desteğinden internet bağımlılığına doğru bir yol çizilerek ergenlerin aile sosyal desteklerinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin (Model 3) test edilmesine geçilmiştir. Model 3'e ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi sonucu Şekil 13'de yer almaktadır.

Şekil 13. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. N=2047; **p<.001;

Şekil 13'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki yapısal eşitlik modelinde yer alan aile sosyal desteğinden internet bağımlılığına giden yol katsayısı hariç tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

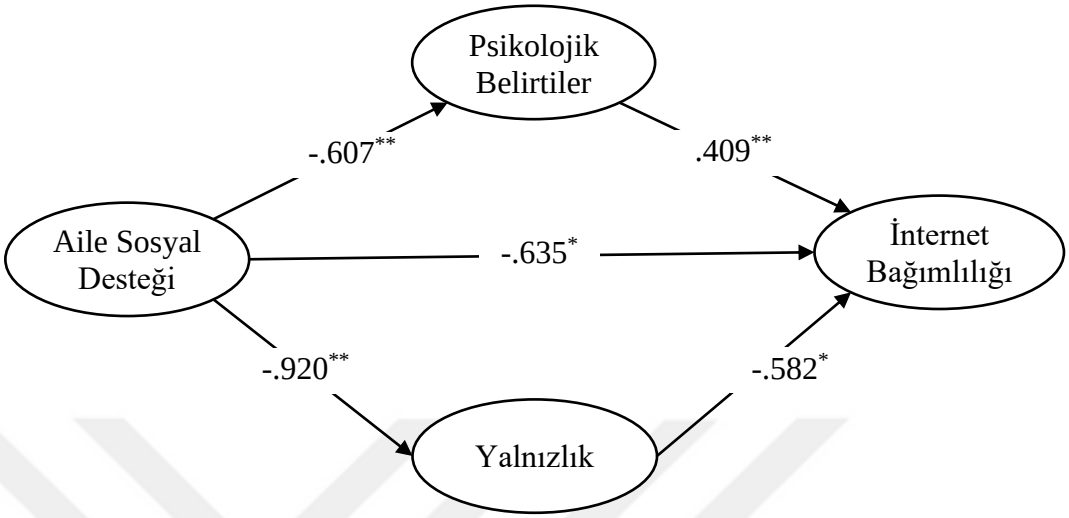
YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.608, p<.001) ve yalnızlığı (λ = -.911, p < .001) negatif yönde yordamaktayken internet bağımlılığını (λ = -.006, p >.05) yordamamaktadır. Ayrıca psikolojik belirtiler internet bağımlılığını pozitif yönde yordamaktadır (β = .466, p < .001).

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.284 (p<.001) olduğu görülmüştür.

Model 3'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: χ^2= 16472.975 (p<.001); df=2765; RMSEA=.049; CFI=.876; TLI=.873; SRMR=.056. Model 3'ün uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında CFI ve TLI değerleri hariç diğer uyum iyiliği indekslerin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 3'ün uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığından, aynı modele yalnızlıktan internet bağımlılığına giden bir yol eklenerek ergenlerin aile sosyal desteklerinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın kısmi aracılığıyla internet

bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin (Model 4) test edilmesine geçilmiştir. Model 4'e ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi sonucu Şekil 14'de yer almaktadır.

Şekil 14. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. N=2047; **p<.001; *<.05

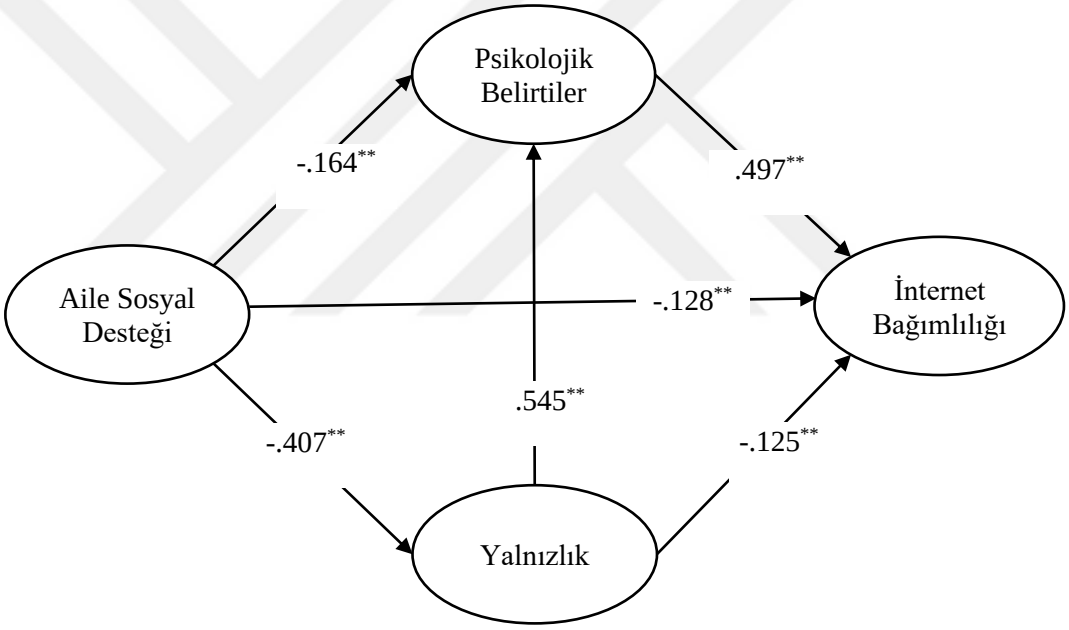
Şekil 14'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki kurulan yapısal eşitlik modelinde yer alan tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.607, $p < .001$) yalnızlığı (λ = -.920, $p < .001$) ve internet bağımlılığını(λ = -.635, $p < .05$), negatif yönde yordamaktadır. Ayrıca psikolojik belirtiler internet bağımlılığını pozitif yönde yordamaktayken (λ = .409, $p < .001$), yalnızlık internet bağımlılığını negatif yönde yordamaktadır (λ = -.582, $p < .05$).

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.248 ($p < .001$) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlığın kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının .535 ($p < .05$) olduğu; toplam dolaylı etki katsayısının ise .287 ($p > .05$) olduğu görülmüştür.

Model 4'ün uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir; χ^2= 16537.417 (p<.001); df=2764; RMSEA=.049; CFI=.876; TLI=.872; SRMR=.056. Model 4'ün uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında CFI ve TLI değerleri hariç diğer uyum iyiliği indekslerin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 4'ün uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığından aynı modele yalnızlıktan psikolojik belirtilere giden bir yol çizilerek, ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal destek yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin (Model 5) test edilmesine geçilmiştir. Model 5'e ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi sonucu Şekil 15'de yer almaktadır.

Şekil 15. Ergenlerin aile sosyal desteğinin yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. N=2047; ** p<.001

Şekil 15'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler/yalnızlığın kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki kurulan yapısal eşitlik modelinde yer alan tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

YEM sonucunda doğrudan etkiler incelendiğinde: aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.164, p < .001) yalnızlığı (λ = -.407, p < .001) ve internet bağımlılığını (λ = -.128, p < .001) negatif yönde yordamaktadır. Yalnızlık psikolojik belirtileri (β = .545, p < .001) pozitif yönde yordamaktayken, internet bağımlılığını negatif yönde (β =-.125, p < .001) yordamaktadır. Psikolojik belirtiler yalnızlığı (β = .497, p < .001) pozitif yönde yordamaktadır.

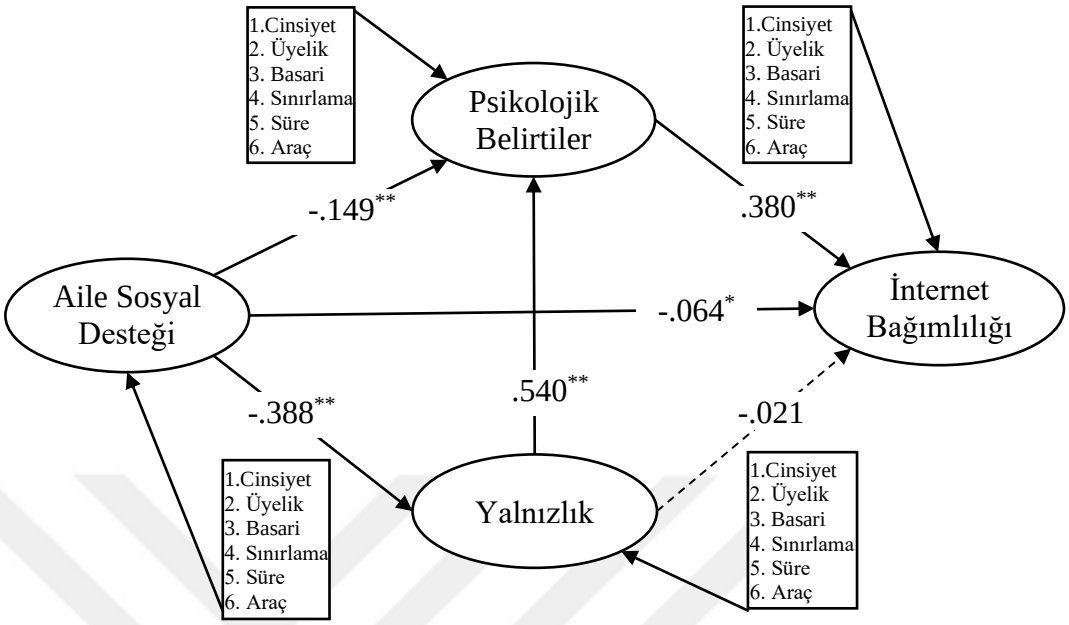
YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde: aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlığın kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının .051 (p < .001) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.081 (p < .001) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlık ve psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.110 (p < .001) olduğu; toplam dolaylı etki katsayısının ise -.141(p < .001) olduğu görülmüştür.

Model 5'in uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir: χ^2= 13840.177 (p<.001); df=2763; RMSEA=.044; CFI=.900; TLI=.897; SRMR=.051. Model 5'in uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında TLI değeri hariç diğer uyum iyiliği indekslerin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 5'e kadar araştırmanın amacına uygun ve kuramsal olarak desteklenebilecek toplam 5 model geliştirilmiş ve sınanmıştır. Bu modeller içinde uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında özellikle son modelin TLI değeri hariç tüm değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Bu aşamada araştırmanın amacına uygun olarak tüm gizil değişkenlerde ergenlerin cinsiyeti, sosyal medya üyeliklerinin olup olmadığı, algılanan akademik başarı düzeyleri, ailelerinin internet kullanımlarına bir sınırlama koyup koymadığı, internet kullanım süreleri ve son olarak interneti kullandıkları araçlar gibi bazı sosyo-demografik değişkenler kontrol altında tutularak Model 6'nın sınanmasına geçilmiştir.

Model 5'in uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığından, bazı sosyo demografik değişkenlerin Model 5'deki tüm gizil değişkenlerde kontrol altında tutulduğu ergenlerin ailelerinden almış oldukları sosyal desteğin yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin

(Model 6) test edilmesine geçilmiştir. Model 6'ya ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi sonucu Şekil 16'da yer almaktadır.

Şekil 16. Ergenlerin aile sosyal desteğinin yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin yapısal model. N=2047; ** p<.001; p<.05

Şekil 16'da sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlığın kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki kurulan yapısal eşitlik modelinde, yalnızlıktan internet bağımlılığına giden yol katsayısı (λ = -.021, p>.05) hariç, tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

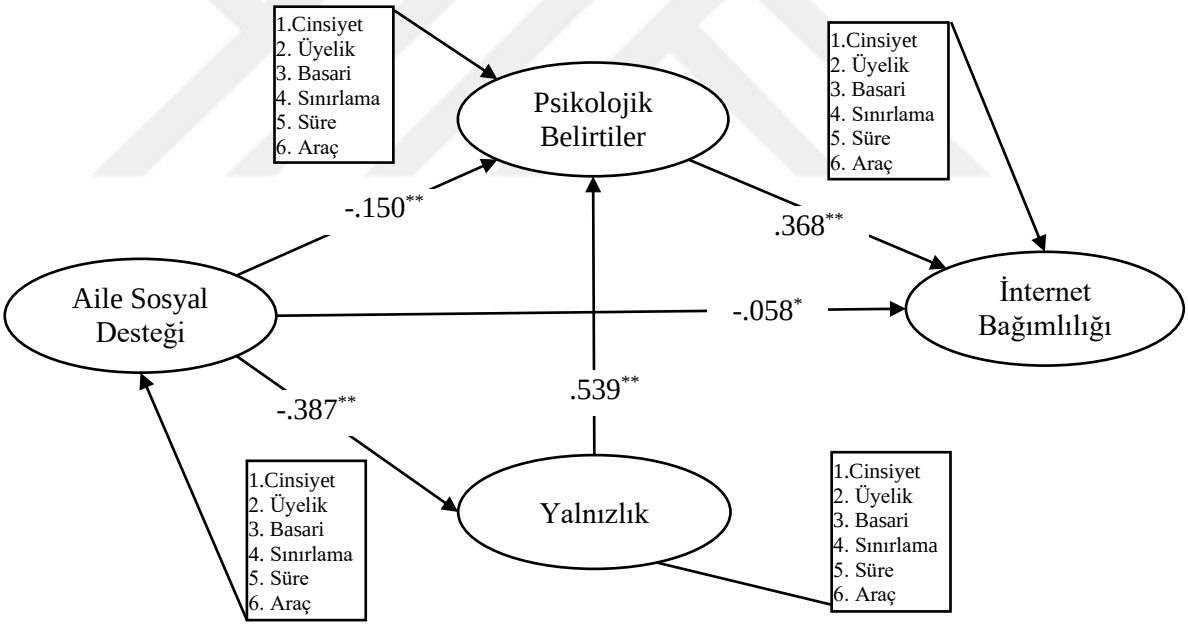
YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.149, p < .001) yalnızlığı (λ = -.388, p < .001) ve internet bağımlılığını (λ = -.064, p < .05) negatif yönde yordamaktadır. Ayrıca yalnızlık psikolojik belirtileri (β=.540, p < .001), psikolojik belirtiler yalnızlığı (β=.380, p < .001) pozitif yönde yordamaktadır.

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde: aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlığın kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının .008 (p > .05) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.056 (p < .001) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlık ve psikolojik

belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.080 ($p < .001$) olduğu; toplam dolaylı etki katsayısının ise -.128 ($p < .001$) olduğu anlaşılmaktadır.

Model 6'nın uyum iyiliği indekslerine şu şekildedir: χ^2=14019.843 (p<.001); df=3555; RMSEA=.038; CFI=.905; TLI=.902; SRMR=.050. Model 6'nın uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında uyum iyiliği indekslerin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Model 6'nın uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde olmasına rağmen, modelde yalnızlıktan internet bağımlılığına giden yolun anlamsız olduğu görülmüştür. Bu yüzden yalnızlıktan internet bağımlılığına giden anlamsız yol modelden çıkarılarak, ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan yapısal modelin (Model 7) test edilmesine geçilmiştir. Model 7'ye ilişkin gizil değişkenlerle kurulan yol analizi Şekil 17'de yer almaktadır.

Şekil 17. Ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin kurulan yapısal model. N=2047; ** p<.001

Şekil 17'de sunulan ergenlerin aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesindeki yapısal eşitlik modelinde, tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

YEM sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında; aile sosyal desteği psikolojik belirtileri (λ = -.150, p < .001), yalnızlığı (λ = -.387, p < .001) ve internet bağımlılığını (λ = -.058, p < .05) negatif yönde yordamaktadır. Yalnızlık psikolojik belirtileri (β=.539, p < .001) pozitif yönde yordamaktadır. Ayrıca psikolojik belirtiler yalnızlığı (β=.368, p < .001) pozitif yönde yordamaktadır.

YEM sonucunda dolaylı etkiler incelendiğinde: aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.055 (p < .001) olduğu; aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını yalnızlık ve psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla etkilediği standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının -.077 (p < .001) olduğu; toplam dolaylı etki katsayısının ise -.132 (p < .001) olduğu anlaşılmaktadır.

Model 7'nin uyum iyiliği indekslerine şu şekildedir: χ^2=13962.667 (p<.001); df=3556; RMSEA=.038; CFI=.906; TLI=.902; SRMR=.050. Model 7'nin tüm uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir düzeyde oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 11 incelendiğinde, aile sosyal desteğinin yalnızlık ve psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal olarak geliştirilmiş olası yedi modelin test sonuçları görülmektedir. Bu modeller sonucunda hem tüm yol katsayılarının anlamlı olması hem de uyum iyiliği indeksleri daha kabul edilebilir olması açısından Model 7'nin en tercih edilebilir model olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 11'de test edilen yedi modele ait uyum iyiliği indeksleri yer almaktadır.

Tablo 11.

Yapısal Modellere Ait Uyum İyiliği İndeksleri

	χ^2	df	RMSEA	CFI	TLI	SRMR
Model 1	16476.026	2765	.049	.876	.872	.056
Model 2	16278.207	2766	.049	.878	.874	.056
Model 3	16472.975	2765	.049	.876	.873	.056
Model 4	16537.417	2764	.049	.876	.872	.056
Model 5	13840.177	2763	.044	.900	.897	.051
Model 6	14019.843	3555	.038	.905	.902	.050
Model 7**	13962.667	3556	.038	.906	.902	.050

** Tercih Edilen Model

Sonuç olarak Model 7'nin kabul edilebilir değerler alarak uyum iyiliği indeksleri bakımından sınanan en iyi model olduğu görülmüştür. Ergenlerin aile sosyal desteği psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla ve yalnızlık/psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla; yalnızlıkları da psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilediği söylenebilir. Bu noktadan hareketle ergenlerin aile sosyal desteğinin doğrudan internet bağımlılık düzeyini, psikolojik belirtileri ve yalnızlığı düşürebileceği söylenebilir. Ayrıca aile sosyal desteği dolaylı olarak psikolojik belirtileri düşürmesiyle de internet bağımlılık düzeyinin düşmesi üzerinde etkili olabileceği ileri sürülebilir. Diğer taraftan ergenlerin yaşayabileceği yalnızlık duygusunun psikolojik belirtilerini yükseltebileceği, psikolojik belirtilerin yükselmesiyle de internet bağımlılık düzeyinin yükselebileceği belirtilebilir. Son olarak aile sosyal desteğinin artması sonucunda ergenlerin yalnızlık duygusunun düşeceği yalnızlık duygularının düşmesiyle beraber psikolojik belirtilerinin düşeceği ve dolayısıyla internet bağımlılık düzeylerinde anlamlı düşüşlerin olacağı söylenebilir.

Bu modele ait doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı olup olmadıklarına yönelik ek kanıt sağlamak adına 1.000 yeniden örnekleme yoluyla gerçekleştirilen "bootstrapping" işlemi sonucunda "bootstrapping" katsayısı ve % 95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12.

Tercih Edilen Modele Ait Bootstrapping Sonuçları

Model Yolları	Katsayı	%95 G.A.	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Doğrudan Etkiler			
Aile Sosyal Desteği → İnternet Bağımlılığı	-.058	-.106	-.018
Aile Sosyal Desteği → Psikolojik Belirtiler	-.150	-.199	-.103
Aile Sosyal Desteği → Yalnızlık	-.387	-.440	-.337
Psikolojik Belirtiler → İnternet Bağımlılığı	.368	.324	.412
Yalnızlık → Psikolojik Belirtiler	.539	.494	.581
Dolaylı Etkiler			
Aile Sos.Des. → Psikolojik Belirtiler → İnt. Bağım.	-.055	-.075	-.037
Yalnızlık → Psikolojik Belirtiler → İnt. Bağımlılığı	.198	.169	.228

Preacher ve Hayes (2008) bootstrapping sonucunda elde edilen katsayıların alt ve üst sınırının sıfırı kapsamaması sonucunda doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlı

olduğunu ifade etmektedirler. Tablo 12 incelendiğinde modeldeki doğrudan ve dolaylı etkilerin bootstrapping güven aralıkları alt ve üst sınırları sıfırı kapsamaması neticesinde etkilerin tamamının anlamlı olduğu sonucuna varılabilir. Bu nedenle bootstrapping işlem sonuçlarının da ergenlerin aile sosyal desteğinin ve yalnızlığın psikolojik belirtiler aracılığıyla internet bağımlılığını etkilediği sonucunu desteklediği ifade edilebilir.

4.2.2. Bazı Sosyo Demografik Değişkenlerin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin Test Edilmesi

Aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler ve yalnızlık aracılığıyla ergenlerin internet bağımlılıkları üzerindeki etkisinin incelendiği yapısal eşitlik modellemesinde uyum indeksleri bakımından en kabul edilebilir modelin Model 7 olduğuna karar verilmiş, araştırmada dışsal değişkenler olarak kabul edilen ergenlerin cinsiyeti, herhangi bir sosyal medya hesabına sahip olup olmama durumları, algılanan akademik başarı düzeyleri, ebeveynlerinin internet kullanımlarına sınırlama koyup koymama durumları, günlük internet kullanım süreleri ve interneti çoğunlukla kullandıkları araçlara ilişkin bazı sosyo demografik değişkenlerin "internet bağımlılığı" üzerine olan etkilerine bakılmıştır. Bulgulara ilişkin sonuçlar Tablo 13'de raporlaştırılmıştır. Her bir alt probleme ilişkin bulgular tablonun altında sırasıyla sunulmuştur.

Tablo 13.

İnternet Bağımlılığı Yapısal Eşitlik Modellemesinin Dışsal Değişkenleri İçin Kestirimler

Parametre	**Std. Kestirim**	**Std. Hata**	**Std. Kestirim/ Std. Hata**	**p**
Cinsiyet				
Erkek→ İnternet Bağımlılığı	.145	.039	3.699	.000***
Sosyal Medya Üyelik Durumu				
Hayır→ İnternet Bağımlılığı	-.364	.049	-7.476	.000***
Ebeveynin İnternet Kullanımına Sınırlama Koyması				
Hayır→ İnternet Bağımlılığı	-.077	.037	-2.076	.038*
Algılanan Akademik Başarı				
Orta → İnternet Bağımlılığı	.072	.039	1.850	.064
Düşük→ İnternet Bağımlılığı	.123	.059	2.068	.039*

Günlük İnternet Kullanım Süresi				
1-3 Saat Kullananlar → İnternet Bağımlılığı	.524	.041	12.918	.000***
3-5 Saat Kullananlar→ İnternet Bağımlılığı	1.044	.056	18.778	.000***
5 ve üzeri Kullananlar → İnternet Bağımlılığı	1.351	.068	19.737	.000***
İnternete Girdikleri Araçlar				
Bilgisayar → İnternet Bağımlılığı	-.096	.060	-1.588	.112
Tablet→ İnternet Bağımlılığı	.161	.079	2.033	.042*
Diğer → İnternet Bağımlılığı	-.442	.142	-3.115	.002**

Not: Cinsiyet değişkeni için referans kategorisi "kadın", sosyal medya üyelik durumu için referans kategorisi "Evet", ebeveynin internet kullanımına sınırlama koyması değişkeni için referans kategorisi "Evet", Algılanan Akademik Başarı için referans Kategorisi "İyi", Günlük internet kullanım süresi için referans Kategorisi "0-1", İnternete girilen araç için referans kategorisi "akıllı telefon" olarak belirlenmiştir.

Std: Standartlaştırılmış. p < .050*, p < .010**, p < .001***.

Diğer özellikler kontrol edildiğinde, erkeklerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması kızların ortalamasından (S.d. farkı 0.145) daha fazladır. Bu artış α=.001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır (p = .000).

Diğer özellikler kontrol edildiğinde, herhangi bir sosyal medya hesabına üye olmayanların internet bağımlılık düzeyleri ortalaması herhangi bir sosyal medya hesabına üye olanların ortalamasından (S.d. farkı -.364) daha düşüktür. Bu düşüş α=.001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır (p = .012).

Diğer özellikler kontrol edildiğinde, ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulmadığını söyleyenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulduğunu söyleyenlerin ortalamasından (S.d. farkı -.077) daha düşüktür. Bu düşüş α=.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır (p = .038).

Diğer özellikler kontrol edildiğinde, algılanan akademik başarı düzeyini orta olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması algılanan akademik başarı düzeyini iyi olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalamasından (S.d. farkı .072) daha yüksektir. Bu artış α=.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır (p= .064). Buna karşın diğer özellikler kontrol edildiğinde, algılanan akademik başarı

düzeyini düşük olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması algılanan akademik başarı düzeyini iyi olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalamasından (S.d. farkı .123) daha yüksektir. Bu artış α=.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır (p = .039).

Diğer özellikler kontrol edildiğinde, günlük 1-3 saat (S.d. farkı .524), 3-5 saat (S.d. farkı 1.044), 5 saat ve üstü (S.d. farkı 1.351) internet kullandığını ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması; günlük 0-1 saat arası internet kullandığını ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalamasından daha yüksek çıkmıştır. Bu artış α=.001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır (p = .000).

Diğer özellikler kontrol edildiğinde; internete bilgisayarla girenlerin (S.d. farkı -.096; p=.112) internet bağımlılık düzeyleri ortalaması ile telefonla girenlerin ortalaması arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır (p>.05). İnternete tabletle girenlerin (S.d. farkı .161; p=.042) internet bağımlılık düzeyleri ortalaması telefonla girenlerin ortalamasından daha yüksek, diğer araçlarla girenlerin (S.d. farkı -.442; p=.002) internet bağımlılık düzeyleri ortalaması ise daha düşük çıkmıştır. Bu farklılıklar α=.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre hipotetik modele ait araştırma hipotezlerinin kabul edilmesine veya kabul edilmemesine ilişkin bulgular Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14.

Hipotetik Modelin Araştırma Hipotezlerine Ait Bulgular

Araştırma Hipotezleri	Kabul/Red
Hipotez A.1: Algılanan sosyal destek internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez A.2: Algılanan sosyal destek psikolojik belirtileri anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez A.3: Algılanan sosyal destek yalnızlığı anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez A.4: Yalnızlık psikolojik belirtileri anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez A.5: Yalnızlık internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Red
Hipotez A.6: Psikolojik belirtiler internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul

Hipotez A.7: Algılanan sosyal destek psikolojik belirtiler aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez A.8: Algılanan sosyal destek yalnızlık aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Red
Hipotez A.9: Yalnızlık psikolojik belirtiler aracılığı ile internet bağımlılığını anlamlı bir biçimde yordamaktadır.	Kabul
Hipotez B.1: Ergenlerin cinsiyeti internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kabul
Hipotez B.2: Ergenlerin herhangi bir sosyal medya üyeliğinin olması internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kabul
Hipotez B.3: Ergenlerin algılanan akademik başarı düzeyleri internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kısmen Kabul
Hipotez B.4: Ergenlerin ebeveynlerinin internet kullanımına koymuş oldukları sınırlamalar internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kabul
Hipotez B.5: Ergenlerin günlük internet kullanım süreleri internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kabul
Hipotez B.6: Ergenlerin internete girmek için kullanmış oldukları araçlar internet bağımlılık düzeylerini etkilemektedir.	Kısmen Kabul

Tablo 14'te sunulduğu üzere araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen Hipotetik modele ait araştırma hipotezlerinden Hipotez A1, A2, A3, A4, A6, A7, A9 ve Hipotez B1, B2, B3, B4, B5, B6'nın doğrulandığı, Hipotez A5 ve Hipotez A8'in doğrulanmadığı saptanmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri, algılanan aile sosyal desteği, yalnızlık ve psikolojik belirtiler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilere yönelik bulgular kuramsal altyapı ve gerek yurt içi gerekse de yurt dışı alan yazın sonucunda elde edilmiş olan diğer araştırmalar çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Öncelikle yapılan analizler sonucu en iyi model olduğu belirlenen aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla, yalnızlığın ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine yönelik kurulan modele (Model 7) dair doğrudan etkilere sonrasında ise dolaylı etkilere ilişkin tartışma ve yorumlamalara yer verilmiştir.

Son olarak bu çalışmada bazı demografik değişkenlerin (cinsiyet, sosyal medya üyelik durumu, algılanan akademik başarı düzeyi, ebeveynlerin internet kullanımına sınırlandırma durumu, günlük internet kullanım süresi, ve internete girilen araçlar) aile sosyal desteği, psikolojik belirtiler ve yalnızlık değişkenleri üzerindeki etkisi kontrol altında tutularak internet bağımlığı üzerindeki etkisine dönük tartışma ve yorumlamalara yer verilmiştir.

5.1. Aile Sosyal Desteğinin Psikolojik Belirtiler ve Yalnızlık Aracılığı ile Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeylerini Etkilemesine Yönelik Kurulan Modele İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada aile sosyal desteği, psikolojik belirtiler, yalnızlık ve internet bağımlığı arasında kuramsal olarak alt yapısı uygun toplam yedi yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Elde edilen bulgular bu modeller arasında uyum iyiliği indekslerine göre Model 7'nin en iyi model olduğunu göstermektedir. Model 7'ye göre aile sosyal desteği psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla, yalnızlık ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemektedir. Bu modele ait doğrudan ve dolaylı yollara ait tartışmalar ve yorumlamalar alt başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

5.1.1 Modelde Yer Alan Doğrudan Etkilere İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

5.1.1.1. Aile Sosyal Desteğinin İnternet Bağımlılığını Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Modelde aileden algılanan sosyal destekten diğer değişkenlere giden yollar incelendiğinde en zayıf doğrudan etki aileden algılanan sosyal destek ve internet bağımlılığı arasında bulunmuştur. Aileden algılanan sosyal destek ve internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş ve aile sosyal desteğinin internet bağımlılığını negatif yönde anlamlı bir biçimde yordadığı bulunmuştur. Bu bağlamda Hipotez A.1'in doğrulandığı söylenebilir.

Bulguya göre ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek yükseldikçe internet bağımlılık düzeyleri düşmekte ya da aileden algılanan sosyal destek düştükçe internet bağımlılık düzeyinin yükseldiği söylenebilir. İlgili alan yazın incelendiğinde bu sonucu destekler nitelikte, ön ergenler, ergenler ve genç yetişkinlerle yapılan çalışmalarda aile sosyal desteği ve internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğuna (Esen ve Gündoğdu, 2010; Gunuc ve Dogan, 2013; Taşdemir, 2016) ayrıca aile sosyal desteğinin internet bağımlılığı üzerinde negatif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğuna (Esen ve Siyez, 2011; Işık ve Ergün, 2018) ilişkin araştırma bulgularına rastlamak mümkündür. Görüldüğü üzere bu araştırmanın bulguları literatürdeki diğer bazı araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Anne babanın ergene sevgi ve şefkat göstermesi onunla ilgilenmesi ve onu desteklemesi durumunda ergen üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu ifade edilmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015). Nitekim tersi bir durumda çocuğun yalnızlaşabileceği söylenebilir. Perlman ve Peplau (1984) yalnızlığı birey için acı ve rahatsızlık verici olan öznel bir duygu durumu şeklinde ifade etmektedirler. Dolayısıyla ergen rahatsız edici bu duygu durumundan kurtulmak için en kolay şekliyle internet aracılı yeni arayışlar içine girebilir. Nitekim yapılan bir araştırmaya göre ergen ebeveyn arasında güven ve iletişime dayalı bir bağlanma gerçekleşmez ya da bu bağlılıkta aksaklıklar olursa ergen interneti yeni bir bağlanma figürü olarak görebilir veya internet aracılığıyla yeni bağlanma figürleri arayabilir (Lei ve Wu, 2007). Ayrıca çevrim içi ve çevrim dışı sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin incelendiği bir araştırmada çevrim içi sosyal destek arayanların internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu rapor edilmiştir (Wang ve Wang, 2013). Dolayısıyla ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek

düştükçe bu desteği internet üzerinden aramaya çalışıyor olabilirler bu da onların daha uzun süreli internet kullanmasına ve internet bağımlılığı olarak ifade edilebilecek olumsuz bir durumun ortaya çıkmasına neden olabilir.

5.1.1.2. Aile Sosyal Desteğinin Psikolojik Belirtileri Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise aile sosyal desteğinin ergenlerin psikolojik belirti düzeylerini doğrudan etkilediğine ilişkin sonuçtur. Bu bulguya göre ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destek ile psikolojik belirti düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, aile sosyal desteğinin ergenlerin psikolojik belirti düzeylerini negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür. Bu bağlamda Hipotez A.2'nin doğrulandığı söylenebilir.

Bu sonuca göre ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destek yükseldikçe bireyin psikolojik belirti düzeyi düşmekte ya da aileden algılanan sosyal destek düştükçe bireylerin psikolojik belirti düzeyinin yükseldiği söylenebilir. İlgili alan yazın incelendiğinde bu sonucu destekler nitelikte, ergenler ve genç yetişkinlerin aile sosyal desteği ve psikolojik belirtileri arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğuna (Eldeleklioglu, 2006; Ioannou et al., 2019; Romero, Riggs, ve Ruggero, 2015; Yiğit Demir, 2018) ayrıca aile sosyal desteğinin psikolojik belirtiler üzerinde negatif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğuna (Doğan, 2008; Pettit, Roberts, Lewinsohn, Seeley, ve Yaroslavsky, 2011; Shulman, Kalnitzki, ve Shahar, 2009; Stice et al., 2004) ilişkin araştırma bulgularına rastlamak mümkündür. Görüldüğü üzere bu araştırmanın bulguları literatürdeki diğer bazı araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Havighurst'a göre bir ergen içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine uygun olarak bir mesleğe hazırlık süreci içerisine girerek bu gelişim ödevini yerine getirmelidir. Ergen içinde bulunduğu gelişim döneminin biyolojik değişikliklerine uyum göstermeye çalışmakla birlikte bir anda kendini yeni bir okula başlamak ve en önemlisi bir mesleğe hazırlık anlamına gelen sınavlara hazırlanmak gibi zorlu bir sürecin içinde bulmaktadır. Ergen tüm bu süreçleri sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için ailesinin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Buna karşın ebeveynlerin gerek sınavlara hazırlık sürecinde gerekse de okul akademik performansı konusunda sürekli ergeni başka arkadaşlarıyla kıyasladığı, ondan potansiyelinden çok daha fazlasını istediği ve aynı duygu ve düşüncede olduğu arkadaşlarıyla birlikte zaman geçirmesini kısıtladıkları

bilinmektedir. Dolayısıyla ergen ebeveyninin kendisini diğer arkadaşlarıyla kıyaslaması sonucu kişisel yetersizlik ve küçüklük duygularına kapılarak olumsuz bir benlik geliştirmiş olabilir. Tüm bu zorlu süreçlerle baş etmek durumunda kalan ergen stres, karamsarlık ve ümitsizlik gibi depresif belirtiler gösterebilir.

Sosyal desteğin kuramsal olarak temellendirildiği alan yazın incelendiğinde biri algılanmış diğeri alınan sosyal destek olmak üzere iki farklı sosyal destek olduğu ifade edilmektedir. Algılanmış sosyal destek nicelikten çok niteliksel ve öznel bir bakışı yansıtmakta, alınan sosyal destek ise daha nesnel ve niceliksel özellikler taşımaktadır (Çeçen, 2008). Nitekim algılanan sosyal desteğin psikolojik sağlık üzerinde alınan sosyal destekten daha belirleyici olduğuna ilişkin bir görüş olduğu görülmektedir (Çeçen, 2008). Dolayısıyla ebeveyni tarafından ergene verilen sosyal desteğin nitelikli olması durumunda ergenin daha düşük psikolojik belirtiler göstereceği söylenebilir. Ailenin sosyal desteğinin olmaması ya da sosyal desteğin sadece belli konularda sınırlandırılması durumunda psikolojik belirtilerin yükseleceği söylenebilir.

Ailesinden algıladığı sosyal desteği düşük olan bireyler bu desteği daha kolay bulabilecekleri internet ortamında yeni sosyal ilişkiler kurma arayışına yönelebilirler. İnternet sınırları belli olmayan farklı kültür ve sosyoekonomik düzeye sahip birçok ergenin birlikte vakit geçirdiği bir ortam olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla ergenler sosyal medya aracılığıyla ebeveyninden göremediği desteği bulmak amacıyla etkileşim içine girdiği diğer insanlarla uzun süreli paylaşımlarda bulunabilir onları takip edebilir, içerikler paylaşabilir, paylaşılan içerikleri saatlerce takip edebilir. Tüm bunları bilgisayar ya da akıllı telefon kullanarak gecenin saatlerine kadar saatlerce yaptığı için uyku bozuklukları gibi psikotik belirtiler gösterebilir. Diğer taraftan bu devasa içerik içinde birçok ergenle kendini kıyaslaması sonucunda olumsuz duygu ve düşünceler içine girerek olumsuz bir benlik geliştirmiş olabilir. İnternet ortamında yeni sosyal destekler aramak kişinin gerçek yaşamda kişilerarası problemler yaşamasıyla sonuçlanabilir. Bu da depresif belirtiler gibi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir (Yeh, Ko, Wu, Cheng, 2008).

5.1.1.3. Aile Sosyal Desteğinin Yalnızlığı Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Modelin test edilmesi sonucu ortaya çıkan bir diğer bulgu da ergenlerin aile sosyal desteğinin yalnızlık düzeylerini doğrudan etkilediğine dayalı sonuçtur. Bu bulguya göre ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destek ile yalnızlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, aile sosyal desteğinin ergenlerin yalnızlık düzeylerini negatif yönde yordadığı bulgulanmıştır. Bu bağlamda Hipotez A.3'ün doğrulandığı söylenebilir.

Bu sonuca göre ergenlerin aileden algıladıkları sosyal destekleri yükseldikçe yalnızlık düzeyi düşmekte ya da aileden algıladıkları sosyal destek düştükçe yalnızlık düzeyinin yükseldiği söylenebilir. İlgili alan yazın incelendiğinde bu sonucu destekler şekilde, aile sosyal desteği ve yalnızlık arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğunu gösteren bulgularla (Aydıner Boylu, Günay ve Ersoy, 2019; Chang et al., 2017; Kozaklı, 2006; Salimi ve Bozorgpour, 2012; Segrin ve Passalacqua, 2010; Süel, 2018; Yılmaz, Yılmaz ve Karaca, 2008); sosyal destek ve yalnızlık arasındaki ilişkileri irdeleyen meta-analiz çalışmasının bulgusuyla (Mahon, Yarcheski, Yarcheski, Cannella, ve Hanks, 2006) paralel sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Bu araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere aile sosyal desteği ve yalnızlık arasında tespit edilen negatif yönde anlamlı ilişkilerin ve aile sosyal desteğinin yalnızlığı negatif yönde yordadığına ilişkin sonucun alanyazınla örtüştüğü söylenebilir.

Anne baba ve çocuk arasındaki bağlılığın ve iletişimin olumsuz bir nitelik taşıması çocukta yalnızlık duygusunun gelişmesine neden olmaktadır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015). Nitekim ebeveyn-ergen ilişki kalitesinin incelendiği bir araştırmada özellikle olumsuz anne-ergen ilişkisinin yalnızlık üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmüştür. Diğer bir anlatımla anne ve ergen arasındaki ilişki kalitesinin düşmesi ya da olumuz olması durumunda ergen kendisini daha yalnız hissetmektedir (Say ve Batigun, 2016). Günümüzde çoğunlukla hem anne hem de babanın çalışma yaşantısı içine girdikleri bilinmektedir. Anne ve babanın çalışması sonucunda çocuklarına yeteri kadar vakit ayıramadıkları ve dolayısıyla kurulan iletişim genellikle yüzeysel olduğu söylenebilir. Anne, baba ve ergen arasındaki bu yüzeysel ilişkiler ergenin kendini yalnız hissetmesine neden olabilir.

Ebeveynlerinden daha az destek aldığını düşünen, gün boyunca ebeveynlerle birlikte olma konusunda daha az fırsata sahip olan ve ebeveynlerle daha az etkinliğe katılan ergenlerin yalnız olma olasılığı daha yüksektir (Antognoli-Toland, 2001).

Ergenlik dönemi çoğu zaman çalkantılı ve stresli bir dönem olarak görülmektedir. Ergenin bu dönemi sağlıklı bir şekilde geçirip psikososyal gelişim görevlerini yerine getirmesinde ailesinin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ailesi tarafından yeterli desteği alamayan ergenlerin yaşayacağı bunalım daha yüksek olabilir. Bu karmaşalı dönemde ergen, yerine getirmesi gereken görevleri ailesinin desteğini almadan başarmakta güçlük çekebilir ve daha da yalnızlaşabilir. Ayrıca psikososyal gelişim görevlerinden biriside ergenin her iki cinsten yaşıtlarıyla yeni ve uygun ilişkiler geliştirmesi görevidir. Ülkemizde özellikle lise öğrenimine devam eden ergenlerin bu psikososyal görevi yerine getirmesi sürecinde birçok nedene bağlı olarak ailesinin olumsuz baskısına maruz kalabilir. Ergen karşı cinsle uygun ilişkiler geliştirmede ailesinden yeterli sosyal desteği alamadığı için kendini daha yalnız hissedebilir.

5.1.1.4. Yalnızlığın Psikolojik Belirtileri Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Modelde değişkenler arasındaki yollar incelendiğinde en güçlü doğrudan etki yalnızlık ve psikolojik belirtiler arasında bulunmuştur. Yalnızlık ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuş ve yalnızlığın psikolojik belirtileri anlamlı bir biçimde yordadığı saptanmıştır. Bu bağlamda Hipotez A.4'ün doğrulandığı söylenebilir.

Bulguya göre ergenlerin yalnızlık düzeyleri yükseldikçe psikolojik belirti düzeyleri de yükselmekte ya da yalnızlık düzeyleri düştükçe psikolojik belirti düzeyleri de düşmektedir. Alanyazında bu çalışma sonucunu destekler nitelikte yalnızlık ile psikolojik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğunu gösteren araştırmalar (Girelli, 2019; Narchal, 2017; Ogurlu, Yalin, ve Yavuz Birben, 2018; Şahin ve Durak, 1994; Yao ve Zhong, 2014) olduğu görülmektedir. Ayrıca yalnızlığın psikolojik belirtileri gerek genç yetişkinler ve yetişkinlerle yapılan çalışmalarda (Chang, 2018; Gamsız ve Aypay, 2018; Jaya, Hillmann, Reininger, Gollwitzer, ve Lincoln, 2017; Meltzer et al., 2013; Muyan et al., 2016; Yiğit Demir, 2018), gerekse ergenlerle yapılan çalışmalarda (Erzen ve Çikrikci, 2018) pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı araştırmalara rastlanılmaktadır. Ayrıca Pandeya'nın (2010) yürütmüş olduğu derleme çalışması ve Qualter, Brown, Munn, ve Rotenberg'in (2010) yaptıkları boylamsal çalışma sonuçları da bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Freud'un psikoseksüel gelişim kuramında Latent dönem altı yaşından ergenliğin başına kadar süren bir dönemi, Genital dönem on iki yaş yani ergenlik dönemi ve sonraki yaşları kapsamaktadır. İlginç bir şekilde Latent dönemde kendi cinsiyetlerinden olan çocuklarla zaman geçirmeyi ve arkadaşlık etmeyi tercih eden, karşı cinse ve cinsel konulara ilgisiz görünen çocuklar Genital dönemde bir anda bastırılmış cinsel dürtüler uyanmış, libido karşı cinsten uygun bir sevgi nesnesine yönelmeye başlamıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2014). Diğer taraftan ergenden Havighurst'un gelişim görevlerinden her iki cinsten yaşıtlarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurması gerektiğine ilişkin görevi yerine getirmesi beklenmektedir. Ancak ebeveynler birçok sebebe bağlı olarak ergenin gerek karşı cinsle gerekse de hemcinsleriyle kurması gereken bu iletişimi engelledikleri ya da destek olmadıkları için ergen kendini yalnız hissediyor olabilir. Nitekim yalnızlığın sosyal ilişki eksikliklerinin çok önemli bir göstergesi olduğu ifade edilmektedir (Heinrich ve Gullone, 2006). Ergenin yerine getirmesi gereken bu gelişim görevi anne baba tarafından desteklenmediği ve onaylanmadığı için ebeveyn ergen çatışmasını ortaya çıkarabilir. Anne baba ve ergen arasında yaşanan bu çatışmalar ergeni yalnızlaştırarak karamsarlık, ümitsizlik gibi depresif belirtilerin ya da gerginlik, sinirlilik, rahatsızlık gibi kaygıların ortaya çıkmasına neden olabilir.

5.1.1.5. Yalnızlığın İnternet Bağımlılığını Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmada yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler çıkmış olmasına rağmen, ergenlerin yalnızlık düzeyleri internet bağımlılığını model 7'de doğrudan anlamlı bir biçimde yordamamıştır. Bu bağlamda Hipotez A.5'in reddedildiği söylenebilir.

Alanyazında yalnızlık ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırmaya rastlanılmaktadır. Bu araştırmaların büyük bir kısmında internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu (Kim, LaRose, ve Peng, 2009; Puri ve Sharma, 2016), ayrıca ergenlerin yalnızlık düzeyinin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çevik ve Yildiz, 2017; Ceyhan ve Ceyhan, 2008; Hasta, 2014; Whang et al., 2003). Çalışmamızda her ne kadar yalnızlık değişkeninin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan bir etkisi çıkmamış olsa da Model 7'de görüleceği üzere yalnızlığın internet bağımlılığı üzerinde psikolojik belirtiler üzerinden dolaylı bir etkisi vardır.

Alanyazında internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmamızın sonucunu destekler nitelikte az sayıda çalışma olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki olmadığını (Doğrusever, 2015; Odacı ve Çelik, 2013) yalnızlığın internet bağımlılığını yordamadığını (Tian at al., 2019; Çetinkaya, 2013, Eldeliklioğlu ve Vural Batik, 2013) gösteren bulgulara ulaşmak mümkündür.

Literatür incelendiğinde gerek ergenler gerekse de genç yetişkinlerle yapılmış çalışmalarda internetin çoğunlukla sosyal iletişim kurmak amaçlı kullanıldığı görülmektedir (Hasta, 2014; Taş, 2018). Bireyler yüz yüze iletişimin bir alternatifi olarak online iletişimi tercih etmekte, online iletişim yöntemlerini kullandıklarında yüz yüze iletişimden daha çok kontrol sahibi olduklarını hissetmekte, insanlarla tanışmak ve konuşmanın online yollarla yapılmasının yüz yüze yapılmasından daha iyi olduğunu düşünmektedir. Böyle bir durumun, onların interneti kompulsif bir biçimde kullanmalarına neden olduğu düşünülebilir. Kısaca yüz yüze iletişimin alternatifi olarak online sosyal etkileşimleri tercih edenlerin interneti kompulsif kullandıkları söylenebilir. Bu kompulsif kullanım okul ve iş başarısında düşüşlere ayrıca sosyal etkinliklere katılamama gibi olumsuz bazı sonuçlara neden olabilmektedir (Caplan, 2005). Görüldüğü üzere ergenler interneti yüz yüze etkileşimin alternatifi olarak sosyal etkileşim ve iletişim amaçlı kullandıkları için kendilerini yalnız hissetmiyor olabilirler. İnternet bağımlısı olanların diğer gruplardan daha yüksek düzeyde online sosyal destek aldıkları ifade edilmektedir (Hardie ve Tee, 2007). Aslında söz konusu bu durum ergenlerin kendilerini yalnız hissetmedikleri şeklinde yorumlansa da ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle üzerinde dikkatle durulması gereken bir konu olarak düşünülebilir.

İnternet ergenlere talepleri olmaksızın birçok arkadaşlık yanılsaması sunmaktadır (Beard, 2011). Başka bir anlatımla internet aracılığıyla kullanılan birçok sosyal medya platformu kullanıcıya isteği dışında bir başka kullanıcının arkadaşlık teklifini sunması konusunda aracılık etmektedir. Ergen daha önce hiç tanımadığı, görmediği hiçbir şekilde yüz yüze bir iletişim içine girmediği ya da girdiği bir başka kullanıcının beğenisini ya da takibini sosyal medya aracılığıyla alabilmektedir. Bu şekliyle, ergen aslında günlük yaşantısında kurması beklenen yüz yüze iletişimi sanal iletişim araçlarıyla kurarak kendini yalnız hissetmemiş olabilir. Aslında böyle bir iletişim metodu ergenin kurması gereken gerçek yüz yüze iletişim ihtiyacını karşılıyor gibi görünse de gerçek yaşantıdaki iletişim gibi sağlıklı olmadığı bilinmektedir. Nitekim aile ve arkadaşlarla sosyal medya aracılığıyla kurulan etkileşim ve iletişimin günlük yaşantıda yüz yüze kurulan gerçek

sosyal ilişkilere bir alternatif olmadığı ifade edilmektedir (Yao ve Zhong, 2014). Ayrıca sanal iletişimlerde bir arkadaşlığı bitirme ya da başlatma sadece tek tıkla olabilecek kadar kolayken gerçek yaşamda kurulmuş olan bir arkadaşlığı bitirmek ya da yeni bir arkadaş edinmek bu kadar kolay olmamaktadır. Sosyal medya kullanımı ergenlerin günlük yaşantılarının vazgeçilmez bir parçası olması itibariyle ergenler gerçek sosyal etkileşimlerinin büyük bir kısmını sosyal medya araçlarıyla yürüttükleri için kendilerini yalnız hissetmemiş olabilirler.

5.1.1.6. Psikolojik Belirtilerin İnternet Bağımlılığını Doğrudan Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın bir diğer bulgusu da psikolojik belirtilerin ergenlerin internet bağımlılıklarını doğrudan etkilediğine dayalı sonuçtur. Bu etkide psikolojik belirtiler ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca psikolojik belirtilerin internet bağımlılığını anlamlı yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Hipotez A.6'nın doğrulandığı söylenebilir.

Bu sonuca göre ergenlerin psikolojik belirti düzeyi yükseldikçe internet bağımlılık düzeyi yükselmekte ya da psikolojik belirti düzeyi düştükçe internet bağımlılık düzeylerinin de buna eşlik ederek düştüğü söylenebilir. Bu araştırmanın sonucunun psikolojik belirtiler ile internet bağımlığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğuna (Dong, Lu, Zhou, ve Zhao, 2011; İkiz et al., 2015; Spada, Langston, Nikčević, ve Moneta, 2008; Taş, 2018; Yao ve Zhong, 2014) ayrıca psikolojik belirtilerin internet bağımlılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğuna (Chou et al., 2017; Yang, Fu, Chen, Hsieh, ve Lin, 2019) ilişkin araştırma bulgularıyla tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Ergenlerde psikolojik belirtilerden düşmanca davranışlar ile internet bağımlılığı ve internet oyun bağımlılığı arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu bilinmektedir (Demirtaş Madran ve Ferligül Çakılcı, 2014; Koç, 2011; Yen et al., 2008; Stavropoulos, Kuss, Griffiths, Wilson ve Motti-Stefanidi, 2017). Bu sonuç farklı şekillerde yorumlanabilir. İnternet bağımlılığının farklı bir türü olarak düşünülebilecek internet oyun bağımlılığı ergenlere düşmanca davranışlarını ortaya çıkarmaları konusunda aracılık ediyor olabilir. Nitekim ergenin düşmanca davranışlarını toplum içerisinde göstermesi süper ego tarafından kabul edilmez. Bu yüzden ego bu davranışı daha kabul edilebilir yollarla ortaya çıkarmasını sağlayacak şekilde yer yön değiştirme savunma

mekanizmasını kullanıyor olabilir. Ergen bu şekilde toplum tarafından kabul edilmeyecek düşmanca davranışlarını internet ortamında özellikle şiddet içerikli oyunlar oynayarak gösteriyor olabilir. Dolayısıyla internet aracılığıyla çok oyunculu online oyunlar ergenin bu davranışını daha kabul edilebilir şekilde ortaya çıkararak sürekli pekiştiriyor olabilir. Davranışçı öğrenme kuramının temel ilkelerinden pekiştirme yoluyla istenmedik bu davranış kalıcılık kazanıyor olabilir. Nitekim saldırgan ve düşmanca duygulara sahip olanların internet bağımlısı olmaya daha yatkın oldukları görülmektedir (Kumar ve Singh, 2014). Bu durum internet aracılı şiddet içerikli oyunların internet kullanımını pekiştirmesi sonucunda bireyin bağımlı olma riskinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Freud'un yapısal kişilik kuramı id, ego ve süper egodan oluşmaktadır. İd bilinç dışı düzeyde işlev gösterir ve içgüdüsel biyolojik dürtülerle (cinsellik ve saldırganlık) ilişkilidir. Biyolojik gereksinimleri psikolojik arzulara çevirir. İd'in tek istediği haz ilkesi doğrultusunda hareket etmektir (İnanç ve Yerlikaya, 2014). İnternet bireyin içgüdüsel olarak getirdiği cinsellik ve saldırganlık gibi psikolojik arzularını karşılayacak içerikler barındırmaktadır. Örneğin birey aslında süperegonun cezalandırması olmaksızın internet pornografisi ve sanal seksi kullanarak cinsellik arzularının ortaya çıkardığı gerilimi azaltabilir. Diğer taraftan yine süperegonun cezalandırmaları olmadan şiddet içerikli oyunlar oynayarak saldırganlık arzusunun ortaya çıkardığı gerilimi azaltabilir. İnternet ortamında süperego gibi id'in istem dışı taleplerini yargılayacak bir ortam olmadığından ayrıca birey anonim olarak kendini gizleyebildiğinden, cezalandırılma korkusu olmadan psikolojik gerilimini düşürecek içerikleri takip etme konusunda fırsatlara sahiptir. İnternetin bireye sağladığı bu anonimlik, süperegonun cezalandırmalarının olmayışı, içgüdüsel arzularını erteleme ya da bastırmadan ortaya çıkardığı için ergen daha uzun süreler internet kullanarak internet bağımlısı olabilir.

Psikolojik belirtilerin bir boyutu da kişilerarası duyarlılık/olumsuz benliktir. Olumsuz benlik bireyin kendini diğer arkadaşlarıyla karşılaştırarak değersiz görmesi, diğer insanlara yakınlık duymamak, onaylarını alamamak, bireyin kendini değersiz görmesi, değersizlik duyguları yaşaması gibi duygu ve düşünceleri içerdiği söylenebilir (Şahin ve Durak, 1994). Ergenlik dönemi özellikle ergenin sürekli kendini bir başkasıyla kıyasladığı, rol model aldığı bir dönemdir. Anne baba, arkadaşları ve çevresi tarafından olumlu bir benlik geliştirmesi konusunda yeterli desteği göremeyen ergenler farklı arayışlar içerisine girerek interneti kullanıyor olabilir. Özellikle internet ortamı ergene bu tür içerikleri veren ve materyaller barındıran devasa bir ortam sunmaktadır. Örneğin internet aracılı oynadığı oyunlar sonucunda kazandığı durumlarda online arkadaşlarının

onayını almak ya da geliştirdiği bir video içerik sayesinde hiç tanımadığı kişilerden beğeni alarak kendini değerli hissetmek gibi manevi pekiştireçler alabilir. Doğru bir kendilik değeri oluşturamamış ergen bu devasa içerikleri bu amaçlarla kullanarak ve sürekli bir pekiştireç aldığı için internet bağımlısı olmaya daha savunmasız olabilir.

5.1.2. Modelde Yer Alan Dolaylı Etkilere İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Model 7'de doğrudan etkilerin yanı sıra dolaylı etkilerinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Aşağıdaki başlıkta Model 7'ye ilişkin anlamlı çıkan dolaylı etkiler tartışılmıştır.

5.1.2.1. Algılanan Aile Sosyal Desteği ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkide Psikolojik Belirtilerin Aracılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Model 7'ye göre ergenlerin algılanan aile sosyal desteğin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin hem doğrudan hem de dolaylı olduğu bulunmuştur. Ergenlerde psikolojik belirtilerin algılanan aile sosyal desteği ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide kısmi aracı rolünün olduğu bulunmuş ve standardize edilmiş dolaylı etki katsayısının anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda hipotez A.7'nin doğrulandığı söylenebilir.

Bu sonuca göre ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek yükseldikçe psikolojik belirti düzeyleri düşmekte ve psikolojik belirti düzeyi düştükçe de internet bağımlılık düzeyleri de buna eşlik ederek düşmektedir. Tam tersi düşünüldüğünde ise ergenlerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek düştükçe psikolojik belirti düzeyleri yükselmekte ve psikolojik belirti düzeyi yükseldikçe internet bağımlılık düzeyleri de buna eşlik ederek yükselmektedir.

Alan yazın incelendiğinde bu üç değişkenin birlikte kullanıldığı ve aralarındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalara rastlamak mümkünken, aile sosyal desteği ve internet bağımlılığı arasında psikolojik belirtilerin aracı değişken olarak kullanıldığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak bu çalışmanın bulgusuyla kısmen benzerlik gösteren bazı çalışmaların olduğu görülmektedir. Örneğin, üniversite öğrencileriyle yürütülmüş bir araştırmada çevirim içi ve çevrim dışı sosyal destekle internet bağımlılığı arasında depresyonun aracı rolü cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Bu araştırmada kız öğrencilerde çevirim içi ve çevrim dışı sosyal destek internet bağımlılığını doğrudan yordamakta ayrıca bu ilişkide depresyonun kısmi aracı rolünün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkek öğrencilerde ise çevrim içi sosyal destek internet bağımlılığını

doğrudan yordamakta ayrıca bu ilişkide depresyonun kısmi aracı olduğu görülmüş, çevrim dışı sosyal desteğin ise sadece depresyonun tam aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yeh et al., 2008). Ergenlerle yürütülmüş bir başka çalışmada genel sosyal destek hem internet bağımlılığını hem de depresyonun negatif yönde anlamlı yordayıcısı çıkmış ayrıca ergenlerin depresyon düzeyinin genel sosyal destek ile internet bağımlılığı arasında kısmi aracı role sahip olduğu bulunmuştur (Wu et al., 2016). Ergenler ve genç yetişkinlerle utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkide yalnızlık, depresyon ve benlik saygısının aracı rolleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre yalnızlık, depresyon ve benlik saygısının utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasında tam aracı role sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca çalışmadaki doğrudan etkiler incelendiğinde bu araştırma sonucunda elde edilen bulguya paralel bir şekilde en büyük doğrudan etki katsayısını yalnızlıktan depresyona giden yol katsayında olduğu görülmüştür (Gao et al., 2018). Bu araştırmalardan da görüleceği üzere psikolojik belirtilerden depresyon bu çalışmanın sonucuna paralel bir şekilde hem internet bağımlılığını doğrudan etkilediği hem de sosyal destekle internet bağımlılığı arasında tam aracı ve kısmi aracı rollerinin olduğu görülmektedir.

Benlik saygısının dört temel kaynağından bir tanesi ergenin ebeveynleriyle kurmuş olduğu duygusal ilişkidir (Rice, 1997; Akt. İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015). Anne/babası tarafından yeterli duygusal desteği göremeyen ve doyumlu bir iletişim içine giremeyen ergenlerde benlik saygısının düşeceği söylenebilir. Benlik saygısı psikolojik belirtilerin alt boyutu olan olumsuz benliğe etkileri olan kişilik gelişiminin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla ailesi tarafından yeterli ilgiyi ve sosyal desteği göremeyen ergenin benlik saygısının düşerek psikolojik belirtilerin alt boyutu olarak adlandırılan olumsuz bir benlik geliştireceği söylenebilir. Ergen ailesinden beklediği ilgiyi ve desteği internet aracılı etkileşimler yoluyla arayarak ve daha uzun süreler internet kullanarak internet bağımlısı olabilir.

Ergenin aileden algıladığı sosyal desteği (Esen ve Gündoğdu, 2010) ve ebeveyne karşı bağlılığı yükseldikçe (Lei ve Wu, 2007), problemli internet kullanım düzeyi düşmektedir. Patolojik internet kullanımına ilişkin Davis'in (2001) bilişsel davranışçı modeli de psikolojik problem yaşayan bireylerin patolojik internet kullanma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla gerek ergenin ebeveynine olan bağlılığı gerekse de ailenin ergene sunduğu sosyal destek hem ergenin psikolojik belirti düzeyinde (Ioannou et al., 2019) hem de internet bağımlılığı üzerinde (Işık ve Ergün,

2018) önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Aile sosyal desteğinin ve ergen anne/baba iletişiminin tam olarak yerine getirilmesi aynı anda hem internet bağımlılık düzeyini düşürmeye yardımcı olduğu, hem de psikolojik belirtileri düşürerek internet bağımlılık düzeyinin düşmesine neden olduğu söylenebilir.

Freud psikoseksüel gelişim dönemlerinde ve Erikson psikososyal kuramında, anne babanın tutum ve davranışlarının doğumdan özellikle ergenlik dönemine kadarki süreçte kişilik gelişiminde çok önemli bir yere sahip olduğu vurgulamaktadırlar. Her iki kuramcıda ergenin kişilik gelişiminde özellikle çocukluk dönemi yaşantılarında anne babanın desteğini dile getirerek ebeveynlerin ilerleyen dönemlerde ergenin olumlu kişilik geliştirmesinde etkili olduğunu ifade etmektedirler. Ergenin kimliğini kazanmaya başladığı bu bunalımlı ve kritik dönemde anne babasının desteğini alamayan ergen rol karmaşası ya da kimlik karmaşası yaşayabilir. Bu durum bireyde psikotizmin belirtilerinden içe kapanmayla sonuçlanabilir. Ergen için bu durum acı verici olduğundan daha fazla internet ve sosyal medya aracılı etkileşim ve iletişim içine girerek bu duygudan kaçıyor olabilir. Diğer taraftan ebeveynler çocukluk yaşantılarında ergenin kişiliğinin şekillenmesinde etkili olan diğer kişilik gelişim dönemlerini atlatması konusunda yeterli bir destek sağlamadıysa tekrar eden düşünceler ve suçlamayla karakterize edilen obsesif kompulsif bozukluklar ortaya çıkabilir. Arzu edilmeyen ancak karşı da konulamayan bu düşüncelerden bir kaçış yolu olarak ergen uzun süreli ve kompulsif bir biçimde interneti kullanıyor olabilir.

5.1.2.2. Yalnızlık ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkide Psikolojik Belirtilerin Aracılığına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Model 7'ye göre yalnızlık internet bağımlılığını doğrudan etkilememekte dolaylı olarak etkilemektedir. Psikolojik belirtiler ergenlerde yalnızlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye tam aracılık yapmaktadır. Bu bağlamda hipotez A.8'in doğrulandığı söylenebilir.

Bu sonuca göre ergenlerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe psikolojik belirti düzeyleri yükselmekte ve psikolojik belirti düzeyi yükseldikçe de internet bağımlılık düzeyleri de buna eşlik ederek yükselmektedir. Tam tersi düşünüldüğünde ise ergenlerin yalnızlık düzeyleri düştükçe psikolojik belirti düzeyleri düşmekte ve psikolojik belirti düzeyleri düştükçe internet bağımlılık düzeyleri de buna eşlik ederek düşeceği söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında psikolojik belirtilerin aracı rolünün incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buna karşın psikolojik belirtilerden özellikle depresyonun aracı rolünün incelendiği çalışmalara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmanın sonucunu kısmen destekleyecek çalışmalar olduğu görülmüştür. Genç yetişkinlerde internete girme motivasyonu, stresli yaşam olayları, yalnızlık, depresyon, bilişsel çarpıtmalar ve patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modellemesiyle incelendiği bir araştırmada, yalnızlık düzeyi depresyonu doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamaktayken, patolojik internet kullanımını doğrudan yordamamaktadır. Buna karşın yapısal eşitlik modelinde, yalnızlık, patolojik internet kullanımını depresyon ve bilişsel çarpıtmaların tam aracılığıyla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Lu ve Yeo, 2015). Yine genç yetişkinlerle yürütülmüş bir başka çalışmada depresyon, yalnızlık, düşük öz kontrol ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelenmiştir. Bu çalışmada yalnızlık ve depresyonun internet bağımlılığı üzerinde doğrudan bir etkisi bulunamamış, buna karşın yalnızlık internet bağımlılığını düşük öz kontrolün tam aracılığıyla etkilemekte başka bir deyişle düşük öz kontrolün yalnızlık ve internet bağımlılığı arasında tam aracı bir role sahip olduğu görülmüştür. Depresyonun internet bağımlılığı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri anlamsız çıkmıştır (Özdemir et al., 2014). Utangaçlık ve genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasında kişiler arası ilişkiler, yalnızlık ve uyumsuz (maladaptive) bilişlerin aracılık rolünün incelendiği bir araştırmada yalnızlığın genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı üzerinde doğrudan bir etkisi anlamlı çıkmamış, ancak utangaçlık ile genelleştirilmiş patolojik internet kullanımı arasında tam aracı bir role sahip olduğu görülmüştür (Tian et al., 2019). Bu araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere çoğunlukla, yalnızlığın internet bağımlılığı üzerinde doğrudan bir etkisi olmamakta ancak diğer bazı değişkenlerin aracılığıyla dolaylı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan depresyonun yalnızlık ve diğer bazı değişkenlerle internet bağımlılığı arasında tam aracı ve kısmi aracı bir rolünün olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların araştırmamızın sonuçlarıyla paralel nitelikte olduğu söylenebilir.

İyi bir zihinsel ve fiziksel sağlık için tatmin edici sosyal ilişkiler hayati önem taşımaktadır (Pandeya, 2010). İnsanlar doğası gereği temel bir aidiyet duygusuna sahip sosyal varlıklardır. Bu ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında ruhsal sağlık ve iyi oluş gibi ciddi sonuçları olan psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkabilir (Heinrich ve Gullone, 2006). Dolayısıyla sosyal ilişkilerinde problem yaşayarak yalnızlaşan ergenlerin psikolojik

belirtiler göstereceği söylenebilir. Psikolojik belirtiler gösteren birey yalnızlığın yarattığı acı verici duyguyu azaltmak için daha uzun süreler internet kullanarak internet bağımlısı olma riski taşıyabilirler.

Birey çevrim içi olmadığı zamanlarda hızlıca kaygı, depresyon, yalnızlık ve kendini boşlukta hissetmek gibi duygular yaşayabilir. Bu hoş olmayan duyguları hafifletmek amacıyla da interneti kullanmak ister (Kandell, 1998). Başka bir anlatımla günlük yaşantısında online olmadığı zamanlar bireyde yalnızlık ve kendini boşlukta hissetmek gibi duyguların oluşmasına neden olmakta bu duygulara bazı psikolojik belirtiler eşlik etmektedir. Kişi yaşamış olduğu bu psikolojik belirtileri hafifletebilmek amacıyla internetin devasa içeriğini kullanarak ve muhtemelen altta yatan gerçek sorunu bastırarak geçicide olsa rahatlayabilmektedir. Bu durum psikanalitik kuramda sözü edilen savunma mekanizmalarından yadsımaya benzemektedir. Birey benlik için tehlikeli olabilecek ve bunaltı yaratabilecek bir gerçeği yok sayarak ya da görmezden gelerek internet kullanıyor olabilir. Ancak her ne kadar savunma mekanizmalarının doğru zamanda ve yerinde kullanımı sağlıklı bir benliğin göstergesi olsa da bu savunma mekanizmalarının uzun süreli ve sıklıkla kullanılmasının sağlıksız olduğu bilinmektedir. Özetle çalkantılı bir dönem olarak kabul edilebilecek ergenlik döneminde bireyin çevresiyle yeterli ve doyurucu bir iletişime girememesinin yalnızlaşmasına neden olduğu söylenebilir. Bu yalnızlığa ise bazı psikolojik belirtiler eşlik edebilir, bu psikolojik belirtiler altta yatan gerçek sorun çözülmedikçe bir kaçış mekanizması olarak bireyi aşırı ve kompulsif internet kullanımına yöneltiyor olabilir. Dolayısıyla alanda çalışan psikolojik danışmanların ergenlerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları problem durumlarına odaklanarak hafifletmeye ya da önlemeye yönelik yapacakları çalışmaların ergenlerin psikolojik belirti düzeylerini azaltarak internet bağımlısı olma risklerini azaltabileceği söylenebilir.

5.2. Modelde Yer Alan Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlerin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

5.2.1. Cinsiyetin Ergenlerin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden biriside, ergenlerin cinsiyetinin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu yönündedir. Ergenlerin cinsiyetinin

internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu bağlamda Hipotez B.1'in doğrulandığı söylenebilir.

Modelin test edilmesinde kız ergenler referans kategorisi olarak seçildiğinde erkek ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri kızlara göre pozitif yönde anlamlı bir farklılaşma göstermektedir. Başka bir ifadeyle erkeklerin internet bağımlılık düzeyleri kızlara göre anlamlı derecede daha yüksektir.

İnternet bağımlılık düzeyinin cinsiyet bağlamında ele alındığı araştırmalar incelendiğinde bu konuda literatürde farklı sonuçları olan çalışmalar görülmektedir. Literatürde bu çalışma sonucunda elde edilen bulguyu destekler nitelikte internet bağımlılık düzeyinin erkekler lehine anlamlı düzeyde yüksek çıktığı çalışmalar olmakla birlikte (Esen ve Gündoğdu, 2010; Işık ve Ergün, 2018; Kabasakal, 2015; Kormas et al., 2011; Wu et al., 2016; Xin et al., 2018; Yen, Ko, et al., 2007) kızlar lehine anlamlı farklılıkların tespit edildiği (Mo et al., 2018) ya da cinsiyet bağlamında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı araştırmalara da rastlamak mümkündür (Haque et al., 2016; Kaya et al., 2016; Kim, 2008; Lei ve Wu, 2007; Pawlak, 2002; Puri ve Sharma, 2016; Taş, 2018).

Bu çalışma biraz daha gelenekçi özelliklere sahip Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yapılmıştır. Gelenekçi özelliklere sahip kültürlerde erkekler kadınlara oranla daha baskın özelliklere sahip olmakla birlikte çevre tarafından daha büyük destekler almaktadırlar. Başka bir anlatımla gelenekçi kültürlerde kızlara daha baskıcı ve kısıtlayıcı davranılmaktadır. Erkek ergenlerin kullanmış oldukları akıllı telefonların internet bağlantısına sahip olması ebeveynlerin herhangi bir tepkisiyle sonuçlanmazken, kız ergenlerin internet kullanımı kısıtlandırılmış olabilir ya da hiç internet bağlantısına sahip olmayabilirler. Dolayısıyla ebeveynleri tarafından desteklenen erkeklerin kullanmış oldukları akıllı telefonlar internet bağlantısına sahip olduğu için bağımlılık düzeyleri kızlardan anlamlı şekilde daha yüksek çıkmış olabilir.

Araştırmanın kız örnekleminin bir kısmı çevre köyler ve ilçelerden gelerek ve devlete bağlı yurtlarda kalarak orta öğrenimine devam etmek isteyen ergenlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla sosyoekonomik anlamda düşük düzeye sahip oldukları için akıllı telefonlarına internet paketi tanımlayamamış olabilirler ya da akıllı telefona sahip olmayabilirler. Bu yüzden internet bağımlılık düzeyleri erkeklerden anlamlı düzeyde daha düşük çıkmış olabilir. Diğer taraftan bu şekilde çıkan farklılıkların araştırmacılar tarafından kullanılan yöntem ve örneklem seçiminden kaynaklanmış olabileceği de söylenebilir.

Literatürde kimi çalışmalarda erkekler lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmış olması, kimi çalışmalarda kızlar lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmış olması, kimi çalışmalarda ise kız ve erkeklerin internet bağımlılık düzeyleri arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığına dönük bulgular internet bağımlılığı konusunda çalışma yapacakların her iki cinsiyeti de risk altında görüp çalışmaların her iki cinsiyete dönük olarak yapmasının daha etkili ve işlevsel olacağı düşünülmektedir.

5.2.2. Ergenlerin Sosyal Medya Üyeliklerinin Olup Olmaması Durumunun İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden biriside, ergenlerin herhangi bir sosyal medya üyeliğinin olup olmamasının internet bağımlık düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu yönündedir. Ergenlerin sosyal medya üyelik durumlarının internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu bağlamda Hipotez B.2'nin doğrulandığı söylenebilir.

Modelin test edilmesinde sosyal medya üyeliğinin olduğunu söyleyenler referans kategorisi olarak seçildiğinde, sosyal medya üyeliği olmadığını söyleyenlerin internet bağımlılık düzeyleri, sosyal medya üyeliği olanlardan negatif yönde anlamlı bir farklılaşma göstermektedir. Başka bir ifadeyle herhangi bir sosyal medya üyeliği olanların internet bağımlılık düzeyleri sosyal medya üyeliği olmayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

İnternet bağımlılık düzeyinin sosyal medya üyelik durumu bağlamında ele alındığı çalışmalar incelendiğinde bu araştırma bulgusuyla paralel nitelikte araştırma bulgularına ulaşmak mümkündür (Kuss et al., 2013; Ozsaker et al., 2015; Simsek ve Balaban Sali, 2014). Ayrıca yine bu çalışma sonucunda elde edilen bulguyu destekler nitelikte, interneti sosyal medya kullanımı amacıyla kullananların internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Floros ve Siomos, 2013; Haque et al., 2016; Leung ve Lee, 2011).

Youtube, İnstagram, Whatsapp, Twitter vb. sosyal paylaşım siteleri ergenin ilgisini çekebilecek devasa içeriklere sahiptir. Dolayısıyla ergen vaktinin büyük bir kısmını bu tür içerikleri takip etmeye ayırdığı için internet bağımlılık düzeyi yükselebilir. Diğer taraftan sosyal paylaşım sitelerinin geliştiricileri davranışçı öğrenme kuramının ilkelerini ve özellikle de pekiştirme tarifelerini bu türden sitelerde ilginç bir şekilde çok iyi kullanmaktadırlar. Örneğin Youtube ya da İnstagram bireyin takip ettiği ya da izlediği herhangi bir videodan hemen sonra sürekli pekiştirme tarifesinin ilkelerine uygun olarak

ergeninin talebi olmaksızın ilgi alanına uygun yeni bir içerik/içerikler önererek ergenin farkında olmadan bu tür içerikleri uzun süreler takip etmesini sağlamaktadır. Böylece internetin bu içeriklerini uzun süreli kullanan ergenin internet bağımlılık düzeyi yükselmekte olabilir. Son olarak ergenin ne kadar çok sosyal medya üyeliği varsa takip edeceği içerik sayısı daha da artacağı için bu durum onun bağımlı olmasında önemli bir risk faktörü olarak görülebilir.

Ergen sosyal paylaşım sitelerinde sadece pasif olarak içerik takip eden konumda değildir. Bazen içerikleri üreten konumda da olabilir. Sosyal medya için içerik üreten ergen yine pekiştirme ilkelerine göre tanıdığı ya da tanımadığı birçok kullanıcının beğenisini alarak bu türden içerikleri üretme konusunda koşullanabilir. Böyle bir durum ergenin internet bağımlılık düzeyini yükseltebilir.

5.2.3. Ergenlerin Algıladıkları Akademik Başarı Durumlarının İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden biriside, ergenlerin algıladıkları akademik başarı durumlarının (iyi, orta, düşük) internet bağımlılık düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu yönündedir. Algılanan akademik performansını düşük olarak düşünenlerin, iyi olduğunu düşünenlere göre internet bağımlılık düzeyleri anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmış, algılanan akademik düzeyinin orta olarak düşünenlerin, iyi olduğunu düşünenlere göre internet bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bağlamda Hipotez B.3'ün kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Modelin test edilmesinde algılanan akademik performans düzeyinin iyi olduğunu düşünenler referans kategorisi olarak seçildiğinde orta olduğunu düşünenlerle anlamlı bir farklılık göstermemiş, düşük olduğunu düşünenlerle anlamlı bir farklılık göstermiştir. Başka bir ifadeyle akademik performansını düşük olarak algılayanların internet bağımlılık düzeyleri akademik başarısını iyi olarak algılayanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

İnternet bağımlılık düzeyinin akademik performans bağlamında ele alındığı araştırmalar incelendiğinde bu araştırma bulgusunu destekler nitelikte araştırma bulgularına ulaşmak mümkündür (Eldeleklioğlu ve Vural-Batik, 2013; Kormas et al., 2011; Wu et al., 2016; Xin et al., 2018).

Yirmi birinci yüzyılda gerek anne babaların gerek toplumun gerekse de öğretmenlerin tüm okul yaşantısında ergenden akademik performans bakımından büyük bir beklentisi olmaktadır. Nitekim özellikle lise dönemi bu bağlamda bir mesleğe hazırlık

olarak düşünüldüğünde daha da kritik bir dönem olarak düşünülebilir. Aslında bir ergen içinde gerek okulda başarılı olmak gerekse de sınavlardan iyi notlar almak önemlidir. Ancak okul performansı yüksek olanlar düşük olanlardan daha çok çalışmakta akademik etkinliklere daha fazla zaman ayırmaktadır. Öğrencinin akademik performansı düştükçe derslere ayıracağı sürenin kısalacağı düşünülebilir. Ergeninin derslerinden istediği notları alamaması çevrenin beklediği performansı gösterememesi onda birtakım huzursuzluk, gerilim, stres ve kaygı gibi bazı psikolojik belirtilerin oluşmasına neden olabilir. Ergen gerek bu olumsuz psikolojik durumdan kurtulmak gerekse de aslında ders çalışması gereken saatlerde ders çalışmak istemediği için oluşan boş zamanını doldurmak adına interneti kullanıyor olabilir. Bu durum her defasında tekrarlanarak akademik performans düşüklüğü ve internet kullanımı arasında bir kısır döngü yaratarak internet bağımlılık düzeyini yükseltebilir.

5.2.4. Ergenlerin Ebeveynlerinin İnternet Kullanımlarına Sınırlama Koyup Koymama Durumlarının İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden biriside, ergenlerin ebeveynlerinin internet kullanımlarına bir sınırlama koyup koymamasının internet bağımlık düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu yönündedir. Ergenlerin ebeveynlerinin internet kullanımlarına bir sınırlama koyup koymamasının internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında ters yönde anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu bağlamda Hipotez B.4'ün kabul edildiği söylenebilir.

Modelin test edilmesinde ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına bir sınırlama konulanlar referans kategorisi olarak seçildiğinde ebeveynleri tarafından internet kullanımına bir sınırlama konulmayan ergenlerin internet bağımlılıkları anlamlı düzeyde daha düşük çıkmıştır. Her ne kadar elde edilen bulgu düşük bir katsayıya sahip olsa da bu araştırma hipotezinde aslında beklenen ebeveynleri tarafından internet kullanımına bir sınırlama konulan ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinin sınırlama konulmayan ergenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek çıkması yönündedir.

İnternet bağımlılık düzeyinin ebeveynlerin internet kullanımına koyduğu sınırlamalar kapsamında ele alındığı araştırmalar incelendiğinde beklendiği üzere ebeveynleri tarafından internet kullanımına sınırlama konulan ya da ebeveynleri tarafından internet kullanımı kontrol edilen ergenlerin bağımlılık düzeyleri sınırlama konulmayanlardan anlamlı düzeyde daha düşük çıktığı görülmektedir (Floros ve Siomos,

2013; Floros, Siomos, Fisoun, ve Geroukalis, 2013; Grant ve Kim, 2002; Wu et al., 2016). Bu araştırmada ise alan yazından farklı olarak tersine bir etki bulunmuştur. Bu bulgu farklı şekillerde yorumlanabilir.

Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanıma bir sınırlama koymak üzere uygulamış oldukları yöntemler işe yaramamış olabilir. Çocuklarının internet kullanımlarına sınırlama getirerek onların daha kısa süreler internet kullanmasını bekleyen ve isteyen ebeveynler bu konuda bu süreci etkili bir biçimde yönetemedikleri için ergenler internet kullanımlarına istedikleri şekilde devam etmiş olabilirler. Nitekim Türkiye'de ön ergenler olarak nitelenebilecek ortaokul öğrencileriyle yapılmış bir çalışmada ebeveynleri tarafından internet kullanımına sınırlama konulan ve konulmayan ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Sınırlama konulan ve konulmayan ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri birbirine yakın çıkmıştır (Doğrusever, 2015).

Ön ergenlerle yapılmış bir başka çalışmada ebeveynlerin internet kullanım süresi ve girilmesi gerekli olan web siteleri konusundaki sınırlamaları çocukların gerçek internet kullanımı değiştirmediği görülmüştür. Ebeveynler çocuklarına hangi siteleri girmeleri konusunda işbirliği içine girer ve bu etkinlikleri beraber yaparlarsa çocukların eğitsel çevrim içi etkinlik amacıyla internet kullanımları olumlu yönde etkilenebilir (Lee ve Chae, 2007). Ebeveynleri tarafından internet kullanımlarını sınırlandırmaya yönelik olarak yapılan filtreleme araçlarının kullanılması ve online aktivitelerin kaydedilmesi yöntemlerinin ergenlerde internet kullanımı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı görülmüştür (Mesch, 2009). Öyle görülüyor ki ebeveynlerin internet kullanımına ilişkin koymuş oldukları sınırlamaların ya da kuralların sadece sözde kalması, iş birliği içine girilmemesi ergenlerin internet kullanımlarında herhangi bir etki göstermemiş olabilir. Diğer taraftan günlük yaşantımızda internete artık akıllı telefonlar aracılığıyla her yerden ulaşmak mümkündür. Ebeveynler her ne kadar bunu sınırlamaya dönük adımlar atmış olsalar bile okulda mevcut Wi-fi ağları tüm öğrencilerin kullanımına açık olduğundan ayrıca her zaman çocuklarının yanlarında olamadıklarından ergenler istedikleri zaman istedikleri kadar internet kullanıyor olabilirler. Dolayısıyla ebeveynlerin koymuş oldukları sınırlamalar ergenler için pek bir anlam ifade etmiyor olabilir.

Diğer taraftan ergenlik döneminde ebeveynlerin internet kullanımına ilişkin belirledikleri kurallar ya da sınırlamalar bu dönemin tipik özelliği olarak ifade edilen ergen benmerkezciliği dolayısıyla ergenler tarafından doğru bulunmamış olabilir, kendi

düşüncelerinin daha doğru olduğu, ebeveynlerinin bu konuda yanlış düşündüklerine ilişkin inançları onların daha uzun süreler internete girmelerini sağlamış olabilir.

5.2.5. Ergenlerin Günlük İnternet Kullanım Süresinin İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden birisi de ergenlerin günlük internet kullanım sürelerinin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde etkisinin olduğu yönündedir. İnternet kullanım süresinin uzaması internet bağımlılık düzeyi üzerinde pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilidir. Bu bağlamda Hipotez B.5'in doğrulandığı söylenebilir.

Modelin test edilmesinde günlük "0-1 saat arası" internet kullananlar referans kategorisi olarak seçildiğinde "1-3 saat", "3-5 saat" ve "5 saat ve üstü" internet kullananların internet bağımlılık düzeyleri "0-1 saat arası" internet kullananlardan pozitif yönde anlamlı bir farklılaşma göstermektedir. Başka bir ifadeyle ergenlerin günlük internet kullanım süresi uzadıkça internet bağımlılık düzeyleri de pozitif yönde anlamlı bir şekilde yükselmektedir.

İnternet kullanım düzeyinin günlük ya da haftalık internet kullanım süresi bağlamında ele alındığı araştırmalar incelendiğinde bu araştırma bulgusunu destekler nitelikte araştırma bulgularına ulaşmak mümkündür (Durak Batıgün ve Kılıç, 2011; Eldeleklioğlu ve Vural-Batik, 2013; Karaer ve Akdemir, 2019; Kuss et al., 2013; Mo et al., 2018; İ. Taş, 2018).

Araştırmalar ergenlerin interneti sosyal amaçlar için kullandığını göstermektedir. Dolayısıyla ergenler cinsiyet ayrımı olmadan sosyal medyayı çoğunlukla yakın ya da uzak arkadaş fark etmeksizin onlarla sürekli iletişim halinde kalmak için kullanmakta bu da onların sosyal medyayı sık sık kullanmalarına neden olmaktadır (Floros ve Siomos, 2013). Öyle görünüyor ki sosyal medya ve dolayısıyla internet ergenler tarafından yüz yüze iletişimin bir alternatif olarak çoğunlukla iletişim amaçlı kullanılmaktadır (Kuss ve Griffiths, 2011). Ergenlerin sosyal medyayı bu kadar sık kullanması ayrıca yüz yüze iletişime bir alternatif olarak görmesi internet aracılığıyla aidiyet duygusu, saygı ihtiyacı, kendini değerli hissetme ve sevgi gibi bazı psikososyal ihtiyaçlarının karşılandığı şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla ergen bu psikososyal ihtiyaçlarını karşılayan internet ve sosyal medyayı daha sık ve uzun süreler kullandığı için internet bağımlılık düzeyinin yükseldiği söylenebilir.

Türkiye'de son yapılan araştırmaya göre il ve ilçelerde yaşama oranını %92.8 olduğu görülmektedir (Tüik, 2020). İnsanlar teknolojinin bu kadar sık kullanılmadığı

kırsal bölgelerde isteklerini, duygu ve düşüncelerini eş, dost, komşu ve akrabalarıyla yüz yüze kurmuş etkileşimle karşılamaktayken şehirleşme ve teknolojinin yaşamımızın neredeyse ayrılmaz bir parçası olmasıyla birlikte sanal sohbetlere kaydırmış olabilir. Dolayısıyla eş, dost, komşu ve akrabalarla kurulan sanal sohbetlerin uzaması internet bağımlılık düzeyini yükseltmiş olabilir.

5.2.6. Ergenlerin İnternete Girdikleri Araçların İnternet Bağımlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu araştırmanın hipotezlerinden biriside, dışsal değişkenlerden ergenlerin internete girerken kullanmayı tercih ettikleri araçların internet bağımlılık düzeyleri üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu yönündeki hipotezdir. Ergenlerin internete girerken kullanmayı tercih ettikleri araçların internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında bazı araçlar arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bu bağlamda Hipotez B.6'nın kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Modelin test edilmesinde akıllı telefon referans kategorisi olarak seçildiğinde bilgisayar, tablet ve diğer araçlarla internete girenlerin internet bağımlılık düzeyleri referans kategorisi ile kıyaslandığında tablet kullananlarda pozitif yönde, "diğer cihazlarla" girenlerde negatif yönde anlamlı farklılıklar tespit edilmiş, bilgisayarla girenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse tablet kullanarak internete girenlerin internet bağımlılık düzeyleri akıllı telefon ile girenlerden anlamlı derecede daha yüksek, bilgisayar hariç diğer cihazları kullananların internet bağımlılık düzeyleri akıllı telefon kullananlara göre anlamlı derecede daha düşük çıkmıştır.

İnternet bağımlılık düzeyinin internete girilen araçlar kapsamında ele alındığı araştırmalar incelendiğinde araştırmacılar daha çok akıllı telefon ve bilgisayarın internet bağımlılığı üzerindeki etkisini inceledikleri ve büyük bir kısmında akıllı telefon kullanımının internet bağımlılık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu yönünde sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Choi et al., 2015; Erol ve Cirak, 2019; Kawabe et al., 2016). Alan yazında tablet kullanımının internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüş, tablet kullanımının internet bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı yönünde bir sonuca ulaşıldığı görülmüştür (Kawabe et al., 2016). Bu araştırmada ise tablet kullanımının internet bağımlılık düzeyi üzerindeki etkisinin akıllı telefondan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu farklı şekillerde yorumlanabilir.

Ergenlerin büyük bir kısmı (%99.8) interneti ya okulda ya da evde kullanmaktadır (Kuss et al., 2013). Ülkemizde lise öğrencilerine ders amaçlı dağıtılmış olan tabletler yasal olmayan farklı uygulamalar/programlar yoluyla günlük internet kullanımına açılabilmektedir. Ergenler günlük internet kullanımına açmış oldukları tabletleri yoluyla ve okulun sağlamış olduğu ücretsiz kablosuz internet hizmeti aracılığıyla akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve diğer araçlardan anlamlı derece daha çok internete giriyor olabilir. Aslında eğitim amaçlı kullanılması gerekli olan tabletlerin bu şekilde amacı dışında kullanılması ergenleri internet bağımlısı olma konusunda savunmasız bir duruma soktuğu söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları özetlenmiş, ardından bu sonuçlar ışığında ileride alanda yapılacak araştırmalara ve uygulamalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada ergenlerin internet bağımlılık düzeylerini daha iyi açıklayabilmek amacıyla algılanan sosyal destek, yalnızlık ve psikolojik belirtiler değişkenlerini içeren, kuramsal olarak desteklenen ve özellikle Davis'in (2001) problemli internet kullanımına ilişkin geliştirmiş olduğu bilişsel davranışçı modelinde, genelleştirilmiş problemli internet kullanımına etki eden bazı değişkenler kullanılarak hipotetik bir model önerisinde bulunulmuştur. İlgili modelde algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarından "arkadaş" ve "diğerleri" boyutu internet bağımlılığıyla anlamlı bir ilişki göstermediği için hipotetik model algılanan aile sosyal desteği boyutu üzerinden kurulmuştur. Bu kapsamda değişkenler arasında kuramsal olarak desteklenebilecek bazı dolaylı ve doğrudan etkileri içeren birbirinden farklı toplam 7 yapısal eşitlik modeli denenmiş modellerde değişkenler arasında anlamsız çıkan yol katsayıları modelden çıkarılarak her modelin ürettiği iyi uyum değerleri birbiriyle kıyaslanarak en kabul edilebilir model araştırmanın nihai modeli olarak analiz edilmiştir. Ayrıca kabul edilen modeldeki dolaylı etkilerin anlamlılığına ek kanıt sağlamak için bootstrapping analizi yapılmıştır. Tüm bu analizler sonrasında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Araştırma kapsamında bazı sosyo-demografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi yapısal eşitlik modellemesiyle incelenmiş elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

- Algılanan sosyal destek ölçeğinin "arkadaş" ve "diğerleri" boyutu internet bağımlılığıyla anlamlı bir korelasyon ilişkisi göstermediğinden tüm yapısal eşitlik modellemeleri algılanan "aile" sosyal desteği alt boyutu kullanılarak sınanmıştır.
- Modellerin sınanmasında bazı sosyo-demografik değişkenlerin algılanan aile sosyal desteği, yalnızlık, psikolojik belirtiler ve internet bağımlılık değişkenleri üzerindeki etkisi sabit tutulmuştur.

- Araştırma kapsamında inceleme konusu olan değişkenlerin kendi aralarındaki etkileşimleri bazı doğrudan ve dolaylı yollar çizilerek yapısal eşitlik modellemesiyle incelenmiş, modellere ilişkin iyi uyum değerleri incelendiğinde en iyi değer veren modelin hipotetik olarak sunulan; ergenlerin algılanan aile sosyal desteğinin psikolojik belirtilerin kısmi aracılığıyla, yalnızlıkları ise psikolojik belirtilerin tam aracılığıyla internet bağımlılığını etkilemesine ilişkin kurulan yapısal modelin olduğu görülmüştür.
- Bu modelde yer alan yol katsayılarının t değerlerinin anlamlı olduğu görülmüştür. Modelin uyum iyiliği indeksleri göz önüne alındığında da kabul edilebilir değerlere sahip olduğu görülmüştür; χ^2=13962.667 (p<.001); df=3556; RMSEA=.038; CFI=.906; TLI=.902; SRMR=.050
- Modelde yalnızlıktan internet bağımlılığına giden yol hariç tüm yol katsayılarının anlamlı olduğu görülmüştür.

  Modeldeki doğrudan etkiler;

  - Aile sosyal desteği ile internet bağımlılığı arasındaki yol katsayısı negatif yönde anlamlıdır (-.058). Aile sosyal desteğinin yükselmesi internet bağımlılığındaki düşüşü yordamaktadır.
  - Aile sosyal desteği ile psikolojik belirtiler arasındaki yol katsayısı negatif yönde anlamlıdır (-.150). Aile sosyal desteğinin yükselmesi psikolojik belirtilerdeki düşüşü yordamaktadır.
  - Aile sosyal desteği ile yalnızlık arasındaki yol katsayısı negatif yönde anlamlıdır (-.387). Aile sosyal desteğinin yükselmesi yalnızlıktaki düşüşü yordamaktadır.
  - Psikolojik belirtiler ile internet bağımlılığı arasındaki yol katsayısı pozitif yönde anlamlıdır (.368). Psikolojik belirti düzeyinin yükselmesi internet bağımlılığındaki yükselişi yordamaktadır.
  - Yalnızlık ile psikolojik belirtiler arasındaki yol katsayısı pozitif yönde anlamlıdır (.539). Yalnızlığın yükselmesi psikolojik belirtilerdeki yükselişi yordamaktadır.

  Modeldeki dolaylı etkiler;

  - Aile sosyal desteğinin internet bağımlılığı üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır. Psikolojik belirtiler değişkeni algılanan aile sosyal desteği ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye kısmi aracılık etmektedir (Dolaylı

etki için standardize edilmiş yol katsayısı =-.055). Algılanan aile sosyal desteği arttıkça psikolojik belirtiler düşmekte, psikolojik belirtiler düştükçe de ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri de düşüşler göstermektedir.

- Bootstrapping analizi sonuçlarına göre de algılanan aile sosyal desteği ile internet bağımlılığı arasında psikolojik belirtilerin kısmi aracılığının anlamlı olduğu görülmüştür (bootstrap katsayısı = -.055, %95G.A. = -.075 – -.037).
- Yalnızlığın internet bağımlılığı üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır. Psikolojik belirtiler değişkeni yalnızlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir (Dolaylı etki için standardize edilmiş yol katsayısı =.198). Yalnızlık düzeyi düştükçe psikolojik belirtiler düşmekte, psikolojik belirtiler düştükçe de ergenlerin internet bağımlılık düzeylerin de düşüşler olmaktadır.
- Bootstrapping analizi sonuçlarına göre de yalnızlık ile internet bağımlılığı arasında psikolojik belirtilerin tam aracılığının anlamlı olduğu görülmüştür (bootstrap katsayısı = .198, %95G.A. = .169 – .228).

Modeldeki bazı sosyo-demografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki yordayıcı etkisine ilişkin sonuçlar;

- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, erkeklerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması kadınların ortalamasından (S.d. farkı 0.145) daha yüksektir.
- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, herhangi bir sosyal medyaya hesabına üye olmayanların internet bağımlılık düzeyleri ortalaması herhangi bir sosyal medya hesabına üye olanların ortalamasından (S.d. farkı -.364) daha düşüktür.
- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulmadığını söyleyenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulduğunu söyleyenlerin ortalamasından (S.d. farkı -.077) daha düşüktür.
- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulmadığını söyleyenlerin internet bağımlılık

düzeyleri ortalaması ebeveynleri tarafından internet kullanımlarına sınırlama konulduğunu söyleyenlerin ortalamasından (S.d. farkı -.077) daha düşüktür.

- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, algılanan akademik başarı düzeyini düşük olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması algılanan akademik başarı düzeyini iyi olarak ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalamasından (S.d. farkı .123) daha yüksektir.
- Diğer özellikler kontrol edildiğinde, günlük 1-3 saat (S.d. farkı .524), 3-5 saat (S.d. farkı 1.044), 5 saat ve üstü (S.d. farkı 1.351) internet kullandığını ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalaması; günlük 0-1 saat arası internet kullandığını ifade edenlerin internet bağımlılık düzeyleri ortalamasından daha yüksek çıkmıştır.
- Diğer özellikler kontrol edildiğinde; internete tabletle girenlerin (S.d. farkı .161; p=.042) internet bağımlılık düzeyleri ortalaması telefonla girenlerin ortalamasından daha yüksek, diğer araçlarla girenlerin (S.d. farkı -.442; p=.002) internet bağımlılık düzeyleri ortalaması ise daha düşük çıkmıştır.

Araştırma sonucunda, ergenlerin aileden algılanan sosyal destek düzeyleri internet bağımlılığı, yalnızlık ve psikolojik belirtileri; yalnızlıkları psikolojik belirti düzeylerini; psikolojik belirtileri de internet bağımlılıklarını yordamaktadır. Ergenin ailesinden algıladığı sosyal destek yükseldikçe internet bağımlılığı, yalnızlık ve psikolojik belirti düzeyleri düşmekte; yalnızlık düzeylerinde düşüşler oldukça psikolojik belirtilerinde düşmeler görülmekte; psikolojik belirtilerinde düşüşler oldukça internet bağımlılık düzeylerinde de düşmeler görülmektedir. Ayrıca cinsiyet, sosyal medya üyelik durumu, ebeveynin internet kullanımına sınırlama koyması, algılanan akademik başarı, günlük internet kullanım süresi ve internete girilen araç gibi bazı sosyo demografik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerinde anlamlı etkilerinin olduğu görülmüştür.

6.2. Öneriler

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında araştırmacılara ve eğitimcilere aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- Bu çalışmada Davis'in (2001) patolojik internet kullanımına ilişkin geliştirmiş olduğu bilişsel modelde ergenlerde internet bağımlılığı üzerinde etkisi olduğunu ifade ettiği bazı değişkenlerden algılanan sosyal destek, psikolojik belirtiler ve yalnızlık değişkenleri araştırmaya dahil edilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilecek çalışmalarda sosyal bilişsel modelde yer alan diğer değişkenlerden sosyal kaygı, madde kullanımı, sosyal izolasyon gibi diğer bazı değişkenler modellenerek test edilebilir.
- Bu çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiler internet bağımlılığının farklı türleri olan sosyal medya bağımlılığı, pornografi bağımlılığı, facebook bağımlılığı gibi diğer bağımlılık türlerinden birisi kullanılarak yeniden modellenerek incelenebilir.
- Bu araştırmada aracı değişken olarak kullanılan psikolojik belirtiler, depresyon, anksiyete, hostility, somatizasyon ve olumsuz benlik gibi alt boyutlardan oluşmaktadır. Bu alt boyutların her biri yeni bir yapısal modelde aracı değişken olarak kullanılabilir.
- Bu çalışmada aracı değişken olarak kullanılan yalnızlık bireyin genel yalnızlık düzeyini yansıtmaktadır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda aracı değişkenler olarak sosyal yaşantıda yalnızlığın faklı türleri olarak karşımıza çıkan duygusal yalnızlık, sosyal yalnızlık ve okul temelli yalnızlık gibi değişkenler aracı değişkenler olarak kullanılabilir.
- Bu araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin tamamı ilk defa bir arada yapısal eşitlik modellemesiyle incelenmiştir. Dolayısıyla çalışma sonucunda test edilen en iyi modele ilişkin genellenebilirliği sağlamak için benzer değişkenlerin tekrar sınandığı farklı araştırmalar yapılabilir.
- Modellerde değişkenler arasında çizilen yollar doğrudan ve dolaylı etkiler olarak ifade edilmiş olsa da bu etki yapısal eşitlik modellemelerinde sıklıkla kullanılan terminolojiyle ilgilidir. Dolayısıyla çalışma sonucunda modellere ilişkin ifade edilen etkilerin tam bir nedensellik şeklinde değerlendirilmemesi önerilir. Nitekim tam bir nedenselliğe yakın sonuçlar çoğunlukla deneysel

çalışmalar sonucunda bağımsız değişken etkisinin olabildiğinde sınırlandırıldığı çalışmalar neticesinde tespit edilebilir. Bu yüzden bu araştırmada yapısal eşitlik modeline dahil edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin gerçek bir nedensellik bağlamında değerlendirebilmek amacıyla deneysel çalışmalar yapılabilir.

- Literatür incelendiğinde internet bağımlılığının uzun dönemli sonuçlarına ilişkin araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Benzer değişkenler boylamsal bir çalışmayla incelenerek internet bağımlılığı üzerinde etkisi olduğu düşünülen aile sosyal desteği, yalnızlık ve psikolojik belirtilerin etkilerine bakılabilir.
- Bu araştırma nicel araştırma metodu kullanılarak yürütülmüştür. Bilindiği üzere nitel araştırmalar değişkenler ve değişkenler arasındaki etkileşimlere dayalı daha derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla kullanılabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma sonucunda en kabul edilebilir model olarak tespit edilen modele katkı sağlayabilmek adına nitel araştırma yöntemleri kullanılabilir.
- Bu araştırmada aile sosyal desteği internet bağımlılığını, psikolojik belirtileri ve yalnızlığı negatif yönde yordamıştır. Dolayısıyla ailelere yönelik yapılacak psikolojik danışma ya da psiko eğitim programlarının ergenlerdeki internet bağımlılığı üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar yürütülebilir.
- Bu çalışmada ergenlerin yalnızlık düzeyi psikolojik belirtileri negatif yönde yordamıştır. Ayrıca dolaylı olarak internet bağımlılığı üzerinde negatif yönde bir etkisi vardır. Dolayısıyla ergenlerin yaşamış oldukları yalnızlık durumlarına ilişkin psikolojik danışma ya da psiko eğitim programları gibi müdahaleler hem psikolojik belirti düzeylerini hem de internet bağımlılık düzeylerini düşürebilir. Dolayısıyla gelecekte yapılması planlanan benzer bir çalışmada bu müdahale yaklaşımlarının etkililiği sınanabilir.
- Bu araştırmada kullanılan UCLA yalnızlık ölçeği ergenlerin genel yalnızlık düzeyini ölçmektedir. Araştırmacılar “internet kullanımına ilişkin yalnızlık ölçeği” geliştirip bu araştırmada kullanılan değişkenlerle yeni bir yapısal eşitlik modeli kurup sınayabilirler.

Psikolojik danışmanlara yönelik öneriler;

- Bu araştırmada algılanan aile sosyal desteğinin çalışmadaki tüm değişkenler üzerindeki etkisi anlamlı çıkmıştır. Diğer taraftan aile sosyal desteğinin internet bağımlılığı üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilerinin olduğu görülmüştür. Ergenlerde internet bağımlılığı, yalnızlık ve psikolojik belirtilerin düşürülmesine yönelik yapılacak çalışmaların ana odağının aile ergen iletişimini artırmaya yönelik çalışmalar ya da doğrudan ailelere yönelik çalışmalar şeklinde tasarlanabilir. Dolayısıyla ailelere yapılacak müdahale çalışmaları doğrudan ve dolaylı olarak ergenlerin internet bağımlılık düzeylerini, psikolojik belirtilerini ve yalnızlık düzeylerini düşürebilir.
- İnternet bağımlılığı üzerindeki diğer önemli etkilere bakıldığında yalnızlığın dolaylı ve psikolojik belirtilerin doğrudan etkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ergenlerde internet bağımlılık düzeyini düşürmeye dönük yapılacak müdahale yaklaşımlarının içeriğine hem yalnızlığı hem de psikolojik belirtileri düşürmeye dönük çalışmalar eklenebilir.
- Bu araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler nicel yöntemlerle tespit edilmiş, exojen değişkenlerin endojen değişkenler üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır. Exojen değişkenlerin endojen değişken üzerindeki etkilerine yönelik elde edilen bulgular ışığında yapılacak psikolojik danışma ya da psiko-eğitim uygulamaları yoluyla ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinde iyileşme sağlanabilir.
- Araştırma sonucunda bazı sosyodemografik değişkenlerin ergenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Cinsiyetin erkek olması, sosyal medya üyeliği, algılanan akademik başarı, günlük internet kullanım süresi, tablet ve akıllı telefon kullanma ergenlerde internet bağımlılığı üzerinde önemli risk faktörleridir. Okul psikolojik danışmanlarının öncelikli olarak bu risk faktörlerine yönelik çalışmalar yürütmeleri kısa sürede etkili sonuçlar verebilir.

KAYNAKLAR

Achenbach, T. M. (1995). Empirically based assessment and taxonomy: Applications to clinical research. *Psychological Assessment*,7(3), 261–274. https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.261

Ahmadi, K., & Saghafi, A. (2013). Psychosocial profile of Iranian adolescents' internet addiction. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *16*(7), 543–548. https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0237

Akgün Kostak, M., Dindar, İ., & Zafer Dinçkol, R. (2019). Loneliness, Depression, Social Support Levels, and Other Factors Involving the Internet Use of High School Students in Turkey. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1–14. https://doi.org/10.1007/s11469-018-9927-3

Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). *Structural equation modeling in practice*: A review and recommended two-step approach. Psychological bulletin, 103(3), 411-423.

Anderson, M., & Jiang, J. (2018). Teens, social media & technology 2018. *Pew Research Center*, 31, 2018.

Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Kuss, D. J., Mazzoni, E., Billieux, J., Demetrovics, Z., & Pallesen, S. (2016). The Relationship Between Addictive Use of Social Media and Video Games and Symptoms of Psychiatric Disorders : A Large-Scale Cross-Sectional Study. *Psychology of Addictive Behaviors*, *30*(2), 252–262. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1037/adb0000160

Antognoli-Toland, P. L. (2001). Parent-child relationship, family structure, and loneliness among adolescents. *Adolescent & Family Health*, 2(1), 20–26.

Ayas, T., & Horzum, M. (2013). Relation between depression, loneliness, self-esteem and internet addiction. *Education*, *133*(3), 283-290.

Aydıner Boylu, A., Günay, G., & Ersoy, A. F. (2019). The Investigation of the Effect of Perceived Social Support on Loneliness in University Students. *Sosyoekonomi*, *27*(41), 211–221. https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2019.03.10

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.

Batıgün, A. D., & Hasta, D. (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *11*(3), 213-219.

Batigun, A. D., & Kilic, N. (2011). The relationships between internet addiction, social support, psychological symptoms and some socio-demographical variables. *Turk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 1-13.

Beard, K. W., & Wolf, E. M. (2001). "Modification in the proposed diagnostic criteria for ınternet addiction", *CyberPsychology & Behavior*, 4(3), 377-380.

Beard, K.W. (2011). Internet Addiction in Children and Adolescents. In Price, H. O. (Ed.), *Internet Addiction* (pp. 95-111). New York: Nova Science Publisher's.

Bentler, P.M. & Bonett, D.G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588–606.

Beran, T. N., & Violato, C. (2010). Structural equation modeling in medical research: a primer. *BMC Research Notes*, 3(1), 267.

Bidi, F., Namdari-Pejman, M., Kareshki, H., & Ahmadnia, H. (2012). The mediating role of metacognition in the relationship between Internet addiction and general health. *Addiction & Health*, 4(1-2), 49.

Biegun, J., Edgerton, J. D., & Roberts, L. W. (2020). Measuring Problem Online Video Gaming and Its Association With Problem Gambling and Suspected Motivational, Mental Health, and Behavioral Risk Factors in a Sample of University Students. *Games and Culture*, 1–23. https://doi.org/10.1177/1555412019897524

Bilgin, M. (2018). Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Psikolojik Bozukluklar Arasındaki İlişki. *The Journal of International Scientific*, *3*(3), 237–247.

Bisen, S. S., & Deshpande, Y. (2020). Prevalence , predictors , psychological correlates of internet addiction among college students in India : a comprehensive study. *Anatolian Journal of Psychiatry*, *21*(2), 117–123. https://doi.org/10.5455/apd.47328

Bollen, K. A. (1986). Sample size and Bentler and Bonett's nonnormed fit index. *Psychometrika,* 51, 375–377.

Bollen, K. A., & Stine, R. (1990). Direct and indirect effects: Classical and bootstrap estimates of variability. *Sociological methodology,* 115-140.

Boniel-Nissim, M., & Sasson, H. (2018). Bullying victimization and poor relationships with parents as risk factors of problematic internet use in adolescence. *Computers in Human Behavior*, *88*(May), 176–183. https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.041

Boyd, D., & Ellison, N. (2010). Social network sites: definition, history, and scholarship. *IEEE Engineering Management Review*, 3(38), 16-31.

Bozoglan, B., Demirer, V., & Sahin, I. (2013). Loneliness, selfesteem, and life satisfaction as predictors of Internet addiction: A crosssectional study among Turkish university students. *Scandinavian journal of psychology*, 54(4), 313-319.

Brand, M., Young, K. S., & Laier, C. (2014). Prefrontal control and Internet addiction: A theoretical model and review of neuropsychological and neuroimaging findings. *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 375– 390.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research.* New York: Guilford Press.

Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). "Alternative ways of assesing model fit". In K. A. Bollen & J. S. Long (Eds.), *Testing structural euation models* (pp. 136-162). Newbury Park, CA: Sage Publications

Bulut Serin, N. (2011). An Examination of Predictor Variables for Problematic Internet Use. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, *10*(3), 54-62.

Buuren, S. V., & Groothuis-Oudshoorn, K. (2010). mice: Multivariate imputation by chained equations in R. *Journal of statistical software*, 1-68.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Canetti, L., Bachar, E., Galili-Weisstub, E., De-Nour, A. K., & Shalev, A. Y. (1997). Parental bonding and mental health in adolescence. *Adolescence*, *32*(126), 380–394.

Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication research*, 30(6), 625-648. https://doi.org/10.1177/0093650203257842

Caplan, S. E. (2005). A Social Skill Account of Problematic Internet Use. *Journal of Communication*, *55*(4), 721–736. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2005.tb03019.x

Casale, S., & Fioravanti, G. (2011). Psychosocial correlates of internet use among Italian students. *International Journal of Psychology*, 46(4), 288-298. doi:10.1080/00207594.2010.541256.

Ceyhan, A. A., & Ceyhan, E. (2008). Loneliness, depression, and computer self-efficacy as predictors of problematic internet use. *Cyberpsychology and Behavior*, *11*(6), 699–701. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0255

Chang, E. C. (2018). Relationship between loneliness and symptoms of anxiety and depression in African American men and women: Evidence for gender as a moderator. *Personality and Individual Differences*, *120*, 138–143. https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.08.035

Chang, E. C., Chang, O. D., Martos, T., Sallay, V., Lee, J., Stam, K. R., … Yu, T. (2017). Family Support as a Moderator of the Relationship Between Loneliness and Suicide Risk in College Students: Having a Supportive Family Matters! *Family Journal*, *25*(3), 257–263. https://doi.org/10.1177/1066480717711102

Chen, X., Li, F. H., & Long, L. L. (2007). Prospective Study on the Relationship on between Social Support and Internet Addiction. *Chinese Mental Health Journal*, 21(4), 240.

Cheung, G. W., and Lau, R. S. (2008). Testing mediation and suppression effects of latent variables: Bootstrapping with structural equation models. *Organizational Research Methods*, 11(2), 296-325.

Cheung, L. M., & Wong, W. S. (2011). The effects of insomnia and internet addiction on depression in Hong Kong Chinese adolescents: An exploratory cross-sectional analysis. *Journal of Sleep Research, 20*(2), 311–317. https://doi.org/10.1111/j.1365-2869.2010.00883.x

Choi, S., Kim, D., Choi, J., Ahn, H., Choi, E., & Song, W. (2015). Comparison of risk and protective factors associated with smartphone addiction and Internet addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, *4*(4), 308–314. https://doi.org/10.1556/2006.4.2015.043

Chou, W. P., Lee, K. H., Ko, C. H., Liu, T. L., Hsiao, R. C., Lin, H. F., & Yen, C. F. (2017). Relationship between psychological inflexibility and experiential avoidance and internet addiction: Mediating effects of mental health problems. *Psychiatry research*, 257, 40-44. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.07.021

Chung, H. K., & Kim, K. H. (2004). Internet Addiction, Social Support and Psychological Factors in Adolescents. *Korean Acad Child Health Nurs*, *10*(4), 406–412.

Cobb, S. (1976). *Social support as a moderator of life stress*. Psychosomatic medicine.

Collins, L. M., Graham, J. W., and Flaherty, B. P. (1998). An alternative framework for defining mediation. *Multivariate Behavioral Research,* 33, 295-312.

Costa, R. M., Patrão, I., & Machado, M. (2019). Problematic internet use and feelings of loneliness. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, *23*(2), 160–162. https://doi.org/10.1080/13651501.2018.1539180

Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı.* İstanbul: Remzi Kitap Evi

Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algilarina göre yalnizlik ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.

Çetinkaya, M. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çevik, G. B., & Yildiz, M. A. (2017). The roles of perceived social support, coping, and loneliness in predicting internet addiction in adolescents. *Journal of Education and Practice, 8*(12), 64–73.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.

Davis, R.A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior,* 17, 187-195. https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8

Demir, A. (1989). UCLA yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. Psikoloji Dergisi, 7(23), 14-18.

Demir, Y., & Kutlu, M. (2016). The Relationship between Loneliness and Depression: Mediation Role of Internet Addiction. *Educational Process: International Journal, 5*(2), 97–105. https://doi.org/10.12973/edupij.2016.52.1

Demirtaş Madran, H.A., & Ferligül Çakılcı, E. (2014). Çok oyunculu çevrimiçi video oyunu oynayan bireylerde video oyunu bağımlılığı ve saldırganlık. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 15(2).

Derogatis, L. R. (1992). SCL-90-R: Administration, scoring & procedures manual-II for the (revised) version and other instruments of the psychopathology rating scale series. *Clinical Psychometric Research.,* 1-16.

Doğan, Tayfun. (2017). *Bir Mental İyi Oluş Kaynağı Olarak Sosyal Destek*. Retrieved December 23, 2019, from http://www.tayfundogan.net/2017/11/15/mental-iyi-olusun-bir-belirleyicisi-olarak-sosyal-destek/

Doğan, Tayfun. (2019). *Psikolojik İyi Oluşun 4 Belirleyicisi*. Retrieved December 23, 2019, from http://www.tayfundogan.net/2019/02/13/psikolojik-iyi-olusun-4-belirleyicisi/

Doğan, Türkan. (2008). Psikolojik Belirtilerin Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek ve İyilik Hali. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(30), 30–44. https://doi.org/10.17066/pdrd.97869

Doğru, N. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluş Düzeylerinin Stres, Stresle Başa Çikma Tarzlari Ve Sosyal Destek Değişkenleri Bakimindan İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi.

Doğrusever, C. (2015). *Ön Ergenlerin İnternet Bağımlılığının Yalnızlık, Sosyal Beceriler ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Dong, G., Lu, Q., Zhou, H., & Zhao, X. (2011). Precursor or Sequela : Pathological Disorders in People with Internet Addiction Disorder. *PLoS ONE*, *6*(2), e14703. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0014703

Durak Batıgün, A., & Kılıç, N. (2011). İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, *26*(67), 1–10.

Efron, B., & Tibshirani, R. (1998). *An introduction to the bootstrap*, 1st CRC reprint.

Eijnden, van Den, J. J. M., R., Spijkerman, R., Vermulst, A. A., Van Rooij, T. J., & Engels, R. C. M. E. (2010). Compulsive Internet Use Among Adolescents : Bidirectional Parent – Child Relationships. *J Abnorm Child Psychol*, *38*, 77–89. https://doi.org/10.1007/s10802-009-9347-8

Eker D, Arkar H (1995) Çokboyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34:45-55.

Eker, D., Arkar, H., & Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik Ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *12*(1), 17–25.

Eldeklioglu, J. (2006). The Relationship between the Perceived Social Support and the Level of Depression and Anxiety in University Students. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, *6*(3), 742.

Eldeleklioğlu, J., & Vural-Batik, M. (2013). Predictive Effects of Academic Achievement, Internet Use Duration, Loneliness and Shyness on Internet Addiction. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28*(1), 141–152.

Erol, O., & Cirak, N. S. (2019). Exploring the loneliness and internet addiction level of college students based on demographic variables. *Contemporary Educational Technology*, *10*(2), 156–172. https://doi.org/10.30935/cet.554488

Erzen, E., & Çikrikci, Ö. (2018). The effect of loneliness on depression: A meta-analysis. *International Journal of Social Psychiatry*, *64*(5), 427–435. https://doi.org/10.1177/0020764018776349

Esen, B. K., & Gündoğdu, M. (2010). The Relationship between Internet Addiction, Peer Pressure and Perceived Social Support among Adolescents. *The International Journal of Educational Researchers*, *2*(1), 29–36.

Esen, E., & Siyez, D. M. M. (2011). Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko-sosyal Değişkenlerin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(36), 127–136. https://doi.org/10.17066/pdrd.38243

Farrell, R. H. (2006). *Techniques of multivariate calculation* (Vol. 520). Springer.

Fengqiang, G., Jie, X., Yueqiang, R., & Lei, H. (2016). The Relationship Between Internet Addiction and Aggression: Multiple Mediating Effects of Life Events and Social Support. *Journal of Psychology Research*, *6*(1), 42–49. https://doi.org/10.17265/2159-5542/2016.01.005

Floros, G. D., Siomos, K., Fisoun, V., & Geroukalis, D. (2013). Adolescent online gambling: The impact of parental practices and correlates with online activities. *Journal of Gambling Studies*, 29(1), 131-150.

Floros, G., & Siomos, K. (2013). The relationship between optimal parenting , Internet addiction and motives for social networking in adolescence. *Psychiatry Research*, *209*, 529–534. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.01.010

Forns, M., Abad, J. and Kirchner, T. (2011). *Internalizing and Externalizing Problems*. R. J. R. Levesque (Ed.), In Encyclopedia of Adolescence (ss. 1464–1469). New York, NY: Springer New York. doi:10.1007/978-1-4419-1695-2_261

Frazier, P. A., Tix, A. P., & Barron, K. E. (2004). Testing moderator and mediator effects in counseling psychology research. *Journal of counseling psychology*, 51(1), 115.

Gamsız, Ö., & Aypay, A. (2018). The Role of Loneliness and Automatic Thoughts in Predicting Psychological Symptoms of the Individuals on Probation for Substance Use Background. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, *5*(4), 765–788. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0043

Gao, F., Guo, Z., Tian, Y., Si, Y., & Wang, P. (2018). Relationship between shyness and generalized pathological internet use among Chinese School Students: The serial mediating roles of loneliness, depression, and self-esteem. *Frontiers in Psychology*, *9*(OCT), 1–11. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01822

Gardner, A. A., & Webb, H. J. (2019). A Contextual Examination of the Associations Between Social Support, Self-Esteem, and Psychological Well-Being among Jamaican Adolescents. *Youth and Society*, *51*(5), 707–730. https://doi.org/10.1177/0044118X17707450

Ghassemzadeh, L., Shahraray, M., & Moradi, A. (2008). Prevalence of internet addiction and comparison of internet addicts and non-addicts in Iranian high schools. *Cyberpsychology & Behavior*, 11, 731–733.

Girelli, T. (2019). *Mediators and moderators of the relation between loneliness and depression/anxiety*. Brandeis University.

Goldberg, I. (1995). *Internet-addiction-support-group for those with acute or chronic Internet Addiction Disorder.* Heidelberg University website: http://web.urz.uni-heidelberg.de/Netzdienste/anleitung/wwwtips/8/addict.html. Erişim Tarihi: 01 Haziran 2014.

Gönül, A.S. (2002). *Patolojik internet kullanımı (İnternet bağımlılığı/kötüye kullanımı)*. Yeni Symposium, 40 (3), 105–110.

Grant, J. E., & Kim, S. W. (2002). Parental bonding in pathological gambling disorder. *Psychiatric Quarterly*, 73(3), 239-247. Doi: 10.1023/A:1016044906341

Greenfield, P., & Yan, Z. (2006). *Children, adolescents, and the Internet: A new field of inquiry in developmental psychology. Developmental Psychology, 42(3), 391–394.* doi:10.1037/0012-1649.42.3.391

Gresle, C., & Lejoyeux, M. (2011). Phenomenology of Internet Addiction. In Price, H. O. (Ed.), *Internet Addiction* (pp. 85-94). New York: Nova Science Publisher's.

Gu, M. (2012). *Study of adolescents' internet use and internet addiction in shanghai, china: Implications for social work practice*. Doctoral Thesis, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong.

Gunuc, S., & Dogan, A. (2013). The relationships between Turkish adolescents' Internet addiction, their perceived social support and family activities. *Computers in Human Behavior*, *29*(6), 2197–2207. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.04.011

Günüç, S. (2013). İnternet bağımlılığını yordayan bazı değişkenlerin cart ve chaid analizleri ile İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 28(71), 88.

Han, X., Jie, S. Y., Hua, Z. S., & Jin. (2017). Influence of Social Support on Internet Addiction for Chinese College Students and the Mediating Mechanism. *World Applied Sciences Journal*, *35*(2), 288–294. https://doi.org/10.5829/idosi.wasj.2017.288.294

Haque, M., Rahman, N. A. A., Majumder, M. A. A., Haque, S. Z., Kamal, Z. M., Islam, Z., … Alattraqchi, A. G. (2016). Internet use and addiction among medical students of Universiti Sultan Zainal Abidin, Malaysia. *Psychology Research and Behavior Management*, *9*, 297–307. https://doi.org/10.2147/PRBM.S119275

Hardie, E., & Tee, M. Y. (2007). Excessive Internet use: The role of personality, loneliness and social support networks in internet addiction. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, *5*(1), 34–47.

Hasta, D. (2014). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi 2010;*, *11*, 213–2319.

Hayes, A. F. (2013). *An introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis.* New York: The Guilford Press.

Hays, R. D. & DiMatteo, M. R. (1987). A short-form measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment*, *51*(1), 69-81.

He, F., Zhou, Q., Li, J., Cao, R., & Guan, H. (2014). Effect of social support on depression of internet addicts and the mediating role of loneliness. *International Journal of Mental Health Systems*, *8*(34), 1–5. https://doi.org/10.1186/1752-4458-8-34

Hefner, J., & Eisenberg, D. (2009). Social Support and Mental Health Among College Students. *American Journal of Orthopsychiatry*, *79*(4), 491–499. https://doi.org/10.1037/a0016918

Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*, *26*(6), 695–718. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.04.002

Holahan, C. J., & Moos, R. H. (1982). Social support and adjustment: Predictive benefits of social climate indices. *American Journal of Community Psychology*, *10*(4), 403–415. https://doi.org/10.1007/BF00893979

Hootsuite, W. (2020). *Digital Report 2020*. Available via: https://wearesocial.com/global-digital-report-2020.

Howitt, D., & Cramer, D. (2011). *Introduction to research methods in psychology*. Essex: Pearson Education Limited.

Hu, L. T. & Bentler, P. M. (1999). *Cutoff criteria for fit indexes in converiance structure analysis: Conventional criteria versus new alternative Structural Equation Modeling*. 6 (1), 1-55.

Ioannou, M., Kassianos, A. P., & Symeou, M. (2019). Coping with depressive symptoms in young adults: Perceived social support protects against depressive symptoms only under moderate levels of stress. *Frontiers in Psychology*, *9*(JAN), 1–11. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02780

Işık, I., & Ergün, G. (2018). Determining the relation between Turkish middle- school Students' Internet Addiction and Perceived Social Support from Family. *Addıcta: The Turkısh Journal On Addıctıons*, *5*(3), 1–16. https://doi.org/http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.3.0003

İkiz, F. E., Savcı, M., Asıcı, E., & Yörük, C. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemli internet kullanımı ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, *12*(2), 688–702. https://doi.org/10.14687/ijhs.v12i2.3336

İnanç, B., Bilgin, M., Atıcı, M. (2015). *Gelişim psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Jang, K. S., Hwang, S. Y., & Choi, J. Y. (2008). Internet addiction and psychiatric symptoms among Korean adolescents. *Journal of School Health*, *78*(3), 165–171. https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2007.00279.x

Jang, K. S., Hwang, S. Y., & Choi, J. Y. (2008). Internet addiction and psychiatric symptoms among Korean adolescents. *Journal of School Health*, 78(3), 165-171. Doi:10.1111/j.1746-1561.2007.00279.x

Jaya, E. S., Hillmann, T. E., Reininger, K. M., Gollwitzer, A., & Lincoln, T. M. (2017). Loneliness and Psychotic Symptoms: The Mediating Role of Depression. *Cognitive Therapy and Research*, *41*(1), 106–116. https://doi.org/10.1007/s10608-016-9799-4

Jones, W. H. & Carver, M. D. (1991). *Adjustment and coping implications of loneliness*, R. Snyder & D.R. Forsyth (Eds.), Handbook of social and clinical psychology: The healthy perspective (395-415) New York: Pergamon Press.

Jung, S., Sindermann, C., Li, M., Wernicke, J., Quan, L., Ko, H. C., & Montag, C. (2019). Anxiety-Related Coping Styles , Social Support , and Internet Use Disorder. *Frontiers in Psychiatry*, *10*(September), 1–13. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00640

Kabasakal, Z. (2015). Life satisfaction and family functions as-predictors of problematic Internet use in university students. *Computers in Human Behavior*, *53*, 294–304. https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.07.019

Kalkan, B. (2017). *Problematic Internet Use, Online Gaming, and Online Gambling, and Their Relationships with Depression and Quality of Life among College Students*. (Electronic Thesis or Dissertation). Retrieved from https://etd.ohiolink.edu/

Kalpana Rani, E. (2016). Perceived Social Support and Psychological Well-Being : Testing the Unique Association and Gender Differences among Young Working Adults. *The International Journal of Indian Psychology*, *3*(2), 99–113.

Kandell, J. J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *CyberPsychology & Behavior*, 1(1), 11–17. doi:10.1089/cpb.1998.1.11

Karaer, Y., & Akdemir, D. (2019). Parenting styles, perceived social support and emotion regulation in adolescents with internet addiction. *Comprehensive Psychiatry*, *92*, 22–27. https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2019.03.003

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kawabe, K., Horiuchi, F., Ochi, M., Oka, Y., & Ueno, S. ichi. (2016). Internet addiction: Prevalence and relation with mental states in adolescents. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, *70*(9), 405–412. https://doi.org/10.1111/pcn.12402

Kaya, Z., İkiz, F. E., & Asıcı, E. (2016). Fen lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile psikolojik semptomları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, *13*(1), 451–465. https://doi.org/10.14687/ijhs.v13i1.3413

Kayri, M., Tanhan, F., & Tanrıverdi, S. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde İnternet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1 (1), 0-0.

Kelleci, M., & Inal, S. (2010). Psychiatric symptoms in adolescents with Internet use: Comparison without Internet use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *13*(2), 191–194. https://doi.org/10.1089/cyber.2009.0026

Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the Cause and the Effect of Problematic Internet Use: The Relationship between Internet Use and Psychological Well-Being. *Cyberpsychology &Behavıor*, *12*(4), 451–455.

Kim, J.-U. (2008). The effect of a R/T group counseling program on the Internet addiction level and self-esteem of Internet addiction university students. *International Journal of Reality Therapy*, *27*(2), 4–12.

Kim, K., Ryu, E., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J. S., & Nam, B. W. (2006). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, *43*(2), 185–192. https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2005.02.005

Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Yapısal eşitlik modellemesinin ilkeleri ve uygulamasi. (Aydın, B., Atalmış, E.H, Yürekli, H., Yıldırım İ., Akbay, L., Kaplan, M., Yıldırım, M., Baloğlu, M., Terzi, R., Şen, S., Gürel, S., Toker. T., Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.

Koc, M. (2011). Internet addiction and psychopathology. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 10(1), 143-148.

Korkmaz, S., Goksuluk, D., and Zararsiz, G. (2014). Mvn: An r package for assessing multivariate normality. *The R Journal*, 6(2):151–162.

Korkut, F. (2016). Okullarda Önleyici Rehberlik Hizmetleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, [S.l.], v. 2, n. 20, apr.

Kormas, G., Critselis, E., Janikian, M., Kafetzis, D., & Tsitsika, A. (2011). Risk factors and psychosocial characteristics of potential problematic and problematic internet use among adolescents : A cross-sectional study. *BMC Public Health*, *11*(1), 1–8. https://doi.org/https://doi. org/10.1186/1471-2458-11-595

Koyuncu, T., Unsal, A., & Arslantas, D. (2014). Assessment of internet addiction and loneliness in secondary and high school students. *J Pak Med Assoc*, *64*(9), 998-1002.

Kozaklı, H. (2006). *Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Kumar, P., & Singh, U. (2014). Internet addiction in relation to personality factors of Zuckerman's alternative five factor model. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 5(4), 500.

Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online Social Networking and Addiction — A Review of the Psychological Literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *8*, 3528–3552. https://doi.org/10.3390/ijerph8093528

Kuss, D. J., Rooij, A. J. Van, Shorter, G. W., Griffiths, M. D., & Mheen, D. Van De. (2013). Internet addiction in adolescents : Prevalence and risk factors. *Computers in Human Behavior*, *29*, 1987–1996. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.04.002

Kutlu, M., Savci, M., Demir, Y., & Aysan, F. (2016). Young internet bağımlılığı testi kısa formunun türkçe uyarlaması: Universite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *17*, 69–76. https://doi.org/10.5455/apd.190501

Laconi, S., Vigouroux, M., Lafuente, C., & Chabrol, H. (2017). Problematic internet use, psychopathology, personality, defense and coping. *Computers in Human Behavior*, *73*, 47–54. https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.03.025

Lee, S.-J., & Chae, Y.-G. (2007). Children ' s Internet Use in a Family Context : Influence. *Cyberpsychology & Behavıor*, *10*(5), 640–644. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9975

Lei, L., & Wu, Y. (2007). Adolescents' paternal attachment and internet use. *Cyberpsychology and Behavior*, *10*(5), 633–639. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9976

Leung, L., & Lee, P. S. N. (2011). The influences of information literacy , internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media & Society*, *14*(1), 117–136. https://doi.org/10.1177/1461444811410406

Li, S. M., & Chung, T. M. (2006). Internet function and Internet addictive behavior. *Computers in Human Behavior*, 22(6), 1067-1071.

Li, Y., Wang, Y., Ren, Z., Gao, M., Liu, Q., Qiu, C., & Zhang, W. (2020). The influence of environmental pressure on Internet Use Disorder in adolescents: The potential mediating role of cognitive function. *Addictive Behaviors*, *101*(October 2018), 105976. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2019.04.034

Lin, M. P., Wu, J. Y. W., You, J., Chang, K. M., Hu, W. H., & Xu, S. (2018). Association between online and offline social support and internet addiction in a representative sample of senior high school students in Taiwan: The mediating role of self-esteem. *Computers in Human Behavior*, *84*, 1–7. https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.007

Lin, P. H., Lee, Y. C., Chen, K. L., Hsieh, P. L., & Yang, S. Y. (2019). The Relationships between Sleep Quality and Internet Addiction among Female College Students. *Frontiers in neuroscience*, 13, 599. Doi:10.3389/fnins.2019.00599

Lindsey, M. A., Joe, S., & Nebbitt, V. (2010). Family matters: The role of mental health stigma and social support on depressive symptoms and subsequent help seeking among african american boys. *Journal of Black Psychology*, *36*(4), 458–482. https://doi.org/10.1177/0095798409355796

Liu, Q. X., Fang, X. Y., Zhou, Z. K., Zhang, J. T., & Deng, L. Y. (2013). Perceived Parent-Adolescent Relationship, Perceived Parental Online Behaviors and Pathological Internet Use among Adolescents: Gender-Specific Differences. *PLoS ONE*, *8*(9), 1–8. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0075642

Longstreet, P., Brooks, S., & Gonzalez, E. S. (2019). Internet addiction : When the positive emotions are not so positive. *Technology in Society*, *57* (November 2018), 76–85. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2018.12.004

Lu, X., & Yeo, K. J. (2015). Pathological Internet use among Malaysia University Students: Risk factors and the role of cognitive distortion. *Computers in Human Behavior*, *45*, 235–242. https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.021

Luo, S. X., Brennan, T. K., & Wittenauer, J. (2015). Internet Addiction: The case of Henry, the, "Reluctant Hermit". In Ascher, M. S., & Levounis, P. (Eds.), *The behavioral addictions* (pp. 81-101). American Psychiatric Pub.

MacCallum, R.C., Browne, M.W., and Sugawara, H., M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods,* 1 (2), 130-49.

Machimbarrena, J. M., González-Cabrera, J., Ortega-Barón, J., Beranuy-Fargues, M., Álvarez-Bardón, A., & Tejero, B. (2019). Profiles of problematic internet use and its impact on adolescents' health-related quality of life. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16*(20). https://doi.org/10.3390/ijerph16203877

MacKinnon, D. (2012). *Introduction to statistical mediation analysis*. Routledge.

MacKinnon, D. P., Cheong, J., & Pirlott, A. G. (2012). *APA handbook of research methods in psychology*, Vol 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological.

MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., Hoffman, J. M., West, S. G., & Sheets, V. (2002). A comparison of methods to test mediation and other intervening variable effects. *Psychological Methods*, 7, 83–104.

Mahon, N. E., Yarcheski, A., Yarcheski, T. J., Cannella, B. L., & Hanks, M. M. (2006). A meta-analytic study of predictors for loneliness during adolescence. *Nursing Research*, *55*(5), 308–315. https://doi.org/10.1097/00006199-200609000-00003

Malik, A. U., & Rafiq, N. (2015). Exploring the relationship of personality, loneliness, and online social support with interned addiction and procrastination. Pakistan Journal of Psychological Research. *Pakistan Journal of Psychological Research*, *31*(1), 93–117.

Mathew, P., & Raman, K. (2020). Impact of problematic internet use on the self-esteem of adolescents in the selected school, Kerala, India. *Archives of Psychiatric Nursing*. https://doi.org/10.1016/j.apnu.2020.02.008

McNicol, M. L., & Thorsteinsson, E. B. (2017). Internet addiction, psychological distress, and coping responses among adolescents and adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(5), 296-304.

Mecklin, C. J., & Mundfrom, D. J. (2005). A Monte Carlo comparison of the Type I and Type II error rates of tests of multivariate normality. *Journal of Statistical Computation and Simulation*, 75(2), 93-107.

Meltzer, H., Bebbington, P., Dennis, M. S., Jenkins, R., McManus, S., & Brugha, T. S. (2013). Feelings of loneliness among adults with mental disorder. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *48*(1), 5–13. https://doi.org/10.1007/s00127-012-0515-8

Merriam-Webster. (2018). *Definition of İnternet, online, offline*. http://www.merriam-webster.com/dictionary. Erişim Tarihi: 01 Ocak 2018

Mesch, G. S. (2009). Parental Mediation, Online Activities, and Cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, *12*(4), 387–393. https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0068

Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay Yayıncılık.

Miniwatts Marketing Group. (2020). Internet world stats. *Internet World Stats, Usage and Population Statistics* [accessed February 19, 2020]. Available at: http://www.internetworldstats.com.

Mo, P. K. H., Chan, V. W. Y., Chan, S. W., & Lau, J. T. F. (2018). The role of social support on emotion dysregulation and Internet addiction among Chinese adolescents: A structural equation model. *Addictive Behaviors*, *82*(September 2017), 86–93. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.01.027

Mohammadi, B., Szycik, G. R., te Wildt, B., Heldmann, M., Samii, A., & Münte, T. F. (2020). Structural brain changes in young males addicted to video-gaming. *Brain and Cognition*, 139, 105518. doi: 10.1016/j.bandc.2020.105518

Mohammed, A. M., El-Hameed, M. Y. A., & Mohammed, I. S. (2020). Study of the Psychological Aspect of Children with Internet Addiction. *The Egyptian Journal of Hospital Medicine*, *78*(January), 115–122.

Morahan-Martin, J. M. (1999). The relationship between loneliness and Internet use and abuse. *CyberPsychology and Behavior*, 2, 431-439.

Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13–29. https://doi.org/10.1016/S0747-5632(99)00049-7

Muller, D., Judd, C. M., & Yzerbyt, V. Y. (2005). When moderation is mediated and mediation is moderated. *Journal of personality and social psychology*, 89(6), 852.

Musetti, A., Terrone, G., & Schimmenti, A. (2018). An Exploratory Study On Problematıc Internet Use Predıctors : Whıch Role Methods Participants and procedure. *Clinical Neuropsychiatry*, *15*, 3–9.

Muyan, M., Chang, E. C., Jilani, Z., Yu, T., Lin, J., Hirsch, K., … Lin, J. (2016). Loneliness and Negative Affective Conditions in Adults : Is There Any Room for Hope in Predicting Anxiety and Depressive Symptoms ? *The Journal of Psychology*, *150*(3), 333–341. https://doi.org/10.1080/00223980.2015.1039474

Narchal, R. (2017). Loneliness and Anxiety Sensitivity : Understanding Behavioural Avoidance in the Lonely. *Acta Psychopathologica*, *3*(5), 1–8. https://doi.org/10.4172/2469-6676.100130

Naseri, L., Mohamadi, J., Sayehmiri, K., & Azizpoor, Y. (2015). Perceived social support, self-esteem, and internet addiction among students of Al-Zahra University, Tehran, Iran. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, *9*(3), 3–6. https://doi.org/10.17795/ijpbs-421

Netaddiction (2020). *Sexting and porn addiction, İnternet Gaming Disorder, Social Media Addiction, İnformation Overload*. http://netaddiction.com. Erişim Tarihi: 01 Şubat 2020

Odaci, H., & Çelik, Ç. B. (2013). Who are problematic internet users? An investigation of the correlations between problematic internet use and shyness, loneliness, narcissism, aggression and self-perception. *Computers in Human Behavior*, *29*(6), 2382–2387. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.05.026

Ogurlu, U., Yalin, H. S., & Yavuz Birben, F. (2018). The Relationship Between Psychological Symptoms, Creativity, and Loneliness in Gifted Children. *Journal for the Education of the Gifted*, *41*(2), 193–210. https://doi.org/10.1177/0162353218763968

Oktan, V. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Problemli İnternet Kullanımı, Yanızlık ve Algılanan Sosyal Destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *23*(1), 281–292.

Oktan, V. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Problemli İnternet Kullanımı, Yalnızlık ve Algılanan Sosyal Destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 281-292.

Orsal, O., Orsal, O., Unsal, A., & Ozalp, S. S. (2013). Evaluation of Internet Addiction and Depression among University Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *82*, 445–454. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.291

Ostovar, S., Allahyar, N., Aminpoor, H., Moafian, F., Nor, M. B. M., & Griffiths, M. D. (2016). Internet Addiction and its Psychosocial Risks (Depression, Anxiety, Stress and Loneliness) among Iranian Adolescents and Young Adults: A Structural Equation Model in a Cross-Sectional Study. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *14*(3), 257–267. https://doi.org/10.1007/s11469-015-9628-0

Ozsaker, M., Muslu, G. K., Kahraman, A., Beytut, D., Yardimci, F., & Basbakkal, Z. (2015). A Study on the Effects of Loneliness , Depression and Perceived Social Support on Problematic Internet Use among University Students. *Anthropologist*, *19*(2), 533–542.

Özdemir, Y., Kuzucu, Y., & Ak, Ş. (2014). Depression, loneliness and Internet addiction: How important is low self-control? *Computers in Human Behavior*, *34*, 284–290. https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.02.009

Pallanti, S., Bernardi, S., & Quercioli, L. (2006). The Shorter PROMIS Questionnaire and the Internet Addiction Scale in the assessment of multiple addictions in a high-school population: prevalence and related disability. *CNS spectrums*, 11(12), 966-974. doi:10.1017/s1092852900015157

Pandeya, N. (2010). The Significance of Loneliness for Mental Health: A Literature Review. *Indıan Journal Of Psychologıcal Scıence*, *1*(1), 69–84.

Park, S. K., Kim, J. Y., & Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. Adolescence, 43, 895- 909.

Pawlak, C. (2002). *Correlates of internet use and addiction in adolescents* (Order No. 3052530). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305508976). Retrieved from https://search.proquest.com/docview/305508976?accountid=16268

Pawlikowski, M., Altstötter-Gleich, C., & Brand, M. (2013). Validation and psychometric properties of a short version of Young's Internet Addiction Test. *Computers in Human Behavior*, *29*(3), 1212–1223. https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.10.014

Perlman, D., & Peplau, L. A. (1981). Toward a social psychology of loneliness. *Personal relationships*, *3*, 31-56.

Perlman, D., & Peplau, L. A. (1984). *Loneliness research: A survey of empirical findings*. L.A. Peplau ve S.E. Goldston (Edt.). In Preventing the harmful consequences of severe and persistent loneliness (pp. 13-46). Los Angeles: DHHS Publication.

Pettit, J. W., Roberts, R. E., Lewinsohn, P. M., Seeley, J. R., & Yaroslavsky, I. (2011). Developmental Relations Between Perceived Social Support and Depressive Symptoms Through Emerging Adulthood: Blood Is Thicker Than Water. *Journal of Family Psychology*, *25*(1), 127–136. https://doi.org/10.1037/a0022320

Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.

Price, H. O. (Ed.). (2011). *Psychology of Emotions, Motivations and Actions: Internet Addiction*. New York: Nova Science Publisher's.

Prievara, D. K., Piko, B. F., & Luszczynska, A. (2019). Problematic Internet Use, Social Needs, and Social Support Among Youth. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *17*(4), 1008–1019. https://doi.org/10.1007/s11469-018-9973-x

Puri, A., & Sharma, R. (2016). Internet usage , depression , social isolation and loneliness amongst adolescents. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, *7*(10), 996–1003.

Qualter, P., Brown, S. L., Munn, P., & Rotenberg, K. J. (2010). Childhood loneliness as a predictor of adolescent depressive symptoms : an 8-year longitudinal study. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, *19*, 493–501. https://doi.org/10.1007/s00787-009-0059-y

Romero, D. H., Riggs, S. A., & Ruggero, C. (2015). Coping , Family Social Support , and Psychological Symptoms Among Student Veterans. *Journal of Counseling Psychology*, *62*(2), 242–252. https://doi.org/10.1037/cou0000061

Roohafza, H. R., Afshar, H., Keshteli, A. H., Mohammadi, N., Feizi, A., Taslimi, M., & Adibi, P. (2014). What's the role of perceived social support and coping styles in depression and anxiety? *Journal of Research in Medical Sciences*, *19*(10), 944–949.

Russell, D., Peplau, L. A. and Cutrona, C. E. (1980). The revised Ucla loneliness scale: concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(3), 472-480.

Salimi, A., & Bozorgpour, F. (2012). Percieved Social Support and Social-Emotional Loneliness. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *69*(Iceepsy 2012), 2009–2013. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.12.158

Sanders, C. E., Field, T. M., Diego, M., & Kaplan, M. (2000). The relationship of Internet use to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35, 237-242.

Savaşır, I., & Şahin, N. H. (Eds.). (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Türk Psikologlar Derneği.

Savolainen, I., Oksanen, A., Kaakinen, M., Sirola, A., & Paek, H.-J. (2020). A three-country study on the role of perceived loneliness in youth addictive behaviors (Preprint). *JMIR Mental Health*, *7*. https://doi.org/10.2196/14035

Say, G., & Batigun, A. D. (2016). The assessment of the relationship between problematic internet use and parent-adolescent relationship quality, loneliness, anger, and problem solving skills. *Dusunen Adam*, *29*(4), 324–334. https://doi.org/10.5350/DAJPN2016290404

Schoenfeld, D. (2011). *Prevalence and correlates of internet addiction in undergraduate students as assessed by two different measures*. Doctoral Thesis, State University of New York at Albany, New York.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. psychology press.

Segrin, C., & Passalacqua, S. A. (2010). Functions of Loneliness , Social Support, Health Behaviors , and Stress in Association With Poor Health. *Health Communication*, 312–322. https://doi.org/10.1080/10410231003773334

Sela, Y., Zach, M., Amichay Hamburger, Y., Mishali, M., & Omer, H. (2020). Family Environment and Problematic Internet Use among Adolescents: The Mediating Roles of Depression and Fear of Missing Out. *Computers in Human Behavior*, *106*. https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106226

Shapira, N. A., Goldsmith, T. D., Keck Jr, P. E., Khosla, U. M., & McElroy, S. L. (2000). Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *Journal of affective disorders*, *57*(1), 267-272.

Shapira, N. A., Lessig, M. C., Goldsmith, T. D., Szabo, S. T., Lazoritz, M., Gold, M. S., & Stein, D. J. (2003). Problematic internet use: proposed classification and diagnostic criteria. *Depression and anxiety*, 17(4), 207-216.

Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A., and Dillon, W.R. (2005), A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58 (1), 935-43.

Shi, X., Wang, J., & Zou, H. (2017). Family functioning and Internet addiction among Chinese adolescents: The mediating roles of self-esteem and loneliness. *Computers in Human Behavior*, *76*, 201–210. https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.07.028

Shulman, S., Kalnitzki, E., & Shahar, G. (2009). Meeting developmental challenges during emerging adulthood: The role of personality and social resources. *Journal of Adolescent Research*, *24*(2), 242–267. https://doi.org/10.1177/0743558408329303

Simcharoen, S., Pinyopornpanish, M., Haoprom, P., Kuntawong, P., Wongpakaran, N., & Wongpakaran, T. (2018). Prevalence, associated factors and impact of loneliness and interpersonal problems on internet addiction: A study in Chiang Mai medical students. *Asian Journal of Psychiatry*, *31*(December 2017), 2–7. https://doi.org/10.1016/j.ajp.2017.12.017

Simcharoen, S., Pinyopornpanish, M., Haoprom, P., Kuntawong, P., Wongpakaran, N., & Wongpakaran, T. (2017). Prevalence, associated factors and impact of loneliness and interpersonal problems on Internet addiction: A study in Chiang Mai medical students. *Asian journal of psychiatry*.

Simsek, E., & Balaban Sali, J. (2014). The Role of Internet Addiction and Social Media Membership on University Students' Psychological Capital. *Contemporary Educatıonal Technology*, *5*(3), 239–256.

Slevin, J. (2007). *Internet*. The Blackwell encyclopedia of sociology.

Spada, M. M., & Marino, C. (2017). Metacognitions and emotion regulation as predictors of problematic Internet use in adolescents. *Clinical Neuropsychiatry*, 14(1), 59-63.

Spada, M. M., Langston, B., Nikčević, A. V., & Moneta, G. B. (2008). The role of metacognitions in problematic Internet use. *Computers in Human Behavior*, *24*(5), 2325–2335. https://doi.org/10.1016/j.chb.2007.12.002

Stice, E., Ragan, J., & Randall, P. (2004). Prospective Relations between Social Support and Depression: Differential Direction of Effects for Parent and Peer Support? *Journal of Abnormal Psychology*, *113*(1), 155–159. https://doi.org/10.1037/0021-843X.113.1.155

Suits, D. B. (1957). Use of dummy variables in regression equations. *Journal of the American Statistical Association*, *52*(280), 548–551. https://doi.org/10.4135/9781412961288.n9

Suler, J. (1996). *Why is this thing eating my life? Computer and cyberspace Addiction at the "palace"*. http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/eatlife.html. Erişim Tarihi: 25 Mart 2014.

Süel, N. (2018). *Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yalnızlık Ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

Şahin, N. H., & Durak, A. (1994). Kısa Semprom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, Vol. 9, pp. 44–56.

Şahin, N. H., Durak Batıgün, A., & Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlik, Güvenilirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *13*(2), 125–135.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş:(temel ilkeler ve LISREL uygulamaları)*. Ekinoks.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2012). *Using Multivariate Statistics (6th. Ed.*). New Jersey: Pearson Education.

Tabak, I., & Zawadzka, D. (2017). Loneliness and Internet addiction of Polish adolescents. *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 17(2). Doi: 10.15557/PiPK.2017.0011

Tanrıverdi, S. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Taş, B., & Öztosun, A. (2018). Predictability of Internet Addiction with Adolescent Perception of Social Support and Ostracism Experiences. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, *17*(4), 32–41.

Taş, İ. (2018). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(1), 31–41. https://doi.org/10.18506/anemon.310973

Taşdemir, N. Ö. (2016). *Gençlerde algilanan sosyal destek ve yalnizlik duygusunun internet kullanimina etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul

Tian, Y., Guo, yaş Z. X., Shi, J. R., Bian, Y. L., Han, P. G., Wang, P., & Gao, F. Q. (2018). Bidirectional Mediating Role of Loneliness in the Association Between Shyness and Generalized Pathological Internet Use in Chinese University Students : A Longitudinal Cross-lagged Analysis. *The Journal of Psychology*, 1–19. https://doi.org/10.1080/00223980.2018.1468309

Tian, Y., Si, Y., Meng, W., Bian, Y., Han, P., & Hu, J. (2019). Mediating Factors of the Association Between Shyness and Generalized Pathological Internet Use in Chinese University Students. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *17*, 555–572. https://doi.org/10.1007/s11469-018-9979-4

Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK (2019), H*anehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, 2019 Yılı.

Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK (2020), *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* (*ADNKS) sonuçları*, 2007-2019, 2019 Yılı.

Ullman, J.B. (2001). Structural equation modeling (653-771). In Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (Fifth Edition, 653-771). Boston: Allyn and Bacon.

Uz Baş, A., Öz Soysal, F. S., & Aysan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Problemli İnternet Kullanımının Psikolojik İyi-oluş ve Sosyal Destek ile İlişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *5*(4), 1035–1046.

Walker, L. (Dec, 16, 2019*). What Is Social Networking Addiction? How to Tell If You're Hooked*. Retrieved February 10, 2020: https://www.lifewire.com/what-is-social-networking-addiction-2655246

Wang, E. S., & Wang, M. C. (2013). Social support and social interaction ties on internet addiction: Integrating online and offline contexts. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking,* 16(11), 843e849.

Wang, S., & Zhang, D. (2020). The impact of perceived social support on students' pathological internet use: The mediating effect of perceived personal discrimination and moderating effect of emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*, *106*(November 2019), 106247. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106247

Wartberg, L., Kriston, L., & Kammerl, R. (2017). Associations of Social Support, Friends only Known Through the Internet, and Health-Related Quality of Life with Internet Gaming Disorder in Adolescence. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *20*(7), 436–441. https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0535

Whang, L. S. M., Lee, S., & Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling analysis on Internet addiction. *Cyberpsychology and Behavior*, *6*(2), 143–150. https://doi.org/10.1089/109493103321640338

Winefield, H. R., Winefield, A. H., & Tiggemann, M. (1992). Social Support and Psychological Well-Being in Young Adults: The Multi-Dimensional Support Scale. *Journal of Personality Assesment*, *58*(1), 198–210.

Wu, X. S., Zhang, Z. H., Zhao, F., Wang, W. J., Li, Y. F., Bi, L., … Sun, Y. H. (2016). Prevalence of Internet addiction and its association with social support and other related factors among adolescents in China. *Journal of Adolescence*, *52*, 103–111. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.07.012

Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W., & Hong, Z. (2018). Online activities, prevalence of Internet addiction and risk factors related to family and school among adolescents in China. *Addictive Behaviors Reports*, *7*(June 2017), 14–18. https://doi.org/10.1016/j.abrep.2017.10.003

Xu, J., Shen, L. X., Yan, C. H., Hu, H., Yang, F., Wang, L., ... & Zhang, J. (2014). Parent-adolescent interaction and risk of adolescent internet addiction: a population-based study in Shanghai. *BMC psychiatry*, 14(1), 112.

Xu, J., Shen, L., Yan, C., Hu, H., Yang, F., Wang, L., & Kotha, S. R. (2014). Parent-adolescent interaction and risk of adolescent internet addiction : a population-based study in Shanghai. *BMC Psychiatry*, *14*(1), 112.

Yalçın, I. (2015). Relationships between well-being and social support: A meta-analysis of studies conducted in Turkey. *Turk Psikiyatri Dergisi*, *26*(1), 1–11. https://doi.org/10.5080/u7769

Yang, C. chen, Carter, M. D. K., Webb, J. J., & Holden, S. M. (2019). Developmentally salient psychosocial characteristics, rumination, and compulsive social media use during the transition to college. *Addiction Research and Theory*, *0*(0), 1–10. https://doi.org/10.1080/16066359.2019.1682137

Yang, L., Sun, L., Zhang, Z., Sun, Y., Wu, H., & Ye, D. (2014). Internet addiction, adolescent depression, and the mediating role of life events: Finding from a sample of Chinese adolescents. *International Journal of Psychology*, *49*(5), 342–347. https://doi.org/10.1002/ijop.12063

Yang, S. Y., Fu, S. H., Chen, K. L., Hsieh, P. L., & Lin, P. H. (2019). Relationships between depression, health-related behaviors, and internet addiction in female junior college students. *PLoS ONE*, *14*(8), 1–17. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220784

Yao, M. Z., & Zhong, Z. J. (2014). Loneliness, social contacts and Internet addiction: A cross-lagged panel study. *Computers in Human Behavior*, *30*, 164–170. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.08.007

Yao, M. Z., He, J., Ko, D. M., & Pang, K. (2014). The influence of personality, parental behaviors, and self-esteem on Internet addiction: a study of Chinese college students. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(2), 104-110.

Yeh, Y.-C., Ko, H.-C., Wu, Y.-W., & Cheng, C.-P. (2008). Gender Differences in Relationships of Actual and Virtual Social Support to Internet Addiction Mediated through Depressive Symptoms among College Students in Taiwan. *CyberPsychology & Behavior*, *11*(4), 485–487. https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0134

Yen, J. Y., Ko, C. H., Yen, C. F., Wu, H. Y., & Yang, M. J. (2007). The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. *Journal of adolescent health*, 41(1), 93-98.

Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H., & Ko, C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 10(3), 323-329. https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9948

Yen, J.-Y., Ko, C.-H., Yen, C.-F., Chen, S. H., Chung, W. L., & Chen, C. C. (2008). Psychiatric symptoms in adolescents with Internet addiction: Comparison with substance use. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, *62*(1), 9–16. https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2007.01770.x

Yen, J.-Y., Ko, C.-H., Yen, C.-F., Wu, H.-Y., & Yang, M.-J. (2007). The Comorbid Psychiatric Symptoms of Internet Addiction: Attention Deficit and Hyperactivity Disorder (ADHD), Depression, Social Phobia, and Hostility. *Journal of Adolescent Health*, *41*, 93–98. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.02.002

Yen, J.-Y., Yen, C.-F., Chen, C.-C., Chen, S.-H., & Ko, C.-H. (2007). *Family Factors of Internet Addiction and Substance*. *10*(3). https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9948

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(13), 81-87.

Yıldırım, İ. (2004b). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Revizyonu. *Eğitim Araştırmaları,* 17, 221-236.

Yıldız, M. A., & Duy, B. (2014). Adaptation of the short-form of the UCLA loneliness scale (ULS-8) to Turkish for the adolescents. *Dusunen Adam,* 27(3), 194.

Yılmaz, E., Yılmaz, E., & Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, *18*(2), 71–79.

Yiğit Demir, K. (2018). *Ergenlik Ve Yetişkinlik Dönemlerinde Bilişsel Duygu Düzenleme, Algılanan Ebeveyn Tutumu Ve Algılanan Sosyal Destek İle Psikolojik Belirti Düzeyi İlişkisinin İncelenmesi*. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Young K.S., & Abreu C. N., (2017). Introduction: The Evolution Of Internet Addiction. Young, K. S. (Ed.). In *Internet addiction in children and adolescents: risk factors, assessment, and treatment*. Springer Publishing Company.

Young, K. S. (1997, August). What makes the Internet addictive: Potential explanations for pathological Internet use. *In 105th annual conference of the American Psychological Association* (Vol. 15, pp. 12-30). Chicago.

Young, K. S. (1998). *Caught in the net: How to Recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York: John Wiley & Sons.

Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior,* 1(3), 237–244. https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237

Young, K. S. (1999a). Internet addiction: evaluation and treatment. *Bmj*, *319*(Suppl S4), 9910351. https://doi.org/10.1136/sbmj.9910351

Young, K. S. (1999b). *Internet addiction: symptoms, evaluation and treatment. Innovations in clinical practice: A source book,* 17(17), 351-352.

Young, K., Pistner, M., O'MARA, J. A. M. E. S., & Buchanan, J. (1999). Cyber disorders: The mental health concern for the new millennium. *Cyber Psychology & Behavior,* 2(5), 475-479. https://doi.org/10.1089/cpb.1999.2.475

Yu, S., Wu, A. M. S., & Pesigan, I. J. A. (2016). Cognitive and Psychosocial Health Risk Factors of Social Networking Addiction. *International Journal of Mental Health and Addiction*. https://doi.org/10.1007/s11469-015-9612-8

Zhang, M. X., Wang, X., Yu, S. M., & Wu, A. M. S. (2019). Purpose in life, social support, and internet gaming disorder among Chinese university students: A 1-year follow-up study. *Addictive Behaviors*, *99*(March), 106070. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2019.106070

Zhang, S., Tian, Y., Sui, Y., Zhang, D., Shi, J., Wang, P., … Si, Y. (2018). Relationships between social support, loneliness, and internet addiction in Chinese postsecondary students: A longitudinal cross-lagged analysis. *Frontiers in Psychology*, *9*(SEP), 1–13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01707

Zhou, Y., Lin, F., Du, Y., Qin, L., Zhao, Z., Xu, J. R., & Lei, H. (2011). Gray matter abnormalities in Internet addiction: a voxel-based mor- phometry study. *European Journal of Radiology,* 79, 92–95. doi: 10.1016/j.ejrad.2009.10.025

Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, *52*(1), 30–41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Arkadaşlar;

Aşağıdaki formlarda kendinizle ilgili bir takım sorular vardır. Bu sorular sizinle ilgili bazı bilgiler toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz **içten ve samimi cevaplar** bu bilimsel çalışmanın sağlıklı bir biçimde sonuçlanmasına yardımcı olacaktır.

Bu sorulara vereceğiniz yanıtlar **gizli** tutulacak kimseyle paylaşılmayacaktır.

Aşağıdaki maddeleri **dikkatle okuyunuz**. Kendi durumunuza uygun cevabı bulup **(X)** işareti koyarak işaretleme yapınız.

Lütfen tüm soruları işaretlemeye dikkat ediniz.

İçten ve samimi cevaplarınız için şimdiden ***teşekkür ederim.

Uzman Psikolojik Danışman
Caner DOĞRUSEVER

Okulunuzun Adı

……

1. Cinsiyetiniz : ( )Kız **( )**Erkek

2. Yaşınız: …….

3. Kaçıncı sınıftasınız:

( ) 9 **( )** 10 **( )** 11 **( )** 12

4. Ailenizin sosyo-ekonomik durumunu (maddi durum) **nasıl görüyorsunuz?**

( ) Çok iyi **( )** iyi **( )** Orta

( ) Kötü **( )** Çok kötü

5. İnternete çoğunlukla nerede giriyorsunuz? *(Sadece 1 seçenek işaretleyiniz.)*
( ) Evde **( )**Okulda
( ) Yurtta **( )** İnternet Kafede
( ) Sokak,cadde,park **( )** Diğer……

6. Sosyal paylaşım sitelerinden herhangi birine (whatsapp, instagram, facebook, twitter v.b.) üyeliğiniz var mı? Kullanıyor musunuz?
( ) Evet **( )** Hayır

7. Anne Babanız İnternet kullanımınıza bir sınırlama koyar mı?
( ) Evet **( )** Hayır

8. Okuldaki başarı durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
( ) Çok iyi **( )** iyi **( )** Orta
( ) Düşük **( )** Çok düşük

9. Bir günde kaç saat internette vakit geçiriyorsunuz?
( ) Günde 0-1 Saat Arası
( ) Günde 1-3 Saat Arası
( ) Günde 3-5 Saat Arası
( ) Günde 5 saatten fazla

10. İnternete daha çok hangi araç vasıtasıyla giriyorsunuz.
( ) Akıllı Telefon **( )**Bilgisayar
( ) Tablet **( )**Diğer……

11. İnterneti genel itibariyle hangi amaçlar için kullanırsınız.

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.
( ) İnternet sayfaları arasında sörf yapmak
( ) Oyun Oynamak
( ) Okulla ilgili araştırmalar yapmak
( ) Film İzlemek
( ) Boş Zamanlarımı Değerlendirmek
( ) Alışveriş Yapmak
( ) Sosyal Paylaşım Sitelerini kullanmak (whatsapp, instagram, facebook, twitter vb.)
(...) Diğer Belirtiniz
……

EK 2. İnternet Bağımlılık Ölçeği Kısa Formu

AÇIKLAMA: Lütfen aşağıdaki ifadelerde belirtilen durumları ne sıklıkta yaşadığınızı belirtiniz. Lütfen her ifade için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.	**HİÇBİR ZAMAN**	**NADİREN**	**BAZEN**	**SIKLIKLA**	**HER ZAMAN**
1. …	1	2	3	4	5
2. Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?	1	2	3	4	5
3. Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?	1	2	3	4	5
4. …	1	2	3	4	5
5. Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?	1	2	3	4	5
6. …	1	2	3	4	5
7. …	1	2	3	4	5
8. …	1	2	3	4	5
9. Hangi sıklıkta internette harcadığınız zamanı azaltmak için uğraşırsınız ve başarısız olursunuz?	1	2	3	4	5
10. …	1	2	3	4	5
11. Hangi sıklıkta başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman harcamayı tercih edersiniz?	1	2	3	4	5
12. …	1	2	3	4	5

EK 3. Ucla Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu

Aşağıdaki ölçekte kendinize ilişkin bir dizi ifade bulunmaktadır. Bu ifadelerde yer alan durumu ne sıklıkta hissettiğinizi ve yaşadığınızı gösteren cevaplardan hangisi size daha çok uyuyorsa o durumun altında yer alan parantezin içine bir çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen her soru için tek bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

		Ben Bu Durumu **HİÇ** Yaşamam	Ben Bu Durumu **NADİREN** Yaşarım	Ben Bu Durumu **BAZEN** Yaşarım	Ben Bu Durumu **HER ZAMAN** Yaşarım
1	…	(1)	(2)	(3)	(4)
2	Başvurabileceğim hiç kimse yok.	(1)	(2)	(3)	(4)
3	…	(1)	(2)	(3)	(4)
4	…	(1)	(2)	(3)	(4)
5	İstediğim zaman arkadaş bulabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
6	…	(1)	(2)	(3)	(4)
7	Çevremde insanlar var ama benimle değiller.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemek için 1'den 7 'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz.

Lütfen **hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız.** Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. **Ailem** …

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

2. **İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden** (örneğin, annem, babam, kardeşlerim, abim, ablam) **alırım.**

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

3. **Arkadaşlarım** …

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

4. **İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.**

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

5. **Ailem ve** …

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

6. **…**

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

7. **Sorunlarımı ailemle** (örneğin, annem, babam, kardeşlerim, abim, ablam) **konuşabilirim.**

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

8. **Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.**

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

9. **Ailem** …

   Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

10. **Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, kardeşlerim, abim, ablam) bana yardımcı olmaya isteklidir.**

    Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

11. **Ailem ….**

    Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

12. **….**

    Kesinlikle HAYIR 1 2 3 4 5 6 7 Kesinlikle EVET

EK 5. Kısa Semptom Envanteri

Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz. Daha sonra, o belirtinin SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAR OLDUĞUNU yandaki bölmede uygun olan yere işaretleyiniz. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösteriniz. Yanıtlarınızı kurşun kalemle işaretleyiniz. Eğer fikir değiştirirseniz ilk yanıtınızı siliniz.	**Hiç Yok**	**Biraz Var**	**Orta Derecede Var**	**Epey Var**	**Çok Fazla Var**
1. İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	0	1	2	3	4
2. …	0	1	2	3	4
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4. …	0	1	2	3	4
5. Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
6. Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
7. Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8. …	0	1	2	3	4
9. …	0	1	2	3	4
10. …	0	1	2	3	4
11. …	0	1	2	3	4
12. Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	0	1	2	3	4
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	0	1	2	3	4
14. …	0	1	2	3	4
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	0	1	2	3	4
16. …	0	1	2	3	4
17. …	0	1	2	3	4
18. Hiçbir şeye ilgi duymamak	0	1	2	3	4
19. Ağlamaklı hissetmek	0	1	2	3	4
20. Kolayca incinebilme, kırılmak	0	1	2	3	4
21. …	0	1	2	3	4
22. …	0	1	2	3	4
23. Mide bozukluğu, bulantı	0	1	2	3	4
24. …	0	1	2	3	4
25. Uykuya dalmada güçlük	0	1	2	3	4
26. Yaptığınız şeyler tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek	0	1	2	3	4
27. …	0	1	2	3	4
28. …	0	1	2	3	4
29. …	0	1	2	3	4
30. …	0	1	2	3	4
31. …	0	1	2	3	4

32. Kafanızın “bomboş” kalması	0	1	2	3	4
33. …	0	1	2	3	4
34. …	0	1	2	3	4
35. Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları	0	1	2	3	4
36. …	0	1	2	3	4
37. Bedeninizin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	0	1	2	3	4
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
39. …	0	1	2	3	4
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	0	1	2	3	4
41. Bir şeyleri kırma, dökme isteği	0	1	2	3	4
42. …	0	1	2	3	4
43. …	0	1	2	3	4
44. …	0	1	2	3	4
45. …	0	1	2	3	4
46. Sık sık tartışmaya girmek	0	1	2	3	4
47. …	0	1	2	3	4
48. …	0	1	2	3	4
49. Yerinde duramayacak kadar kendini tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
50. Kendini değersiz görmek	0	1	2	3	4
51. …	0	1	2	3	4
52. …	0	1	2	3	4
53. Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı **:** Caner DOĞRUSEVER

Doğum Yeri ve Tarihi **:** SİİRT / 1985

Medeni Durumu **:** Evli

Yabancı Dil : İngilizce

İş Adresi **:** Siirt Üniversitesi Siirt/Merkez

Telefon : 5446853989

e-mail **:** caner.dsever@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2016-2020 **:** Doktora, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı, Adana.

2012-2014 **:** Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.

2004-2008 **:** Lisans Eğitim, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalı, Adana.

2000-2003 **:** Lise, Siirt Lisesi (Y.D.A), Siirt.

ÇALIŞMA HAYATI

2008 - 2013 **:** Siirt Fevzi Çakmak İlköğretim Okulu Psikolojik Danışman

2013- 2015 **:** Siirt Fevzi Çakmak İlkokulu Psikolojik Danışman

2015- 2018 **:** Siirt Alparslan İlkokulu Psikolojik Danışman